



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

ครั้งที่ 1-2

LAW 1801 ประวัติศาสตร์กฎหมาย

วิวัฒนาการกฎหมายไทย อิทธิพลของกฎหมายต่างประเทศ
ในกฎหมายไทยโบราณ การแบ่งสมัยสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย
ศึกษาตัวอย่างกฎหมายไทยโบราณบางลักษณะ กฎหมายละเมิด
สัญญา ฯลฯ อิทธิพลของกฎหมายต่างประเทศและวิวัฒนาการของ
ระบบกฎหมายไทย ยุคหลังเปรียบเทียบระบบกฎหมายหลักที่
สำคัญของโลก เพื่อทำความเข้าใจกับอิทธิพลและแนวโน้มของ
กฎหมายไทยในปัจจุบัน โดยศึกษาระบบกฎหมายโรมาน-เยอรมา
นิก กฎหมายแองโกลแซกซอน

- สอบปลายภาค 3 ข้อ ข้อละ 25 คะแนน รวมเป็น 75 คะแนน
- คะแนนเก็บ 25 คะแนน
- เข้าเรียน 10 คะแนน
- งานเก็บ 3 เรื่อง เรื่องละ 5 คะแนน

วิวัฒนาการของกฎหมายทั่วไป

- 1. การอุบัติขึ้นของกฎเกณฑ์ในสังคม

“ที่ไหนมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย” (Ubi Societas, Ibi Jus) เป็นการแสดงให้เห็นว่ากฎหมายกับสังคมมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน

เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ ก็จะต้องมีกฎเกณฑ์ให้ถือปฏิบัติ เพื่อให้สังคมสงบสุข กฎเกณฑ์นั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร นักวิชาการให้ความเห็นเป็น 2 แนว คือ

แนวความคิด

1. แนวที่หนึ่งคิดว่ากฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์เกิดจากมนุษย์หรือพระผู้เป็นเจ้าจงใจกำหนดขึ้น
2. แนวที่สอง กฎเกณฑ์ก่อตัวขึ้นเองในสังคมมนุษย์ แล้วค่อยๆ คลี่คลายวิวัฒนาการเรื่อยๆ โดยมีได้เริ่มต้นหรือถูกสร้างจากมนุษย์คนใดคนหนึ่ง

ทฤษฎีตามแนวความคิดที่สองนี้ ต่อมาได้มีการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการออกมายืนยันโดยอาศัยการศึกษาพฤติกรรมของสัตว์ (Ethology) และการศึกษาโดยอาศัยความรู้ทางมานุษยวิทยา (Anthropology)

ข้อนำพิจารณา

เริ่มแรกที่ยังไม่มีกฎเกณฑ์หรือกฎหมาย มนุษย์ใช้อะไรในการตัดสินใจว่ากฎเกณฑ์อะไรถูกต้อง กฎเกณฑ์อะไรควรทำตาม มีคำอธิบายว่า คุณสมบัติพิเศษของมนุษย์นั้นประกอบด้วยการมีเหตุผล 2 ประการ

1. มีเหตุผลข้อเท็จจริงหรือเหตุผลทางเทคนิค

(Technical Reason) คือ ความสามารถในทางสติปัญญาของมนุษย์ในการจำแนกแยกแยะข้อเท็จจริง ว่าอะไรคืออะไร เรียกได้ว่าเป็นความสามารถในการ “จำได้หมายความว่า” ถึงความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงในสิ่งต่างๆ

(ต่อ)

2. มีเหตุผลในทางศีลธรรม (Moral Reason)

คือความสามารถในทางสติปัญญาของมนุษย์ที่จะหยั่งรู้ว่า
อะไรผิด อะไรถูก อะไรควรไม่ควร กล่าวคือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่
มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์นั่นเอง

มนุษย์

ตามรากศัพท์ “มนุษย์” แปลว่า ใจสูง มาจาก คำว่า
“มน” แปลว่า ใจ กับคำว่า “ุษย์” ที่แปลว่า อุดมหรือสูง

มนุษย์ ก็คือ ผู้มีจิตใจสูง มีเหตุผล รู้ผิดชอบชั่วดี ดังนั้น จึงมี
ผู้กล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีเหตุผล (Man is by
nature a rational and social being)

และสิ่งที่มนุษย์ปฏิบัติติดต่อกันมาหลังจากได้รับการ
พิจารณาแล้วว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องควรปฏิบัติ จะการเป็น
ขนบธรรมเนียมประเพณี

(ต่อ)

ถ้าเป็นขนบธรรมเนียมหรือประเพณีที่มีความสำคัญ คือเมื่อมีการล่วงละเมิด ผู้เสียหายก็จะต่อสู้ปกป้อง ป้องกันขัดขวางหรือแก้แค้นจองเวรทำให้เป็นกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะบังคับ ถ้าใครฝ่าฝืนก็ต้องได้รับกรรมที่สนองตอบ เช่น การล่วงละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่น หรือการล่วงเกินลูกเมียผู้อื่นก็ได้รับทุกข์ภัยตอบสนองจากผู้เสียหายหรือจากชุมชน เป็นต้น

ขนบธรรมเนียมที่มีสภาพบังคับเช่นนี้ เรียกว่า “กฎหมายประเพณี” (Customary Law)

- 2. วิวัฒนาการของกฎหมายในสามรูปแบบหรือทฤษฎีกฎหมายสามชั้น

แบ่งออกเป็นยุค ดังนี้

2.1 ยุคกฎหมายชาวบ้าน (Volksrecht) กฎหมายในยุคนี้เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่ปรากฏออกมาในรูปแบบขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นประเพณีง่ายๆ ที่รู้จักกันโดยทั่วไปเพราะเป็นกฎเกณฑ์ที่ตกทอดกันมาแต่โบราณที่เรียกว่า “**The good old law**” ที่มาจากความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของประชาชนทั่วไป เป็นยุคที่กฎหมายและศีลธรรมยังไม่ได้แยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง

2.2 ยุคหลักกฎหมายหรือยุคกฎหมายของนักกฎหมาย

(Juristenrecht) เป็นยุคที่กฎหมายเจริญขึ้นต่อจากยุคแรก โดยมีการใช้เหตุผลซึ่งตรองเพื่อชี้ขาดข้อพิพาท เป็นเหตุผลปรุงแต่งทางกฎหมาย ที่ปรุงแต่งขึ้นจากหลักดั้งเดิมในยุคแรก ทำให้เกิดหลักกฎหมายเพื่อชี้ขาดข้อพิพาทต่างๆ ขึ้น หลักกฎหมายที่เกิดขึ้น เรียกว่ากฎหมายของนักกฎหมาย เพราะนักกฎหมายเป็นผู้วินิจฉัย ปรุงแต่งขึ้น หลักกฎหมายจึงเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาทำความเข้าใจจึงจะรู้ แตกต่างกับกฎหมายประเพณี เช่น เรื่องอายุความ ในแต่ละเรื่องแต่ละคดีแพ่งคดีอาญา กำหนดไว้ไม่เท่ากัน

(ต่อ)

ตัวอย่างในกฎหมายอาญา เช่น เรื่องการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือการกระทำด้วยความจำเป็น ที่เกิดขึ้นมาจาก เหตุผลที่ว่าบุคคลใดจะได้รับอันตรายจากภัยอันตรายใดที่ใกล้จะถึง สามารถทำการใดๆ เพื่อป้องกันตนเองได้ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขของ ในแต่ละเรื่องทั้งการกระทำโดยจำเป็นและการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

2.3 ยุคกฎหมายเทคนิค (Technical Law) กฎหมาย
ในยุคนี้เกิดจากการบัญญัติขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเจาะจงในบาง
เรื่อง เนื่องจากสังคมที่ซับซ้อนขึ้น ข้อขัดแย้งมีมากขึ้น

ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนในกฎหมายอาญา เช่น
กฎหมายเกี่ยวกับการจราจรที่กำหนดให้ขับรถในช่องทางเดินรถ
ด้านซ้าย กฎหมายภาษีอากรหรือกฎหมายที่กำหนดให้ไปจด
ทะเบียนในบางเรื่อง

ความสำคัญและความเป็นมา

- 1. ความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมาย

ทำให้ทราบว่ากฎเกณฑ์ความประพฤติ หรือกฎหมายในระยะเริ่มแรกนั้นเป็นสิ่งที่เจริญพัฒนาขึ้นตามลำดับ โดยมีได้อาศัยอำนาจบงการจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ

การศึกษากฎหมายปัจจุบันหรือที่เรียกว่ากฎหมายบ้านเมือง **(Positive Law)** นั้นจำเป็นที่จะต้องรู้ถึงภูมิหลังของกฎหมายด้วย เน้นการศึกษาถึงต้นตอหรือที่มาของขนบธรรมเนียมประเพณีที่ก่อให้เกิดกฎหมายขึ้น และศึกษามุมมองของกฎหมายในลักษณะที่เป็นสากล เพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

- ประโยชน์สำคัญ 2 ประการ

1.1 ทำให้เข้าใจ “หลักกฎหมาย” ที่อยู่เบื้องหลังของตัวบท ช่วยให้การตีความและการใช้กฎหมายเป็นไปอย่างถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย สามารถเห็นความเชื่อมโยงของกฎหมายปัจจุบันกับกฎหมายในอดีต การพิจารณากฎหมายจะพุ่งเล็งที่ตัวบทถ้อยคำในมาตราอย่างเดียวไม่ได้จะต้องดูเจตนารมณ์ของกฎหมายประกอบด้วย

เช่น ถ้าเป็นกฎหมายเทคนิค สิ่งที่ใช้และผู้ตีความกฎหมายจะต้องค้นหาก็คือ เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของการบัญญัติกฎหมายในเรื่องนั้นๆ ถ้าเป็นกฎหมายประเภทอื่น สิ่งที่ต้องค้นหาก็คือ เหตุผลทางศีลธรรม เหตุผลของเรื่อง และเหตุผลของหลักกฎหมายในเรื่องนั้นๆ

1.2 ทำให้เข้าใจวิวัฒนาการประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

เพราะนอกจากการศึกษาประวัติศาสตร์เฉพาะเรื่องเฉพาะแขนงแล้ว การศึกษายังครอบคลุมถึงการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายสากลด้วย มาจากแนวความคิดที่ว่ามนุษย์มีธรรมชาติเหมือนกันทั้งที่ประวัติศาสตร์ของแต่ละชนชาตินั้นแตกต่างกัน แต่ก็มีส่วนร่วมกันอยู่ ลักษณะร่วมกันหรือเหมือนกันนี้แหละที่นำมาอธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติได้

- ตัวอย่างเช่น

คำสอนของ **Sir Henry Maine** เสนอความคิดที่ว่า สังคมมีความโน้มเอียงที่จะพัฒนาจากสถานะไปสู่สัญญา (**From status to contract**) สังคมโบราณความสัมพันธ์ถูกกำหนดโดยสถานะของคนในสังคม เช่น สถานะความเป็นพ่อเป็นลูก ความเป็นนายทาสกับทาส ถ้าพ่อเป็นทาสลูกที่เกิดมาก็มีสถานะเป็นทาสด้วย ไม่ได้เป็นไปตามความสมัครใจของแต่ละคน แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป ต่อมาในสมัยใหม่ก็มีการตัดสินใจโดยอิสระของคนทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบใหม่ขึ้น กลายเป็นความสัมพันธ์ทางสัญญา เช่น การเข้าเป็นหุ้นส่วนกัน หรือการทำสัญญาซื้อขายกัน

- 2. ความเป็นมา

การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายในประเทศไทย เดิมเรียกว่าวิชา “พงศาวดารกฎหมาย” แล้วเปลี่ยนเป็นวิชา “ตำนานกฎหมาย” เริ่มต้นเรียนที่โรงเรียนกฎหมาย ครั้นพอมีการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ก็กำหนดให้เป็นวิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย

- การสอนวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายแตกต่างกันเป็น 2 แนว

2.1 การศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายแบบนิติประวัติศาสตร์ ไทย ตามแนวทฤษฎีกฎหมายของสำนักประวัติศาสตร์ (Historical School)

สำนักประวัติศาสตร์มีแนวคิดที่ว่า กฎหมายเกิดจากจิตวิญญาณของประชาชาติ และมีรูปแบบลักษณะในตัววิวัฒนาการไปตามประวัติศาสตร์ และปรากฏออกมาในรูปแบบของจารีตประเพณี วัฒนธรรม และวิวัฒนาการต่อมาเป็นกฎหมายของแต่ละชนชาติ ซึ่งในประเทศไทยก็เริ่มต้นเรียนโดยใช้แนวคิดนี้ โดยมีศาสตราจารย์ ร. แลงการ์ด ชาวฝรั่งเศส เป็นผู้สอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

2.2 การศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายแบบตำนานตามแนว ทฤษฎีกฎหมายของสำนักกฎหมายบ้านเมือง(**Legal Positivism**)

หลังจากศาสตราจารย์ ร. แลงกาต์ เลิกสอนและกลับประเทศ
ฝรั่งเศสไป พระยานิติศาสตร์ไพศาล คณบดีคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้สอนวิชานี้ โดยใช้แนวคิดนี้ ในการสอน

Legal Positivism หมายถึง ความคิดที่ถือว่ากฎหมายที่
ใช้บังคับอยู่ในบ้านเมือง เท่านั้นที่เป็นกฎหมายที่แท้จริง เพราะฉะนั้น
ศีลธรรม ความยุติธรรม หรือที่เรียกว่ากฎหมายธรรมชาตินั้นไม่ใช่
กฎหมาย อยู่นอกเหนือขอบเขตของนักกฎหมายโดยสิ้นเชิง

(ต่อ)

- แนวความคิดแบบนี้ได้มีการสอนกันในประเทศอังกฤษ โดยนักปราชญ์ ชื่อ **John Austin** แนวคิดของเขาได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากในประเทศอังกฤษ เมื่อนักเรียนไทยไปเรียนที่ประเทศอังกฤษ จบกลับมาจึงนำมาสอนต่อในประเทศไทย ดังที่มีการบรรยายความหมายของคำว่ากฎหมายว่า

“กตหมายคือ คำสั่งทั้งหลายของผู้ปกครองว่าการแผ่นดินต่อราษฎรทั้งหลาย เมื่อไม่ทำตามแล้วตามธรรมดาต้องลงโทษ”

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายของไทยในช่วงนั้น ถูกจำกัดอยู่ในวงแคบเฉพาะคำสั่งของรัฐบาล ปัตย์เท่านั้น ไม่มีการศึกษาลงลึกไปถึงจารีตประเพณีหรือธรรมเนียมของชุมชนเหมือนดังแต่ก่อน

ทำให้การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายดูด้อยลงไป จนกลายเป็นเพียงวิชาเลือกเท่านั้น

สุดท้ายจึงมีการประชุม สรุปความให้ย้อนกลับไปสอนแบบเก่าและเพิ่มเติมกฎหมายโรมันเข้าไปเพราะเป็นรากฐานสำคัญของกฎหมายในประเทศไทย ที่ส่วนใหญ่รับมาจากประเทศตะวันตก

- **วิวัฒนาการของกฎหมายสากล**

- กฎหมายที่ใช้กันทั่วโลกในปัจจุบันนี้ มิได้มีลักษณะเดียวเหมือนกันหมดทุกประเทศ แต่มีการใช้ตามลักษณะของแต่ละระบบกฎหมายที่ประเทศนั้นเห็นว่าเหมาะสมกับสภาพสังคมของตน ระบบกฎหมายที่สำคัญมีอยู่ 2 ระบบ ได้แก่ ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร และระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร การใช้และวิธีคิดของทั้งสองระบบนี้แตกต่างกัน
- ดังนั้นประเทศใดเลือกใช้ระบบกฎหมายใด การใช้และวิธีคิดทางกฎหมายก็ต้องเป็นไปตามลักษณะของระบบกฎหมายที่เลือกนั้น จึงจะเกิดความยุติธรรมกับสังคมของประเทศนั้น ทั้งนี้เพราะทั้งสองระบบมีวิวัฒนาการของกฎหมายไม่เหมือนกัน จึงสมควรทราบถึงวิวัฒนาการของกฎหมายทั้งสองระบบ

- ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System)
- ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นระบบกฎหมายที่มีต้นกำเนิดมาจากกฎหมายโรมัน คำว่ากฎหมายโรมัน หมายถึงกฎหมายที่ใช้ในมหาอาณาจักรโรมัน (Roman Empire) ซึ่งประกอบ ด้วยกฎหมายสำคัญได้แก่ กฎหมายสิบสองโต๊ะ กฎหมายชาวโรมัน (Jus Civile) กฎหมายชนต่างชาติ (Jus Gentium) และตัวบทกฎหมายอื่นของมหาอาณาจักรโรมัน ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิจัสติเนียนที่ 1 (Justinian I) นักกฎหมายที่สำคัญในสมัยของพระองค์ได้จัดทำร่างกฎหมายแพ่งขึ้นเป็นประมวลกฎหมาย โดยยึดถือเอาจารีตประเพณี (Custom) เป็นพื้นฐานและนำเอาคำพิพากษา

- ความคิดเห็นหรือการตีความกฎหมายของนักปราชญ์กฎหมายและนักนิติศาสตร์ ขึ้นมาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรอีกด้วย พระเจ้าจักรพรรดิจัสติเนียนได้ทรงบัญญัติกฎหมายขึ้นในลักษณะประมวลกฎหมายเรียกว่า
- “กฎหมายจัสติเนียน” (**Justinian Law**) อันเป็นประมวลกฎหมายที่เป็นแบบอย่างให้แก่ประเทศต่างๆ ในภายหลังได้คัดลอกเลียนแบบและนำไปบัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายของประเทศตน โดยเฉพาะประเทศส่วนใหญ่ในยุโรป จนทำให้มีการเรียกระบบกฎหมายนี้ว่า “ระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรป”

- นอกจากนี้มีบางประเทศที่ได้บัญญัติกฎหมายใช้เป็นรูปแบบของ ประมวลกฎหมาย เป็นส่วนใหญ่ คือบัญญัติในลักษณะเป็นการรวบรวมข้อกฎหมายหลายๆ เรื่องเข้าไว้ในเล่มเดียวกัน จัดลำดับเข้าไว้อย่างเป็นระเบียบและเป็นหมวดหมู่ มีความสัมพันธ์กันทุกเรื่องในกฎหมายเล่มเดียวกัน จึงเรียกระบบกฎหมายนี้ได้อีกอย่างหนึ่งว่า “ระบบประมวลกฎหมาย” (**Code law**)
- ประเทศที่อยู่ในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้ประมวลกฎหมายเป็นหลักนี้ได้แก่ อิตาลี เยอรมนี ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ และประเทศในทวีปเอเชียที่ได้รับอิทธิพลของระบบกฎหมายนี้เข้ามาในประเทศของตน ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น และไทย

- กฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นการนำเอากฎหมายในเรื่องต่างๆ มาบัญญัติขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรวางหลักเกณฑ์ไว้ชัดเจน สะดวกแก่ประชาชนในการอ่านข้อความในกฎหมายเพื่อความเข้าใจและปฏิบัติตามได้โดยง่าย เพราะเป็นหลักเกณฑ์ที่แน่นอนและสามารถอ้างอิงกันในทุกฝ่าย กฎหมายลายลักษณ์อักษรมักจะถูกบัญญัติขึ้นโดยผ่านกระบวนการบัญญัติกฎหมายหรือกระบวนการนิติบัญญัติ

- สำหรับประเทศไทยรัฐธรรมนูญกำหนดให้รัฐสภา มีอำนาจหน้าที่พิจารณาและให้ความเห็นชอบการจัดทำกฎหมายลายลักษณ์อักษรในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมาย นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญยังให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหาร (คณะรัฐมนตรี) ในการออกกฎหมายเมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการบริหารประเทศหรือเพื่อความมั่นคงของประเทศ ในรูปของพระราชกำหนด ที่ต้องอาศัยการบังคับใช้อย่างรวดเร็ว เพื่อผลประโยชน์ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความสงบสุขเรียบร้อยของประชาชน เช่น พระราชกำหนดเกี่ยวกับภาษีอากร เป็นต้น

- ระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (**Common Law System**)
- ระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือระบบกฎหมายจารีตประเพณี มีต้นกำเนิดมาจากประเทศอังกฤษ เป็นกฎหมายที่ใช้กันในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ตลอดจนประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ ประเทศอังกฤษมีภูมิประเทศเป็นเกาะหลายเกาะรวมกันและเป็นภูเขาอยู่หลายแห่ง อาณาเขตของประเทศอังกฤษแต่เดิมประกอบด้วยชนพื้นเมืองหลายเผ่า เช่น เผ่า **Anglian**
- เผ่า **Saxon** (ในภายหลังได้รวมกันและเรียกตัวเองว่า แองโกลแซกซอน) ในยุคแรกของแองโกลแซกซอน ราว ค.ศ. 1066 ผู้มีชัยได้ครอบครองเกาะอังกฤษ คือพระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ซึ่งเป็นชาว **Norman** พระองค์ประกาศริบที่ดินในเกาะอังกฤษทั้งหมดมาเป็นของพระองค์ แล้วจัดแบ่งให้แก่ขุนนางแต่ละคนที่จงรักภักดีตามศักดินา ซึ่งเรียกกันว่า “ระบบ **Feudalism**” ชนแต่ละเผ่าของอังกฤษในขณะนั้นต่างมีจารีตประเพณีท้องถิ่นเป็นของตนเอง

- การพิจารณาคดีจึงเริ่มจากระดับท้องถิ่นโดยผู้พิพากษาที่ไปจากศาลหลวง (ศูนย์กลางอยู่ที่กรุง **London** เรียกว่า **Westminster**) ถูกจัดส่งหมุนเวียนไปพิจารณาคดีในระดับท้องถิ่น ศาลหลวงพยายามปรับปรุงกฎหมายให้เป็นกลางที่สุดที่เรียกว่า **Common Law** คือใช้บังคับได้ทั่วไป และเอาจารีตประเพณีในเรื่องต่างๆ มารวมเข้าไว้ เช่น การถือครองที่ดิน ทรัพย์สิน ละเมิด เป็นต้น การพิจารณาคดีของผู้พิพากษาจะนำเอาหลักเกณฑ์จากจารีตประเพณีที่ใช้เป็นกฎหมายอยู่แล้วมาปรับแก้คดีที่เกิดขึ้น ซึ่งศาลย่อมมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการปรับแก้ข้อเท็จจริงแล้วตัดสินคดีไปตามที่เห็นว่ายุติธรรม คำพิพากษาของศาลในระบบ **Common Law** จึงเป็นบรรทัดฐานแก่ผู้พิพากษาคนต่อๆ มาที่จะใช้เป็นแบบอย่าง และมีคุณค่าเหมือนตัวบทกฎหมาย ทำให้เกิดคำกล่าวที่ว่า “ผู้พิพากษาเป็นผู้สร้างกฎหมาย” (**Judge Made Law**)

- การที่ระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษถูกเรียกว่าระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือระบบกฎหมายจารีตประเพณีนั้น เพราะกฎหมายที่ใช้เป็นหลักของประเทศ ไม่มีการบัญญัติข้อกฎหมายในลักษณะกำหนดวางหลักเกณฑ์ไว้ชัดเจนอย่างเช่นในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่จะกำหนดหลักกฎหมายไว้ในคำพิพากษาของศาลสูงสุดที่ตัดสินคดีไว้เป็นคดีแรก โดยนำจารีตประเพณีมาเป็นเหตุผลในการตัดสินคดี ซึ่งจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่นนั้นเหมือนกันบ้างไม่เหมือนกันบ้าง ดังนั้นในการพิจารณาคดีจึงจำเป็นต้องเชิญประชาชนในท้องถิ่นนั้นที่เป็นคนดีเป็นที่เคารพนับถือทั้งท้องถิ่นมาร่วมนั่งพิจารณาคดีในศาลด้วย โดยพิจารณาเฉพาะข้อเท็จจริง แล้วตัดสินว่าผู้นั้นกระทำความผิดตามที่กล่าวหาหรือไม่ ประชาชนที่ถูกเชิญมานี้เรียกว่า “คณะลูกขุน” (Jury)

- ถ้าคณะลูกขุนเห็นว่าผู้ต้องหากระทำผิดจริง ก็เป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่จะพิจารณาในปัญหาข้อกฎหมายต่อไปแล้วพิพากษาคดี แต่หากคณะลูกขุนเห็นว่าไม่ผิดก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหา นั้นไป ระบบการพิจารณาคดีของประเทศอังกฤษนี้ต่างกับการพิจารณาคดีของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรจะมีผู้พิพากษาเท่านั้นที่เป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งพิจารณาและพิพากษาคดี โดยพิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย โดยนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาปรับกับคดีด้วยวิธีการตีความกฎหมาย จึงไม่จำเป็นที่จะต้องมียุติธรรมมาั่งพิจารณาคดีในส่วนที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงเหมือนระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ

- **วิวัฒนาการของกฎหมายไทย**

- ในอดีตกฎหมายไทยไม่ได้เขียนขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากยังไม่มีผู้รู้หนังสือ จึงใช้จารีตประเพณีซึ่งมาจากขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยแต่โบราณเป็นข้อบังคับความประพฤติของคนชาวไทย กฎหมายของไทยมีวิวัฒนาการเป็นเวลายาวนานสามารถลำดับยุคสมัยได้ดังนี้

- **สมัยก่อนสุโขทัย**

- ยุคนี้เป็นยุคเริ่มแรกของการรวมตัวชนเผ่าพันธุ์ไทย อาณาเขตดินแดนของไทยยังไม่มีที่แน่นอน เพราะอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นเหล่า แล้วแต่กลุ่มใดเผ่าพันธุ์ใดจะมีอำนาจในช่วงเวลานั้น และสืบทอดเชื้อสายต่อ ๆ มาหลายยุคหลายสมัย เช่น ทวาราวดี ละโว้ ศรีวิชัย และ ล้านนา เป็นต้นในยุคเหล่านี้ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ให้เห็นแน่ชัด คงมีเพียงในยุค ล้านนาที่ปรากฏให้เห็นเกี่ยวกับกฎหมายใช้บังคับในอาณาจักร ล้านนา คือ ”กฎหมายพระเจ้ามังราย” (มังรายศาสตร์)

- “กฎหมายพระเจ้ามังราย” (มังรายศาสตร์) ได้นำจาริตประเพณีมาบัญญัติเป็นกฎหมายไว้อย่างชัดเจน สำหรับยุคอื่นๆนั้น
- แม้ไม่มีหลักฐานปรากฏให้เห็นว่ามีการใช้กฎหมายลักษณะใด แต่ในทางพฤติกรรมของมนุษย์ที่ต้องอยู่รวมกันเป็นเผ่าพันธุ์ ทำให้สันนิษฐานได้ว่ากฎหมายที่ใช้จะเป็นกฎหมายจาริตประเพณีของแต่ละเผ่าพันธุ์ โดยหัวหน้าเผ่าพันธุ์นั้นเป็นผู้กำหนดกฎหมายให้ปฏิบัติ ซึ่งหัวหน้าเผ่าพันธุ์ในแต่ละยุคอาจเป็นกษัตริย์หรือคนธรรมดาที่เผ่าพันธุ์นั้นยกย่องให้เป็นผู้นำก็ได้ เช่น ยุคล้านนาซึ่งเป็นยุคก่อนเปลี่ยนเข้าสู่ยุคสุโขทัย มีกษัตริย์เป็นหัวหน้าเผ่าพันธุ์คือ พระเจ้ามังราย (พระเจ้าเม็งราย) ยุคนี้มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีกฎหมายใช้บังคับอย่างชัดเจนทำให้ชาวล้านนาปฏิบัติตามได้ถูกต้อง

- สมัยสุโขทัย

- ยุคนี้เป็นยุคที่มีความเข้มแข็งและเจริญรุ่งเรืองขึ้นมา ในขณะที่ยุคล้านนาเริ่มเสื่อมอำนาจลง ยุคสุโขทัยนี้มีปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับกฎหมายและการปกครองบ้านเมืองไว้ให้เห็นชัดเจน อีกทั้งมีการประดิษฐ์ตัวอักษรภาษาไทยขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยพ่อขุนรามคำแหง พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงคิดลายสือไทยขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. **1826** โดยนำเอาอักษรขอมมาดัดแปลงและได้จารึกข้อความไว้บนหลักศิลา หลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ **1** ซึ่งถูกจารึกเมื่อปี พ.ศ. 1835 มีข้อความเกี่ยวกับกฎหมาย เศรษฐกิจ และการปกครอง นักกฎหมายในประวัติศาสตร์จึงเชื่อกันว่าศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงถือเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของไทย และในทางนิติศาสตร์ยังถือว่าศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยอีกด้วย
- ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ในยุคสมัยนั้นได้มีกฎหมายใช้แล้ว ศิลาจารึกด้านที่ **1** และด้านที่ **2** ได้กล่าวถึงพระประวัติของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชดังนี้

- “พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง ตูพี่น้องท้องเดียวห้าคนผู้ชายสาม ผู้หญิงสอง พี่เฒ่าผู้เฒ่าตายจากเมื่อเตี้ยมแต่ยังเล็ก”
- ส่วนข้อความในศิลาจารึกส่วนอื่นๆ นั้น เห็นได้ชัดว่าเป็นคำจารึกเกี่ยวกับกฎหมายในลักษณะต่างๆ อาทิ
- “เจ้าเมืองบ่อเอจากอบในไพร่ ลู่ทางเพื่อจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย” ข้อความตอนนี้อธิบายว่าเป็นกฎหมายห้ามเก็บภาษีหรือแสดงว่าไม่มีการเก็บภาษีผ่านด่าน
- “ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใด แลล้มตายหายกว่า เย่าเรือนพ่อเชื้อ เลือคำมัน ช้างขลุกลูกเมีย เยียข้าว ไพร่ฟ้าข้าไท ป่าหมากป่าพลู พ่อเชื้อมัน ไว้แก่ลูกมันสิ้น” ข้อความตอนนี้อธิบายว่าเป็นกฎหมายเกี่ยวกับมรดก กล่าวคือ ผู้ใดตาย ทรัพย์สืบทอดได้แก่ลูก

- “ไฟร้ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน ฝั้แล้ผิดแผกแสงว้างกัน สวณตูแท้แล้วจึงแล่งความ แก่ข้าด้วยชื่อ บ่เข้าผู้ลักมักผู้ซ่อน เห็นเข้าท่านบ่ใคร่ฟืน เห็นสินท่านบ่ใคร่เดียด” ข้อความตอนนี้เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการตัดสินคดีความ แสดงลักษณะของผู้พิพากษา (ตุลาการ) ว่าพึงตัดสินคดีด้วยความเป็นธรรม ไม่เห็นแก่อำิสสินจ้างใดๆ
- “สร้างป่าหมาก ป่าพลูทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มั่น” ข้อความตอนท้ายที่ว่า “ใครสร้างได้ไว้แก่มั่น” ถือว่าเป็นบทบัญญัติที่รับรองสิทธิในทรัพย์สิน (กรรมสิทธิ)
- “ในปากปทุมมิกดิ่งอันนิ่งแขวนไว้หั้น ไฟร้ฟ้าหน้าปก กลางบ้าน กลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไรไปลั่นกดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยิน เรียกเมื่อถามสวณความแก่มั่นด้วยชื่อ ไฟร้ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม”
- ข้อความตอนนี้เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการร้องทุกข์ แสดงให้เห็นวิธีการปกครองวิธีหนึ่งและเป็นจิตวิทยาที่ดีในการเข้าถึงประชาชน เพราะแม้จะมีอักษรไทยใช้แล้ว แต่ในทางปฏิบัติยังให้ร้องทุกข์โดยวาจาเพราะคนส่วนใหญ่เขียนหนังสือไม่เป็น

- หากเปรียบเทียบกับกฎหมายพระเจ้ามั่งราย(มั่งรายศาสตร์) ซึ่งมีผู้ค้นพบกฎหมายและเชื่อว่าพระเจ้ามั่งรายหรือ พระยาเม็งรายกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนาได้ทรงบัญญัติขึ้นนั้น มีบทบัญญัติหลายลักษณะด้วยกันทั้งทางปกครอง ทางแพ่ง ทางอาญา และวิธีพิจารณาความ ซึ่งแสดงว่าอาณาจักรล้านนาในขณะนั้นมีความเจริญรุ่งเรือง มีระเบียบแบบแผน และมีกฎหมายใช้ปกครองบ้านเมือง จึงเชื่อได้ว่าอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งอยู่ติดต่อกันและมีความเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมกัน คงจะมีกฎหมายที่มีได้ปรากฏในศิลาจารึกใช้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองเช่นเดียวกับอาณาจักรล้านนา ที่มีมั่งรายศาสตร์ (กฎหมายพระเจ้ามั่งราย) เป็นกฎหมายใช้บังคับอยู่ในยุคสมัยนั้น
- แม้ในยุคสุโขทัยจะมีหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของไทยก็ตาม แต่กฎหมายอื่นๆ ก็ได้ใช้บังคับในลักษณะของกฎหมายจารีตประเพณี โดยยึดคำวินิจฉัยของพ่อขุนต่างๆ เป็นกฎหมาย จึงนับว่าในยุคสุโขทัยนี้ใช้กฎหมายแบบระบบกฎหมายจารีตประเพณี มีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก

- **สมัยกรุงศรีอยุธยา**

- เมื่อยุคสุโขทัยสิ้นสุดลง เพราะเกิดโรคระบาดในสุโขทัยทำให้คนตายเป็นจำนวนมากไม่อาจอยู่ อาศัยในดินแดนสุโขทัยได้อีก จึงต้องอพยพกระจัดกระจายไปอยู่ที่อื่นจนมาสร้างดินแดนแห่งใหม่ที่อยุธยา และเริ่มมีการปกครองในรูปแบบของการมีกษัตริย์เป็นผู้ปกครองเป็นครั้งแรกในยุคนี้ ซึ่งกษัตริย์องค์แรกของไทยคือ “พระเจ้าอู่ทอง” ผู้ทรงเป็นต้นราชวงศ์อู่ทองราชวงศ์แรกของไทย โดยต่อมาได้สถาปนาพระองค์เป็น “สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1”

- สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสร้าง
กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวง เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1893
ในยุคสมัยนั้นมีการติดต่อสัมพันธ์กับอาณาจักรขอมซึ่งได้รับ
อิทธิพลจากลัทธิฮินดูทั้งทางประเพณีและวัฒนธรรมไทยจึงเริ่ม
นำเอาลัทธิฮินดูและพราหมณ์เข้าสู่ระบอบการปกครอง โดย
ปกครองแบบระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

- ระบบกฎหมายในสมัยอยุธยา
- มีรากฐานมาจาก “ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ” และ “ หลักอินทภาษ ” ซึ่งไทยได้มาจากมอญหรือรามัญซึ่งอาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาแต่ดั้งเดิม มอญได้รับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์และหลักอินทภาษมาจากอินเดีย คัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายเก่าแก่ของอินเดียโบราณ (ชมพูทวีป) ไทยได้รับเอาคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาเป็นหลักในการบัญญัติกฎหมาย ส่วนหลักอินทภาษนั้นเป็นหลักธรรมสำหรับผู้พิพากษาศาลาการฟังยึดถือปฏิบัติ นอกจากนี้ในสมัยอยุธยายังมี “ พระราชศาสตร์ ” ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายไทยโบราณ พระราชศาสตร์เป็นพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีของพระมหากษัตริย์ทั้งหลายซึ่งมีจำนวนมากเพราะเกิดมีขึ้นและสะสมมาเป็นเวลานาน ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับกฎเกณฑ์การปฏิบัติราชการ กฎมณเฑียรบาล และกฎเกณฑ์เรื่องที่ดิน

- นอกจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์และพระราชศาสตร์แล้ว ในสมัยอยุธยายังมี “กฎหมายสารบัญญัติ” ในส่วนแพ่ง ได้แก่ กฎหมายลักษณะผิดเมีย ลักษณะทาส ลักษณะลักพา ลักษณะมรดก ลักษณะกู้หนี้ และลักษณะเบ็ดเสร็จ ในส่วนอาญา ได้แก่ กฎหมายลักษณะมุลคดีวิวาท และบทพระอัยการอาญาหลวง สำหรับ “กฎหมายวิธีสบัญญัติ” ก็มีหลายลักษณะเช่นกัน ได้แก่ กฎหมายลักษณะพระธรรมนูญ ลักษณะรับฟ้อง ลักษณะพยาน ลักษณะพิสูจน์ดำเนินาลุยเพลิง ลักษณะตระลาการ และลักษณะอุทธรณ์ เป็นต้น

- **สมัยกรุงธนบุรี**

- สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงสร้างกรุงธนบุรีขึ้นมาเป็นราชธานีใหม่แทนกรุงศรีอยุธยาหลังจากกรุงศรีอยุธยาล่มสลายลงเพราะถูกพม่า รุกรานและเผากรุงศรีอยุธยาจนพินาศ ในยุคนี้ไทยยังคงทำสงครามกับพม่า และทำสงครามกับเมืองอื่นๆ เพื่อรวบรวมอาณาเขตดินแดนของไทยให้เป็น ปึกแผ่น ทำให้กฎหมายที่ใช้ในยุคนี้ยังคงใช้กฎหมายตามที่ใช้อยู่ในสมัย อยุธยา คือ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ พระราชศาสตร์ และกฎหมายลักษณะ ต่างๆ ไม่ได้มีการพัฒนามากฎหมายขึ้นมาใหม่ อีกทั้งยุคนี้มีช่วงเวลาสั้น ประมาณ **15** ปี
- ดังนั้นในยุคนี้จึงยังมีการใช้กฎหมายตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี ปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

ครั้งที่ 2

การแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์

ในการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายการแบ่งยุคประวัติศาสตร์เป็นเรื่องสำคัญเพื่อที่จะลำดับความเป็นไปของกฎหมาย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์กฎหมายจะแตกต่างกับการแบ่งยุคในวิชาประวัติศาสตร์ทั่วไป แตกต่างกันดังนี้

การแบ่งยุคสมัยของประวัติศาสตร์ไทยมีอยู่ 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ

1. การแบ่งยุคประวัติศาสตร์กฎหมายไทยตามราชธานี คือ แบ่งตามเมืองหลวงของไทย คือ สุโขทัย อโยธยา กรุงธนบุรี รัตนโกสินทร์ หรือบางครั้งก็เพิ่มยุคก่อนที่จะมาตั้งกรุงสุโขทัยเข้ามาด้วย เพราะฉะนั้นจึงมีตามแนวนี้นี้ จึงมี ประวัติศาสตร์ไทยประมาณ 4 - 5 ยุค นั่นเอง

2. แนวใหม่เป็นการมองแบบประวัติศาสตร์ ในฐานะที่เป็น
ศาสตร์อย่างหนึ่ง มีประโยชน์และมีคุณค่าในตัวของมันเอง ไม่ได้มุ่ง
ประโยชน์ในทางการเมืองเท่านั้น

โดยแนวใหม่นี้จะให้ความสำคัญกับเรื่องราวของคนใน
สังคม เช่น วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน โลกทรรศน์และ
ระบบความเชื่อแบบแผน การดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกด้าน

โดยสรุปคณะกรรมการในการประชุมเพื่อชำระ
ประวัติศาสตร์ไทย ได้เสนอรูปแบบการแบ่งยุคไว้ดังนี้

1. สมัยก่อนคนไทยจะอพยพลงมายังคาบสมุทรอินโดจีน
2. สมัยที่คนไทยอพยพลงมาสู่คาบสมุทรอินโดจีน ได้แก่ ยุค
ทวาราวดี, ศรีวิชัย, ละโว้, เชียงแสน
3. สมัยสุโขทัย

4. สมัยอยุธยา

- 1) สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 - สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
- 2) สมเด็จพระบรมราชาที่ 2 — สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง
- 3) สมเด็จพระนารายณ์ — สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ

5. สมัยจลาจลและสมัยกรุงธนบุรี

6. สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

รัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2323-2352)

รัชกาลที่ 2 (พ.ศ. 2352-2367)

รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367-2394)

7. สมัยพัฒนาประเทศเข้าสู่สมัยใหม่

รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394-2411)

รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411-2453)

รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453-2468)

รัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2468-2477)

8. สมัยปัจจุบัน (สมัยรัฐธรรมนูญ) ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน

การแบ่งยุคประวัติศาสตร์กฎหมายไทย

แบ่งโดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงทางด้านกฎหมายเป็น
สำคัญ ถ้าแบ่งแบบกว้างๆ อาจแบ่งเป็น 2 ยุค คือ

1. ยุคก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modern Law)
2. ยุคสมัยใหม่ (Modern Law)

โดยถือเอารัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเป็นจุดแบ่ง เพราะเป็นระยะเวลาที่ประเทศสยามได้รับ
อิทธิพลของกฎหมายตะวันตกซึ่งเป็นกฎหมายสมัยใหม่เข้ามาใน
ประเทศจนมีการจัดทำประมวลกฎหมายขึ้น

1. ยุคกฎหมายไทยก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modern Law) แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

(1) ช่วงที่เป็นกฎหมายไทยเดิมแท้ๆ กล่าวคือ กฎหมายในช่วงนี้เป็นกฎหมายที่มาจากวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของสังคมไทยแท้ๆ ก่อนที่จะมีการได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดีย ระยะเวลาช่วงนี้คือช่วงเริ่มจากถิ่นกำเนิดคนไทย จนถึงสมัยสุโขทัย เป็นสังคมแบบมาตาธิปไตย

มาตาทิปไตย คือ ถือแม่เป็นใหญ่ เนื่องจากวัฒนธรรมการสมรสแบบ **Matrilocal marriage** คือ ชายหญิงเมื่อสมรสกันแล้วชายจะต้องมาอยู่กับครอบครัวหญิง หญิงจึงเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรและเก็บรักษาทรัพย์สิน ธรรมเนียมดังกล่าวจึงทำให้ฝ่ายหญิงเข้าใจว่าตนเองเป็นเจ้าของบ้านและฝ่ายชายอยู่ในฐานะที่เป็นแขกผู้เข้ามาพักอาศัย ทำให้ฝ่ายชายต้องให้ความสำคัญกับครอบครัวฝ่ายหญิงรวมถึงตัวฝ่ายหญิงเองด้วย ซึ่งธรรมเนียมไทยมักจะให้ลูกผู้หญิงคนหนึ่งมักจะเป็นลูกสาวคนเล็กอยู่กับพ่อแม่พร้อมกับลูกเขย โดยสุดท้ายจะเป็นผู้ที่ได้รับมรดกของพ่อแม่ไป

(ต่อ)

แม้จะปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีการยกย่องชายเป็นหัวหน้าครอบครัวมาแต่เดิมก็ตาม แต่ในชีวิตปกติธรรมดา สถานะของเจ้าบ้านก็คือลูกหญิงที่ได้รับมรดกจากบิดามารดา และจะมีบทบาทในการจัดการกิจการของครอบครัว เมื่อลักษณะทางสังคมวิทยาของครอบครัวเป็นอย่างนั้น ผู้หญิงจึงมีบทบาทสำคัญในสังคม

ลักษณะนี้เป็นลักษณะสำคัญทางโครงสร้างพื้นฐานของสังคมไทยอันเป็นลักษณะดั้งเดิมที่สุด ต่อมาเมื่อมีการได้รับวัฒนธรรมอินเดียเข้ามา

(2) กฎหมายในช่วงที่สองเป็นกรณีที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งถือว่าชายเป็นใหญ่เรียกว่า **ปิตาธิปไตย** ทำให้สถานภาพของหญิงไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด กลายเป็นสามีเป็นใหญ่ มีอำนาจอย่างมากเหนือภริยา บทบาทของผู้หญิงจึงถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคม ความตกต่ำในเรื่องสถานภาพของผู้หญิงนี้แม้จะไม่ได้มีการกล่าวไว้ในคัมภีร์พระเวทหรือตามพุทธกาล แต่มีปรากฏขึ้นเมื่อมีการเริ่มใช้คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์

(ต่อ)

ในคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ กล่าวถึงสภาพของสตรีว่า ผู้หญิงเป็นเพียงที่พัก เป็นเพียงส่วนประกอบของผู้ชายและมีธรรมชาติที่เลวร้ายในตัวถ้ามิได้มีการอบรมที่ดีจึงมีการห้ามผู้หญิงทำพิธีกรรม เพราะถือเป็นเพศที่อ่อนแอไม่มีส่วนในมนตร์ และยังเห็นว่าผู้หญิงไม่น่าเชื่อถือจึงห้ามผู้หญิงเป็นพยาน เมื่อแต่งงานจึงอยู่ในความควบคุมของสามี สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่ว่าผู้หญิงเปรียบประดุจวัตถุสิ่งของขึ้นอยู่กับการจับวางของผู้ชายผู้เป็นเจ้าของ

ในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายแม่บทใช้ในการปกครอง อิทธิพล
ของกฎหมายอินเดียที่มีผลต่อกฎหมายไทยได้แก่ คัมภีร์พระ
ธรรมศาสตร์ ไทยได้รับมาจากพระมณูของอินเดียผ่านทางมอญซึ่ง
นับถือศาสนาพุทธ โดยถือหลักว่าคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็น
กฎหมายแม่บทที่ศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดจะแก้ไขไม่ได้ทำนองเดียวกับ
ความคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติหรือความคิดแบบธรรมนิยม
(Natural Law School) ของตะวันตก และพระ
ธรรมศาสตร์นี้เป็นหลักกฎหมายที่ไทยใช้เรื่อยมาจนถึงกรุง
รัตนโกสินทร์ ก่อนที่จะรับเอากฎหมายสมัยใหม่จากตะวันตกเข้ามา

2. ยุคกฎหมายไทยสมัยใหม่

ช่วงนี้จะเริ่มต้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และมีการจัดทำประมวลกฎหมายต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ในช่วงเวลานี้อาจแยกวิวัฒนาการได้เป็น 3 ช่วงเวลาคือ

1) ครั้งแรก รับเอากฎหมายอังกฤษเข้ามาใช้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องไปก่อน เพราะการปฏิรูปกฎหมายทั้งระบบต้องใช้เวลานาน การรับกฎหมายอังกฤษเข้ามาในตอนแรกนี้มี 2 ทาง คือ

(ก) เป็นการรับเข้ามาเป็นเรื่องราว หรือที่เรียกว่า **piece meal** ศาลจะนำหลักกฎหมายอังกฤษเข้ามาเป็น ส่วนประกอบเพื่อให้กฎหมายไทยที่บกพร่องสมบูรณ์ขึ้น

(ข) เป็นการรับเข้ามาโดยโรงเรียนสอนกฎหมาย คือ การที่ไทยส่งนักกฎหมายไปเรียนต่อที่ประเทศอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสมเด็จพระราชบิดาแห่งกฎหมายไทย พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้สำเร็จการศึกษาจากประเทศ อังกฤษ และได้ตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นในประเทศไทย

(2) ครั้งที่สอง มีการจัดทำประมวลกฎหมายลักษณะอาญา และจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งสองบรรพแรกแบบของฝรั่งเศส เนื่องจากปัญหาในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ชาตินะวันตกอ้างว่ากฎหมายไทยล้าสมัย ไม่ยินยอมให้บุคคลในบังคับของตนขึ้นศาลไทยจนกว่าไทยจะปรับปรุงกฎหมายให้เหมือนกับอารยประเทศทำให้ไทยต้องเร่งปรับปรุงกฎหมายในช่วงนี้ให้เสร็จโดยเร็วนั่นเอง

(3) ครั้งที่สาม มีการตัดสินใจจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งตามแบบเยอรมัน ซึ่งเริ่มต้นด้วยหลักทั่วไป มีพระยามานวราชเสวีเป็นแกนหลักในคณะผู้จัดทำขึ้น ทำหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการร่างประมวลกฎหมาย ท่านได้ถวายความเห็นแก่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าควรใช้แบบประมวลกฎหมายเยอรมันโดยเลียนแบบจากประเทศญี่ปุ่นที่ได้ดัดแปลงไว้แล้ว จะได้สะดวกรวดเร็ว เพื่อจะได้ขอยกเลิกในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

ในยุคกฎหมายสมัยใหม่นี้ นอกจากจะมีการจัดทำประมวลกฎหมายใหม่แล้ว ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังได้มีการปฏิรูปทางด้านการศาลครั้งสำคัญโดยมีการตั้งกระทรวงยุติธรรมและรวมศาลซึ่งแต่เดิมกระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวงต่างๆ ให้มารวมไว้แห่งเดียวกัน มีการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน และจัดทำประมวลกฎหมายซึ่งรวมถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความด้วยจนเสร็จสิ้น

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

- 1. ก่อนการเปลี่ยนระบบกฎหมาย

- เมื่อย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาตั้งราชธานีใหม่ที่ กรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าพระยาจักรีได้สถาปนาพระองค์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์มีพระนามว่า “ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ” รัชกาลที่ 1 ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี
- กฎหมายที่ใช้ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นกฎหมายที่สืบทอดมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ หลังจากกรุงศรีอยุธยาแตกในปี พ.ศ.2310 ตั๋วบทกฎหมายต่างๆ ถูกเผาทิ้งเป็นจำนวนมาก ที่เหลืออยู่บางส่วนก็ไม่สมบูรณ์ ทำให้หลักเกณฑ์ในการตัดสินคดีคลาดเคลื่อนและเกิดความไม่เป็นธรรม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงได้ให้มีการชำระสะสางกฎหมายขึ้นครั้งใหญ่ โดยมีการรวบรวมกฎหมายและตรวจชำระให้ยุติธรรมเหมาะสมกับกาลสมัยยิ่งขึ้นกว่าเดิม เท่ากับเป็นการปฏิรูปกฎหมายครั้งใหญ่ของไทยเลยทีเดียว กฎหมายที่ชำระสะสางขึ้นใหม่นี้มีชื่อว่า “กฎหมายตราสามดวง” เริ่มใช้บังคับราวปี พ.ศ.2347 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

- **มูลเหตุที่ได้มีการชำระสะสาง** อันถือเป็นการเริ่มโฉมหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์กฎหมายไทยใน พ.ศ. **2374** นั้น มีข้อเท็จจริงจากคำปรารภว่า
- “ศุภมัศดุ **1166** ๔๗ พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ๔๗ เสด็จออกพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิมาน ๔๗ ซึ่งเจ้าพระยาศรีธรรมราชเดชะชาติ อำมาตยอนุชิตรกราบบังคมทูลพระกรุณาด้วยข้อความ **นายบุญศรี** ช่างเหล็ก หลวงร้องทุกข์ราชกล่าวโทษพระเกษม **นายราชาอรรถ** ใจความว่า **อำแดงป้อม** ภรรยา **นายบุญศรี** **ฟ้องหย่า**

- นายบุญศรีฯ ให้การแก่พระเกษมว่า อำแดงป้อมนอกใจทำชู้ด้วยนายราชาอรรถ แล้วมาฟ้องหย่า นายบุญศรีฯ ไม่หย่าพระเกษมหาพิจารณาตามคำให้การนายบุญศรีไม่ พระเกษมพุดจาตะโลมอำแดงป้อม และพิจารณาไม่เป็นสัจธรรมเข้าด้วยอำแดงป้อม แล้วคัดข้อความมาให้ลูกขุนสถานหลวงปลึกษา ว่าเป็นหญิงหย่าชาย ให้อำแดงป้อมกับนายบุญศรี ขาดจากผิวเมียตามกฎหมาย จึงทรงพระกรุณาตรัสว่า หญิงนอกใจชายแล้วมาฟ้องหย่าชาย ลูกขุนปลึกษาให้หย่ากันนั้นหาเป็นยุติธรรมไม่
- จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งให้เจ้าพญาพระคลังเอากฎหมาย ณ สถานหลวงมาสอบกับฉบับหอหลวงข้างที่ ได้ความว่าชายหาผิดมิได้ หญิงขอหย่าท่านว่าเป็นหญิงหย่าชายหย่าได้ ถูกต้องกันทั้งสามฉบับ จึงมีพระราชโองการตรัสว่าฝ่ายพุทธจักรนั้น ฯลฯ พระไตรปิฎกธรรมนั้นพ้นเพื่อนวิปริต ฯลฯ

- ได้อาราธนาประชุมเชิญพระราชอาคันตุกะทั้งปวง ฯลฯ ให้ทำสังคายนา ฯลฯ และฝ่ายข้างอาณาจักรนี้ กษัตริย์ผู้ดำรงแผ่นดินนั้น อาศัยซึ่งโบราณราชนิติกฎหมาย จึงพิพากษาคัดเลือกเนื้อความราชฎาทรงทั้งปวงได้โดยยุติธรรม และพระราชกำหนดพระอัยการนั้นก็พ้นเพื่อนวิปริตผิดซ้ำต่างกันไปเป็นอันมาก ด้วยคนอันโลภหลงหาความละเอียดแก่บาปมิได้ ดัดแปลงแต่งชอบใจไว้พิพากษาพาให้เสียยุติธรรมสำหรับแผ่นดินไปก็มีบ้าง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจัดข้าทูลละอองธุลีพระบาทที่มีสติปัญญา ได้อาลักษณ์ ขุนสุนทรโวหาร ผู้ว่าที่พระอาลักษณ์ | ขุนสารประเสริฐ | ขุนวิเชียรอักษร | ขุนวิจิตรอักษร | ลูกขุน ขุนหลวงพระไกรสี | พระราชพิณใจ | นายพิม | นายด่าน บุาเรียน | ให้ชำระพระราชกำหนดบทพระอัยการอันมีอยู่ในหอหลวง ตั้งแต่พระธรรมศาสตร์ให้ถูกถ้อยตามบาปและเนื้อหาความมิให้ผิดเพี้ยนซ้ำกันได้ จัดเป็นหมวดเหล่าเข้าไว้ ฯลฯ แล้วให้อาลักษณ์ชูปเส้นหมึก 3 ฉบับ ไว้ห่อเครื่องฉบับหนึ่ง ไว้หอหลวงฉบับหนึ่ง ณ สานหลวงสำหรับลูกขุนฉบับหนึ่ง ปิดตราพระราชสีห์ พระคชสีห์ บัวแก้ว ทุกเล่มเป็นสำคัญ ถ้าพระเกษม ไกรสี เชิญพระสมุทพระราชกำหนดบทพระอัยการออกมาพิพากษากิจคดีใด ลูกขุนทั้งปวงไม่เห็นปิดตราสามดวงนี้ไซ้ร้ออย่าให้เชื่อฟังเอาเป็นอันขาดทีเดียว”

- มูลเหตุของการตรวจชำระกฎหมายในสมัยราชการ
ที่ 1 เมื่อ พ.ศ. **2347** ก็คือ ความประสงค์จะแก้ไขความ
วิปลาสคลาดเคลื่อนและความไม่ยุติธรรมที่พบ ในกฎหมายเก่า
นั่นเอง ความวิปลาสคลาดเคลื่อนและความไม่ยุติธรรมดังกล่าว
อาจปรากฏอยู่ใน กฎหมายแต่เดิม หรืออาจเพิ่งปรากฏภายหลัง
เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกและมีการต่อเติมเสริมแต่ง กฎหมายนั้นก็
เป็นได้ หลังจากการตรวจสอบแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ได้มีการ
ประทับตราเพื่อเป็นหลัก ประกันความถูกต้อง จึงได้ชื่อว่า
“**กฎหมายตราสามดวง**”

- “กฎหมายตราสามดวง” ตราสามดวงดังกล่าวนี้ได้แก่
- **1. ตราราชสีห์** เป็นตราประจำตำแหน่งสมุหนายก ต่อมา
เป็นตราของกระทรวงมหาดไทย
- **2. ตราคชสีห์** เป็นตราประจำตำแหน่งสมุหกลาโหม
ต่อมาเป็นตราของกระทรวงกลาโหม
- **3. ตราบัวแก้ว** เป็นตราประจำตำแหน่งโกษาธิบดี
ต่อมาเป็นตราของกระทรวงการต่างประเทศ

- สาเหตุที่ประทับตราทั้งสามก็เพื่อป้องกันการปลอมแปลง และเป็นการยืนยันถึงความ ถูกต้องในการนำเอากฎหมายใหม่ไปใช้ โดยให้ใช้เฉพาะฉบับที่มีตราสามดวงประทับที่ปกเท่านั้น ภายหลังมีกฎหมายตราสามดวงแล้ว ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ก็ มีกฎหมายอื่นๆ อีก เช่น

1. พระราชบัญญัติบ่อนเบี้ย พ.ศ. 2337
2. กฎหมายห้ามไม่ให้ซื้อฝิ่นขายฝิ่น พ.ศ. 2354 และ
3. กฎหมายโจรห้าเส้น พ.ศ. 2380

- ในปี พ.ศ. **2387** หมอบรัดเลย์ (Dr. Bloodley) มิชชันนารีชาวอเมริกัน ได้ นำเครื่องพิมพ์ดีดเข้ามาในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ทำให้เกิดมีการพิมพ์ขึ้นในประเทศไทย นับตั้งแต่นั้นมา
- (ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ **5** เสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงจัดพิมพ์กฎหมายขึ้น โดยจัดเป็นบทขึ้นใหม่และทรงอธิบายเป็นเหตุผลไว้บ้าง จึงเรียกฉบับที่เสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ทรงพิมพ์ขึ้นนี้ว่า “**กฎหมายราชบุรี**” ซึ่งมี **2** เล่ม คือ เล่ม **1** และเล่ม **2**)

- ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้นำกฎหมายที่ใช้อยู่ในสมัยรัชกาลที่ 1 มาใช้บังคับต่อไปเช่นเดิม ในช่วงนี้ไทยเป็นปึกแผ่นมากขึ้นและเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการติดต่อค้าขายกับจีนทำให้เศรษฐกิจของไทยมั่นคงมาก
- จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เป็นยุคที่ประเทศไทยเริ่มรับแนวความคิดของตะวันตก พระองค์ทรงศึกษาภาษาต่างประเทศอย่างแตกฉาน และทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้ทันและทัดเทียมกับอารยธรรมตะวันตก ไทยจึงติดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับชาติตะวันตกมากขึ้น เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส อิตาลี เป็นต้น ทำให้มีชนชาติตะวันตกเข้ามาอยู่ในไทยมาก

- เมื่อมีความขัดแย้งกันระหว่างคนไทยกับคนต่างชาติ คนต่างชาติจะไม่ยอมขึ้นศาลไทย ทำให้กฎหมายไทยที่ใช้อยู่ไม่สามารถใช้บังคับกับคนต่างชาติได้ โดยชาวต่างชาติหาเหตุว่ากฎหมายของไทยล้าหลัง ทำให้เกิดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตขึ้นในไทย
- ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 4 ไทยยังคงใช้การปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีการพัฒนากฎหมายเป็นลักษณะการวางหลักกฎหมายดังเช่นกฎหมายลายลักษณ์อักษรขึ้นบ้าง แต่ยังไม่เป็นระบบแบบแผนดังเช่นในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร จึงถือว่าในช่วงนี้ไทยยังใช้กฎหมายตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี

การเปลี่ยนระบบกฎหมาย

- ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราช รัชกาลที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงประเทศครั้งใหญ่พร้อมกันในทุกด้าน เพื่อพัฒนาประเทศให้ต่างชาติดียอมรับ จะได้แก้ไขปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในไทยให้หมดไป พระองค์ทรงพัฒนาด้านต่างๆหลายด้านได้แก่
- ด้านกฎหมาย ทรงให้มีการแก้ไขกฎหมายและเปลี่ยนระบบกฎหมาย
- ด้านกระบวนการยุติธรรม ทรงให้มีการปรับเปลี่ยนหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมตามความเหมาะสมของงานด้านยุติธรรม
- ด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทรงให้มีการเลิกทาส
- ด้านการปกครอง ทรงให้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินใหม่
- ด้านการทหาร ทรงปรับปรุงทั้งทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ
- ด้านการศึกษา ทรงให้จัดทำหลักสูตรวิชาสามัญสอนให้แก่ประชาชนทั่วไป โดยตั้งโรงเรียนสอนสายสามัญแห่งแรกที่วัดมกุฏกษัตริยารามวรวิหาร และทรงมีพระบรมราชานุญาตให้กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์จัดตั้งโรงเรียนสอนกฎหมายเป็นการเฉพาะขึ้นต่างหากด้วย และทรงพัฒนาด้านอื่นๆ อีกหลายด้าน ทำให้ยุคของกฎหมายที่ใช้อยู่ดั้งเดิมตามแบบระบบกฎหมายจารีตประเพณีหมดไปและเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคแห่งระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร

- พระองค์ทรงตระหนักว่างานด้านกฎหมายและศาลไทยเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะเป็นปัญหาที่ ก่อให้เกิดการขยาย **สิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Extraterritorial Right)** ในไทย
- กล่าวคือ ชาวต่างประเทศเห็นว่ากฎหมายไทยล้าสมัยและไม่อาจให้ความยุติธรรมแก่คนในบังคับของเขาได้ จึงตั้งศาลกงสุลเพื่อพิจารณาคดีพิพาทระหว่างคนในบังคับของเขากับคนไทย ทำให้ชาวต่างประเทศมีเอกสิทธิ์ **ไม่ต้องขึ้นศาลไทย** ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเมืองและการบริหารประเทศมากขึ้น เนื่องจากต่างชาติแต่ละประเทศได้พยายามทุกวิถีทางที่จะ **เพิ่มจำนวนคนในบังคับของตน** ให้มากขึ้น และชาวเอเชียด้วยกันจำนวนมากต่างขอเข้าอยู่ในบังคับของฝรั่ง
- แม้ชาวไทยบางพวกก็ยังขอ **หนังสือจากกงสุลเพื่อขอเป็นคนในบังคับ** ของต่างชาติอีกด้วย **หนังสือคุ้มกันพิเศษ** นี้มีการซื้อขายกันอย่างลับๆ สภาพเช่นนี้เป็นภาวะที่สุุดจะทนได้ ทางเดียวที่จะแก้ปัญหานี้ก็คือ จะต้องปฏิรูประบบกฎหมายและศาลไทยให้อยู่ในระดับที่ชาวต่างประเทศยอมรับ

- ก่อนที่จะปฏิรูปกฎหมายนั้นจำเป็นต้องจัดระเบียบทางการศาลให้เป็นระเบียบมากขึ้น โดยยุบเลิกศาลที่เดิมมีอยู่ **16** ศาลในกรุงเทพ ฯ เหลือเพียง **7** ศาลคือ

1. ศาลอุทธรณ์คดีหลวง
2. ศาลอุทธรณ์คดีราษฎร์
3. ศาลพระราชอาญา
4. ศาลแพ่งเกษม
5. ศาลแพ่งเกษมหลวง
6. ศาลสรรพากร และ
7. ศาลต่างประเทศ

- ปรับปรุงศาลหัวเมือง โดยโอนให้มาสังกัดกระทรวงยุติธรรม เช่นเดียวกัน เพื่อให้ระบบศาลไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทรงตั้งโรงเรียนกฎหมายเพื่อสร้างบุคลากรขึ้นใช้ในกระบวนการยุติธรรมตามคำกราบบังคมทูลของกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ซึ่งทรงเป็นครูผู้สอนกฎหมายเอง มีนักเรียนเป็นผู้พิพากษาหัวเมือง ข้าราชการบริพาร และผู้ใกล้ชิดในวัง มาฟังคำสอนและฝึกอบรมประมาณ **100** คนเศษ
- เสด็จในกรมฯ ทรงนิพนธ์ตำรากฎหมายเพื่อประกอบการศึกษาเล่าเรียนในสมัยนั้นไว้มากมายหลายเล่ม อาทิ กฎหมายราชบุรี คำอธิบายไค้ดอาญา พระราชบัญญัติในปัจจุบัน คำพิพากษากฎมการฎีกาบางเรื่อง และเล็กเชอร์กฎหมายที่ดิน เป็นต้น แต่ละเล่มล้วนเป็นวรรณกรรมที่ละเอียดลึกซึ้ง มีมาตรฐานสูง ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายได้ยึดถือเป็นหลักในการดำเนินวิชาชีพอย่างแพร่หลายตลอดมา

- ส่วนการปฏิรูประบบกฎหมาย รัชกาลที่ 5 ทรงให้มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายไทยให้เป็นกฎหมายที่ทันสมัยและยอมรับกันโดยทั่วไป เช่นเดียวกับที่ใช้ในยุโรป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้โดยเร็วให้ทันกับสภาวะของประเทศในขณะนั้นที่ต้องให้ต่างชาติยอมรับกฎหมายไทยและยอมรับขึ้นศาลไทย เพื่อให้เอกราชทางการศาลคืนมา พระองค์จึงทรงให้แก้ไขกฎหมายตามแบบระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยให้จัดทำเป็นรูปแบบประมวลกฎหมาย
- ตามความเห็นของคณะกรรมการตรวจชำระและร่างกฎหมาย ที่พระองค์ได้ทรงตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. **2440** อันประกอบด้วยนักกฎหมายชั้นนำของไทยและของต่างประเทศ ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้มีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการร่างประมวลกฎหมายของไทยต่อมา คณะกรรมการชุดนี้เกิดขึ้นตามความคิดริเริ่มของ นายโรแลง ยัคแมงส์ (**Rolin Jacquemyns**) ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินชาวเบลเยียม ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานยศเป็นเจ้าพระยาอภัยราชา ที่เสนอให้มีสภาที่ปรึกษากฎหมายและดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกฎหมาย

- สาเหตุที่รัชกาลที่ 5 ทรงตัดสินพระทัยให้การแก้ไขกฎหมายเป็นไปตามระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร เนื่องจากความเห็นของคณะกรรมการตรวจชำระและร่างกฎหมายได้พิจารณาถี่ถ้วนแล้วเห็นว่าระบบกฎหมายอังกฤษเหมาะสมกับชาวอังกฤษมากกว่าประเทศอื่น เพราะเป็นกฎหมายที่ใช้ขนบธรรมเนียมประเพณีและคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก ตัวยกกฎหมายก็มีได้รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ทำให้ยากลำบากแก่การศึกษา ส่วนระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายซึ่งมีกฎหมายโรมันเป็นหลักนั้น เป็นกฎหมายที่แบ่งหมวดหมู่อย่างมีระเบียบเข้าใจง่าย มีตัวยกกฎหมายแน่นอนและเป็นหลักฐานเหมาะสมกับประเทศไทย ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน
- ดังนั้น สิ่งจำเป็นที่สุดในการบัญญัติกฎหมายก็คือ ความชัดเจนเข้าใจง่ายและใช้สะดวก นอกจากนี้ ประเทศต่างๆ ในยุโรปล้วนแต่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย การที่ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายเดียวกับประเทศส่วนใหญ่ในยุโรป ก็จะทำให้เป็นที่พอใจแก่ประเทศเหล่านั้นและทำให้สะดวกแก่การเจรจาขอปลดปล่อยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้

- การแก้ไขกฎหมายใหม่นี้ คณะกรรมการตรวจชำระและร่างกฎหมายได้เลือกที่จะร่างกฎหมายลักษณะอาญาก่อนกฎหมายฉบับอื่น โดยร่างในรูปแบบของกฎหมายลายลักษณ์อักษรประเภทประมวลกฎหมาย ร่างเป็นภาษาอังกฤษก่อนแล้วแปลเป็นภาษาไทย สำเร็จเรียบร้อยเมื่อปี พ.ศ. **2450** จากนั้นก็พิมพ์เป็น **3** ภาษา คือ
 1. ภาษาไทย
 2. ภาษาอังกฤษ และ
 3. ภาษาฝรั่งเศส
- แล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และพระองค์ทรงประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมาย เมื่อวันที่ **1** มิถุนายน พ.ศ. **2451**

- กฎหมายอาญาที่แก้ไขใหม่นี้มีชื่อว่า “กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127” ซึ่งถือว่าเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย และเป็นกฎหมายที่ทันสมัยยิ่งในสมัยนั้น เพราะได้นำเอาหลักกฎหมายอันเป็นที่นิยมในประเทศต่างๆ มาพิจารณาดัดแปลงให้เข้ากับสภาพของสังคมไทย เมื่อเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายอาญาของต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี ญี่ปุ่น หรืออินเดียแล้ว ย่อมเห็นได้ว่ากฎหมายลักษณะอาญาของไทยฉบับนี้มีบทบัญญัติที่สั้นกะทัดรัด เข้าใจง่ายและสะดวกแก่การใช้มากกว่ากฎหมายอาญาของประเทศใดๆ
- หลังจากกฎหมายลักษณะอาญาใช้บังคับแล้วได้มีการปรับปรุงกฎหมายลักษณะอาญาให้ทันสมัยยิ่งขึ้นปี พ.ศ. 2486 และต่อมาได้ยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญานี้ แล้วให้ใช้ “ประมวลกฎหมายอาญา” ที่ปรับปรุงขึ้นใหม่จากกฎหมายลักษณะอาญานี้เองใช้บังคับแทน โดยให้เริ่มใช้บังคับประมวลกฎหมายอาญาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 เป็นต้นไป

- สำหรับกฎหมายสำคัญอื่น ๆ ได้จัดทำเป็นประมวลกฎหมายเช่นเดียวกัน จึงถือได้ว่าไทยได้เปลี่ยนระบบการใช้กฎหมายจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี มาเป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน แต่สิทธิสภาพนอกอาณาเขตยังไม่หมดไปในรัชสมัยนี้ เนื่องจากกฎหมายสำคัญบางฉบับยังไม่เสร็จแต่องค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราชได้ทรงสิ้นพระชนม์เสียก่อน
- ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงสืบทอดนโยบายของรัชกาลที่ 5 ที่มุ่งจะปลดพันธะอันเนื่องมาจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้หมดไปจากไทย พระองค์จึงทรงให้ดำเนินงานร่าง “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” และประมวลกฎหมายอื่นๆ ไปพร้อมกัน

- สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ได้บัญญัติรวมกฎหมายแพ่งและกฎหมายพาณิชย์เข้าไว้ในประมวลกฎหมายเล่มเดียวกัน เหมือนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศสวิต มีได้แยกออกเป็นประมวลกฎหมายสองฉบับเหมือนเช่นประเทศฝรั่งเศส เยอรมนี และญี่ปุ่น เนื่องจากการค้าของไทยในขณะนั้นไม่กว้างขวางพอที่จะต้องได้รับความคุ้มครองทางด้านการพาณิชย์เป็นพิเศษ
- เมื่อร่างกฎหมายสำคัญที่เหลือเสร็จแล้วได้มีการประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการดำเนินคดี ทำให้ประเทศต่างชาติพอใจในกระบวนการยุติธรรมของไทย และยินยอมให้คนของเขาขึ้นศาลไทยโดยใช้กฎหมายไทยบังคับ ทำให้เอกราชทางการศาลของไทยกลับคืนมา มีผลทำให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนต่างชาตินั้นหมดสิ้นไปจากไทยตั้งแต่นั้นมา

การเปลี่ยนระบอบการปกครอง

- พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้ทรงปกครองประเทศตามแนวทางที่รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ทรงดำเนินนโยบายไว้ ใช้กฎหมายตามที่ใช้บังคับในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 สืบมา ในรัชสมัยนี้จึงเป็นการใช้กฎหมายตามแบบระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรดังเดิม สำหรับการปกครองในช่วงต้นรัชกาลที่ 7 ยังคงปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
- แต่เนื่องจากปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้เกิดสงครามโลก ครั้งที่ 1 ขึ้น และประเทศไทยได้รับผลกระทบจากสงครามโลกครั้งนี้มากมาย รัชกาลที่ 7 ทรงต้องบูรณะประเทศครั้งใหญ่ ทำให้สภาพการเงิน การเศรษฐกิจ ฝืดเคือง ทั้งของประเทศและของประชาชน ประเทศตกอยู่ในภาวะวิกฤตเกิดการปฏิวัติการปกครอง

- “คณะราษฎร” เพื่อให้ประเทศไทยเปลี่ยนการปกครองจาก ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ไม่ประสงค์ให้คนไทยทำร้ายกันเอง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน “รัฐธรรมนูญ” ให้แก่ปวงชนชาวไทย ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย มีชื่อว่า “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475” อันมีผลทำให้ประเทศไทยได้เปลี่ยนระบอบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งพระมหากษัตริย์อยู่เหนือกฎหมายมาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมาย หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ และทรงไปประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษจนถึงสิ้นพระชนม์ที่ประเทศอังกฤษ

กฎหมายปัจจุบัน

- ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติแล้ว พระมหากษัตริย์องค์ต่อ ๆ มาคือ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช महाराज รัชกาลที่ 9 ทรงปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- มีสภานิติบัญญัติเป็นผู้ออกกฎหมาย รัฐสภาของไทยเป็นสภาคู่ซึ่งประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา กฎหมายที่ใช้เป็นรูปแบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ทั้งที่เป็นประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง และกฎหมายส่วนท้องถิ่น

- โดยนำกฎหมายที่ใช้บังคับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 7 มาใช้บังคับสืบต่อมาพร้อมกับมีการปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป และออกกฎหมายใหม่เพิ่มเติมอีกหลายฉบับตามความจำเป็นของสภาพสังคม เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดพระราชบัญญัติประกันสังคม พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เป็นต้น และการบริหารปกครองประเทศจะยึดกฎหมายเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความสงบสุขและเกิดประโยชน์สาธารณะแก่สังคมส่วนรวมตามแบบประเทศที่เป็นประเทศนิติรัฐ



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

ครั้งที่ 3

ลักษณะสังคม การปกครองและกฎหมายสมัยสุโขทัย

ในสมัยโบราณ คำว่า “ไทย” ไม่มีลักษณะเป็น “ราชอาณาจักรไทย” หรือ “รัฐประชาชาติ (National state)” แบบการปกครองในสมัยใหม่ ซึ่งมีการปกครองและการใช้กฎหมายอย่างเดียวกันทั้งหมดในพื้นที่ของรัฐนั้นๆ แต่ไทยในอดีตมีลักษณะเป็นแว่นแคว้นๆ และสุโขทัยก็เป็นเพียงแว่นแคว้นหนึ่งเท่านั้น

สุโขทัยไม่ได้เป็นนครหลวงที่เป็นศูนย์กลางการปกครองของไทยแต่เพียงรัฐเดียว แต่ยังมีรัฐอื่นๆ ที่มีอำนาจและการปกครองที่เป็นอิสระ เช่น ล้านนา (มีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง) อโยธยา แพว น่าน นครศรีธรรมราช ฯลฯ มีลักษณะที่เรียกว่า “นครรัฐ (City States)”

การปกครองแบบนครรัฐ (City States)

คือ แต่ละดินแดนมีการจัดการปกครองตามความเหมาะสมตามประเพณีนิยมของตน มีเมืองขึ้นมีการแผ่ขยายอาณาเขต และผู้ปกครองที่เป็นเจ้าครองนครในแต่ละรัฐมีความสนิทสนมกันในฐานะเพื่อนหรือญาติ เช่น พ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัย เป็นเพื่อนสนิทกับพ่อขุนเม็งรายแห่งเมืองล้านนา

โดยกรุงสุโขทัยมีลักษณะเป็นนครรัฐ จึงมีอาณาเขตไม่ใหญ่มากนัก ไม่เคยเกินเลยนครสวรรค์ และหลังจากสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็เสื่อมอำนาจลง จนกลายเป็นอาณาจักรอยุธยา

- การก่อตั้งกรุงสุโขทัย

กรุงสุโขทัยก่อตั้งโดยพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองตราด และพ่อขุนบางกลางท่าว เจ้าเมืองบางยาง ที่ได้ร่วมต่อสู้กับขอมซึ่งปกครองสุโขทัยอยู่ในขณะนั้น จนได้ชัยชนะและสถาปนาพ่อขุนบางกลางท่าวขึ้นเป็นผู้นครองราชย์ปกครองแผ่นดินมีพระนามใหม่ว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” เป็นการเริ่มต้นของราชวงศ์พระร่วงและมีกษัตริย์ต่อมาอีก 8 พระองค์ ประสบความสำเร็จสูงสุดในการปกครองในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ดังที่ปรากฏในศิลาจารึก

ในด้านการปกครองสมัยสุโขทัยเป็นการปกครองในลักษณะพ่อปกครองลูก

กฎหมายสมัยสุโขทัย

เป็นลักษณะที่เรียกว่า กฎหมายชาวบ้าน
(**Volksrecht**) กล่าวคือเป็นกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นจากเหตุผล
ธรรมดาของสามัญชนหรือสามัญสำนึก (**Simple Natural
Reason**) เป็นความรู้สึกลึกซึ้งดีที่เกิดจากการประพฤติ
ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นพื้นฐานมาจากความคิดทาง
ศีลธรรม

ศิลปะจารึกพ่อขุนรามคำแหง

มิใช่เป็นการจารึกตัวบทกฎหมาย เป็นเพียงหลักฐานที่ทำให้เรา
ได้ทราบถึงสภาพสังคม วิถีชีวิตและกฎเกณฑ์บางประการที่ถือปฏิบัติใน
สมัยนั้น ซึ่งอาจจะจำแนกเรื่องสำคัญๆ ได้ดังนี้

1. **เรื่องสถานภาพของบุคคล** สมัยกรุงสุโขทัยมีการแบ่งชนชั้น
กันหรือไม่ มีทาสหรือไม่ มีข้อความปรากฏในศิลปะจารึกว่า “ไพร่ฟ้าลูก
เจ้าลูกขุนพิแล ผิดแผก แสกว้างกัน สวนดูแท้แล้วจึงแล่งความแก่ข้าด้วย
ชื่อ...”

จากข้อความดังกล่าวคำว่า “ลูกเจ้าลูกขุน” หมายถึง ลูกเจ้าขุน
มูลนายหรือลูกขุนนาง ซึ่งก็คือชนชั้นปกครอง และมีบุคคลที่อยู่ในฐานะ
ของราษฎรสามัญ ซึ่งก็เป็นการเรื่องที่มีอยู่โดยทั่วไป ไม่ถึงขนาดมีการ
แบ่งชนชั้นหรือจัดระเบียบการปกครองเหมือนระบบไพร่แบบกรุงศรี
อยุธยา

(ต่อ)

อีกประเด็นคือ สมัยกรุงสุโขทัยมีทาสหรือไม่ ประเด็นนี้ ศาสตราจารย์ ร. แลงกาต์ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า สมัยสุโขทัยไม่มีทาส เพราะไม่ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรว่ามีทาสในยุคนี้และในอารัมภบทของกฎหมายลักษณะลักพา พ.ศ. 1899 ก็ไม่มีการระบุถึงเช่นกัน เพียงแต่ในศิลาจารึกระบุคำว่า “ข้า” ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินของคนสุโขทัย จึงมีข้อโต้แย้งว่าน่าจะมีทาสในลักษณะของเชลยศึกอยู่ โดยดูจากกฎหมายลักษณะโจรของสุโขทัยมีเรื่องยกยกอกข้า อันแสดงถึงการมีทาสอยู่ในตัวเองเพราะข้ามีสถานะเท่ากับทรัพย์สิน และในศิลาจารึกหลักที่ 2 วัดศรีชุม ก็มีการกล่าวถึงการซื้อขายคนในตลาด สุดท้ายสำนักนายกรัฐมนตรี ก็ยอมรับ

2. เรื่องเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

จากหลักฐานในศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหง มีข้อความแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพการค้าขายในเวลานั้นว่ามีเสรีภาพอย่างเต็มที่ “เพื่อนจูงวัวไปค้าขี่ม้าไปขาย ใครใคร่ค้าช้างค้า ใครใคร่ค้าม้าค้า ใครจักค้าเงือนค้าทองคำ” เรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน “สร้างป่าหมากป่าพลูทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ปาลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน”

รวมถึงเรื่องมรดกตกทอดแก่ลูกหลานนั้นก็มีการอยู่ในศิลาจารึกด้วยเช่นกัน ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกฎหมายมรดก “ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าขุนผู้ใดแล ล้มตาย หายกว่า เย่าเรือนพ่อเชื้อ เลื่อค้า มันช้าง ลูกเมียเยี่ยข้าว ไพร่ฟ้า ข้าไท ป่าหมาก ป่าพลู พ่อเชื้อมันไว้แก่ลูกมันสิ้น”

3. เรื่องที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีและการลงโทษผู้กระทำผิด

จากหลักฐานในศิลาจารึก มีระบบการพิจารณาคดี มีกฎหมายลักษณะตระลาการแล้ว “ลูกเจ้าลูกขุนผิดแล ผิดแพกแส กว้างกัน สวนดูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ข้าด้วยชื่อ บ่เข้าผู้ลัก มักผู้ช่อน” คือเมื่อมีข้อพิพาท ให้พิจารณาและตัดสินคดีไปโดยชื่อสัตย์สุจริต “เห็นข้าวท่านบ่ใครพินเห็นสินท่านบ่ใครเดือด” คือ เห็นของเขาย่อยินดีอยากได้ อย่าโลภเห็นแก่ลาภสักการะ ให้พิจารณาคดีด้วยความชื่อสัตย์สุจริตอย่าเห็นแก่ลูกความว่าฝ่ายใดเป็นชาวบ้านธรรมดา ฝ่ายใดเป็นเจ้าขุนมูลนาย ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใด

4. เรื่องที่เกี่ยวกับการปกครอง

แบบพ่อปกครองลูก ตามศิลาจารึกหลักที่ 1 “พ่อขุนรามคำแหงหาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลาย หรือเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลายให้รู้บุญรู้ธรรมแท้”

แต่ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าสุโขทัยเริ่มได้รับอิทธิพลจากกฎหมายอินเดีย เนื่องจากสุโขทัยอยู่ในแคว้นสุวรรณภูมิที่มีอาณาจักรทวารวดีและอาณาจักรขอมซึ่งเป็นวัฒนธรรมอินเดียมาก่อน รวมทั้งมอญที่รับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์จากอินเดียมาด้วย ปรากฏตามศิลาจารึกหลักที่ 38 หรือกฎหมายลักษณะโจรสมัยสุโขทัย

(ต่อ)

ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองสมัยสุโขทัย โดยเป็นวรรณกรรมที่พระยาสิทธิเทวหรือพระมหาธรรมราชาที่ 1 (กษัตริย์องค์ที่ 6 แห่งราชวงศ์พระร่วง) ทรงนิพนธ์ขึ้นในขณะที่เป็นพระมหาอุปราช

เตภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณกรรมที่กล่าวถึงหลักธรรม การใช้อำนาจของผู้ปกครองอันเป็นเสมือนตัวอย่างแห่งความยุติธรรมไว้หลายแห่ง ดังต่อไปนี้

1. ผู้ปกครองต้องให้ความรัก ความเมตตาต่อประชาชนทุกกลุ่มเหล่าในสังคมอย่างเสมอภาคกัน อีกทั้งไม่ก่อบาปทำชั่วญัตต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง

2. ผู้ปกครองต้องยึดมั่นในธรรมะ พิจารณาตัดสินคดีอย่าง
เที่ยงธรรมและประสาทความยุติธรรมโดยรวดเร็ว

3. ผู้ปกครองต้องรับฟังความเห็นของนักปราชญ์ผู้รู้ และ
ปฏิบัติตามสิ่งที่นักปราชญ์เห็นว่าชอบธรรม

4. ผู้ปกครองพึงรักษาเบญจศีลและละเว้นบาป 5 ประการ
อันเกิดจากการละเมิดดังกล่าว

5. ผู้ปกครองต้องมีใจเมตตา ไม่ขูดรีดทรัพย์สินหรือแรงงาน
ของประชาชน

6. ผู้ปกครองควรเก็บสินส่วน (ภาษี) ราษฎรตามอัตราที่
เป็นมาแต่ก่อน มิควรเรียกเก็บ (ภาษี) เพิ่มขึ้น มิฉะนั้นบาปจะตกแก่
ผู้เรียกเพิ่ม

7. ผู้ปกครองควรช่วยเหลือทุนทรัพย์แก่ประชาชนที่ยากไร้
ในการทำค้าขาย โดยไม่คิดดอกเบี้ย

8. ผู้ปกครองควรจัดแบ่งทรัพย์สินแก่บรรดาข้าราชการ (ข้าราชการ) ให้เพียงพอเพื่อเกิดกำลังใจในการทำงาน
9. ผู้ปกครองต้องรู้จักสำรวจกาย วาจา ใจ และตัดสินคดี ความด้วยความสะดวก รอบคอบโดยใจเป็นธรรม
10. ผู้ปกครองพึงเลี้ยงดูและให้เกียรติรักษาพรหมหมณ์แล นักปราชญ์
11. ผู้ปกครองพึงให้รางวัลตอบแทนต่อผู้กระทำความชอบ ตามคุณประโยชน์ที่เขาได้กระทำ

ลักษณะสังคม การปกครองและกฎหมาย สมัยอยุธยา

- ลักษณะสังคม การปกครอง

หลังจากที่สุโขทัยรุ่งเรืองมากในช่วงรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและพระยาลิไท จากนั้นสุโขทัยก็เริ่มเสื่อมอำนาจลงและเริ่มถูกอยุธยาเมืองมียอำนาจมากในขณะนั้นเข้าตีจนกระทั่งยึดดินแดนสุโขทัยมาได้

อยุธยา สถาปนาขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.1893 โดยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอู่ทอง โดยอยุธยานั้นถือเป็นศูนย์กลางของชนชาติไทยในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาแต่ก็ยังไม่ใช้ลักษณะของรัฐประชาชาติ เพราะยังมีลักษณะเป็นแว่นแคว้นอยู่ต่างกับสุโขทัยตรงที่มีหัวเมืองชั้นในที่ขึ้นตรงต่อราชธานี

หัวเมืองชั้นใน

มีเมืองเอกคุมอยู่ 4 ทิศ คือ

ทิศเหนือ	คือ	ลพบุรี
----------	-----	--------

ทิศตะวันออก	คือ	นครนายก
-------------	-----	---------

ทิศใต้	คือ	พระประแดง
--------	-----	-----------

ทิศตะวันตก	คือ	สุพรรณบุรี
------------	-----	------------

หัวเมืองชั้นนอก แบ่งออกเป็น เมืองลูกหลวง เมืองเอก
เมืองโท เมืองตรี โดยเมืองลูกหลวงถือเป็นเมืองสำคัญ ถ้าไม่ใช้ราช
โอรสก็จะเป็นขุนนางชั้นใหญ่ระดับเจ้าพระยาออกไปปกครองแทน
ได้แก่ เมืองพิษณุโลก นครศรีธรรมราช นครราชสีมา

เมืองเอกก็จะเป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจในระดับต่อไป
ออกไปปกครอง และก็มีเมืองโท เมืองตรี ไล่กันต่อไปเป็นลำดับ ใช้
หลักเมืองเล็กขึ้นอยู่กับเมืองใหญ่

ถัดออกจากหัวเมืองชั้นนอกออกไปก็จะเป็นเมืองประเทศ
ราช ได้แก่ เชียงใหม่ แพร่ น่าน

ส่วนกลาง

อยุธยาเป็นราชธานี โดยได้ผนวกรวมสุโขทัยไว้ด้วย แต่ในเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมการปกครอง อยุธยาไม่ใช่ของสุโขทัยเลย อยุธยาสร้างวัฒนธรรมการปกครองของตนเองขึ้น โดยรับอิทธิพลมาจากอินเดียเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงที่อยุธยาสามารถตีนครธมของเขมรได้ อยุธยาได้ต้อนรับเอาพราหมณ์และขุนนางเขมรจำนวนมากเข้ามาในอยุธยาด้วย

ทำให้ความคิดทางวัฒนธรรมและการปกครองของเขมรซึ่งเป็นแบบฮินดู ได้เข้ามามีอิทธิพลในสังคมไทยโดยเฉพาะแนวความคิดของ **ลัทธิเทวราช**

1. บทบาทของผู้ปกครองแผ่นดินตามความเชื่อในลัทธิ

เทวราช

พระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยา แม้จะรับเอาวัฒนธรรมหรือความคิดแนวความคิดในทางปกครองเข้ามาจากเขมรเยอะ ตั้งแต่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้ทรงตีเมืองนครธมสำเร็จ แต่ก็ไม่ได้รับมาจนแบบสุดขีด โดยจะเห็นได้จากพระมหากษัตริย์ของไทย ไม่ได้มีการสร้างปราสาทหินเพื่อเป็นเทวสถานของหรือวงศ์ญาติ ดังที่กษัตริย์เขมรทำ ดังนั้นการกวาดต้อนพราหมณ์และขุนนางเขมรเข้ามาที่ไทยก็อาจจะเป็นเพื่อการทำลายล้างอำนาจเขมรให้หมดไป ดังเช่นที่พม่าก็เคยทำเช่นกัน

เรื่องที่อยุธยารับมาจากเขมรที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ ลัทธิ
เทวราชหรือลัทธิไศเลนทร์

ซึ่งเกิดจากความคิดในศาสนาฮินดูที่มีอิทธิพลมากในเขมร
เชื่อกษัตริย์คือเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์หรือเรียกอีกอย่างว่า ลัทธิไศเลนทร์
มาจากคำว่า ไศล แปลว่า ภูเขา และคำว่า อินทร์ ที่แปลว่า ผู้
ยิ่งใหญ่หรือเทพเจ้า จากลัทธิดังกล่าวเขมรจึงใช้ราชาศัพท์และ
สืบเนื่องต่อมาที่อยุธยาด้วย ลัทธิเทวราชยังคงมีอิทธิพลถึงกฎหมาย
ด้วย ปรากฎในพระราชกำหนดเก่า ที่ตราขึ้นในสมัยแผ่นดินพระเจ้า
บรมโกศ (พ.ศ. 2283)

ความเชื่อเรื่องลัทธิเทวราช

ก่อให้เกิดประเพณีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จาก
วัฒนธรรมของพราหมณ์ ในสยามประเทศ เห็นได้จากการประกอบ
พิธีกรรมต่างๆ จะทำโดยพราหมณ์นั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ
ก่อไฟ ที่เรียกในพระเวทว่า “ศรเวต” มีอยู่ในพระราชฐาน ในภาษา
เขมรเรียกว่า “กระลาโหม” กระลา คือเขตที่ทำให้บริสุทธิ์ โหม คือ
โหมกษัตริย์ หรือการก่อไฟ กระลาโหมหรือกองกษัตริย์นั้นจึงมีอยู่ใน
พระราชฐานเป็นประจำ เช่นเดียวกับประสาทของพระราชาอริยะใน
ยุคพระเวท โดยที่พราหมณ์จะเป็นผู้ดูแลพิธีกรรมเหล่านี้

- เมื่อถึงสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงเปลี่ยนให้ทหารเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมแทนพราหมณ์ นามกะลาโหม กลายเป็นนามของทหารตั้งแต่นั้น ต่อมาจึงได้เพี้ยนเป็นคำว่า “กะลาโหม” ซึ่งเป็นกระทรวงของทหารจนถึงปัจจุบัน

2. โครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคม

สมัยอยุธยามีความแตกต่างกับสมัยสุโขทัยโดยสมัยอยุธยามีระบบ “ไพร่” เกิดขึ้น คำว่าไพร่นี้ไม่ได้แปลว่าชนชั้นต่ำแต่อย่างใด ไพร่ในที่นี้หมายถึง “ราษฎร”

ในสมัยอยุธยาถือว่าชายฉกรรจ์ทุกคนต้องมีสังกัด อายุ 20-60 ปี จะต้องถูกเกณฑ์แรงงานไปทำงานให้กับหลวง เรียกว่า “ไพร่หลวง” มีการสักระบุชื่อให้รู้ว่าอยู่สังกัดใด ไพร่หลวงต้องทำงานให้หลวงเดือนเว้นเดือน 1 ปีทำงานให้หลวง 6 เดือนซึ่งเยอะมากเกิดความเดือดร้อนไม่มีเวลาทำมาหากิน

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีลดเหลือ 4 เดือน และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ลดเหลือ 3 เดือน เพื่อเป็นการลดอัตราการหนีเลขสักเข้าป่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

สมัยรัชกาลที่ 3 แร่งงานเริ่มมีเพียงพอเพราะมีแรงงานชาวจีน รัฐจึงใช้วิธีเก็บเงินแทน เรียกว่า “**เงินรัชชูปการ**” และใช้ระบบนี้มาจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

นอกจากไพร่หลวง ยังมี “ไพร่สม” คือไพร่หลวงที่
พระมหากษัตริย์แจกจ่ายให้ไปอยู่ในสังกัดของขุนนางต่างๆ ใน
ฐานะเป็นนาย ไพร่สมมีหน้าที่รับใช้เจ้านายและเก็บส่วยมาให้ ถือ
เป็นสมบัติของเจ้านายและสามารถเป็นมรดกตกทอดแก่ลูกหลาน
ของนายด้วย

แต่ต่อมาในภายหลังมีการถือปฏิบัติว่าหากนายตายแล้ว
ไพร่สมก็ไม่ต้องตกเป็นมรดกสืบทอดไปยังทายาทของนายอีก โดย
ให้กลับมาเป็นไพร่หลวงเหมือนเดิม ไพร่สมนี้เป็นสมบัติของนาย
เพราะฉะนั้นสามารถทำการซื้อขายกันได้ ทำให้ไพร่สมมีการเปลี่ยน
นายได้ แตกต่างกับไพร่หลวง

สมัยอยุธยาตอนปลาย มี**ไพร่ส่วย** คือไพร่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีทรัพยากรมาก เช่น แร่ดีบุก ไพร่ชนิดนี้สามารถส่งสินแร่ให้กับทางการตามจำนวนในแต่ละปี แทนการไปใช้แรงงานให้กับทางการได้ โดยไพร่ประเภทนี้อาจจะเป็นไพร่หลวงหรือไพร่สมก็ได้

เหตุผลที่สำคัญอีกประการที่บังคับให้ไพร่ทุกคนต้องมีสังกัดและมีการลงทะเบียนก็เพราะความสะดวกในการเกณฑ์ไปเป็นทหารในยามศึกสงครามนั่นเอง ตามกฎหมายลักษณะอาญาหลวง มาตรา 4

ถ้าพลเมืองผู้ใด เป็นไพร่ที่ไม่มีสังกัดก็จะถูกจำกัดสิทธิใน
บางประการ เช่น ตามกฎหมายลักษณะรับฟ้อง มาตรา 10 คือไม่
สามารถฟ้องร้องผู้อื่นเป็นคดีได้ ถ้ามาฟ้องต้องถูกจับตัวส่งสัสดี
จัดการให้เป็นไพร่หลวงเสียก่อน

สำหรับคนที่ป็นนายก็มีหน้าที่สำรวจคนที่ลงทะเลเบียนไว้กับ
ตนและพร้อมที่จะเกณฑ์คนเหล่านั้นได้ตลอดเวลา และมีหน้าที่ดูแล
คนในสังกัดตนด้วย ถ้ามีคนฟ้องร้องไพร่ ศาลจะส่งหมายไปบ้าน
นายและนายจะต้องส่งตัวไพร่ไปศาล มิฉะนั้นนายจะมีความผิด
และเมื่อเป็นสมบัติ ใครลักพาตัวไพร่ไปมีความผิดด้วย

“ศักดินา” คือกฎหมายที่กำหนดชนชั้นในสังคมในสมัย
อยุธยา ใช้นาเป็นหน่วยนับการจำแนกความแตกต่างของบุคคล
ตามลักษณะของสังคมไทยที่เป็นสังคมเกษตรกรรม

ตัวคำว่า ศักดินา หมายถึง อำนาจในการถือนา ระบบศักดินา
ตรงนี้ยังไม่ถึงขั้น ระบบฟิวดัล (**Feudalism**) แบบตะวันตก
เพราะศักดินาเป็นเพียงระบบจัดชนชั้นในสังคม มิใช่ระบบการถือ
ครองที่ดิน

- **กฎหมายในสมัยอยุธยา**

กฎหมายโบราณกับกฎหมายในสมัยใหม่แตกต่างกัน
กฎหมายสมัยใหม่ คือ ตั๋วบทกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติ ได้ทำขึ้น
ตราขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ถ้าเป็นกฎหมายโบราณ
แนวความคิดของคนสมัยนั้น กฎหมายคือ ธรรมะ เป็นหลักเดียวกัน
เป็นเรื่องเดียวกันแยกจากกันไม่ได้ อันเป็นแนวความคิดทำนอง
เดียวกับสำนักกฎหมายธรรมชาติ

- **คัมภีร์พระธรรมศาสตร์**

คือ กฎหมายแม่บทสำคัญในสมัยอยุธยา มีที่มาจากประเทศอินเดีย ไทยได้รับผ่านมาจากมอญที่นับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

ศาสตราจารย์ ร. แลงการ์ด เชื่อว่าเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยอันเป็นการสอดคล้องกับหลักศิลาจารึกหลักที่ 38 หรือศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร

1. ที่มาของคัมภีร์พระธรรมศาสตร์และความคิดเรื่องธรรม ราชา

ตามหลักความเชื่อของศาสนาฮินดู เชื่อว่าพระพรหม
ถ่ายทอดหลักธรรมให้แก่มนู มนุษย์ถ่ายทอดให้กับนักปราชญ์โบราณ
โดยถือว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติตาม เรียกว่า มานว
ธรรมศาสตร์ แต่เมื่อเข้ามาในพุทธศาสนาก็มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเรื่อง
ที่มาของคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ใหม่ว่า เป็นพระโพธิสัตว์เจ้า แทน
พระพรหม ตามที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง

หลักการใหญ่ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ กำหนดมูลคดีเป็น 2 ประเภท คือ

1. มูลคดีแห่งผู้พิพาทและตระลาการ 10 ประการ อันเป็นกฎหมายแม่บทเกี่ยวกับอำนาจศาลและวิธีพิจารณาความ

2. มูลคดีวิวาท 29 ประการ เป็นกฎหมายแม่บทที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่เกิดกรณีพิพาทต่อกัน

พระธรรมศาสตร์กำหนดให้พระมหากษัตริย์นำมูลคดีทั้งหมด 39 ประการนี้เป็นหลักในการบัญญัติสาขาคดีต่างๆ ซึ่งก็คือพระราชบัญญัติที่กษัตริย์ตราขึ้น และจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับมูลคดีทั้ง 39 นี้ด้วย



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

ครั้งที่ 5

- คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ เล่มแรก

เข้าใจกันว่าอธิบายโดยมอญ แต่ไม่ทราบว่าเขียนขึ้นเมื่อใด เนื่องจากศึกษาจากเล่มที่เรียบเรียงขึ้นในภายหลัง เมื่อ พ.ศ.1717 โดยพระเถระธรรมวิลาส แตกต่างกับในการอธิบายที่มาของมานวธรรมศาสตร์ แต่มีเป้าหมายที่ตรงกันว่ากฎหมายแม่บทดังกล่าวไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ และทุกคนต้องปฏิบัติตาม แม้แต่ผู้ปกครองแผ่นดิน

เพราะฉะนั้นจึงมีธรรมเนียมปฏิบัติว่าพระมหากษัตริย์จะต้องเรียนรู้ปฏิบัติตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์

- ธรรมเนียมปฏิบัติว่าพระมหากษัตริย์จะต้องเรียนรู้ปฏิบัติตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ คือ พระราชกิจของพระมหากษัตริย์
 1. รักษาธรรม
 2. ปฏิบัติตามราชประเพณี
 3. วินิจฉัยกรณีที่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติ โดยทำเป็นราชศาสตร์

- บทบาทของผู้ปกครองแผ่นดิน

วิเคราะห์ตามคำอธิบายในทางพุทธศาสนาและการอธิบายเกี่ยวกับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ที่เรียกว่า **ธรรมสังคัม** พบว่า บทบาทของผู้ปกครองแผ่นดินคือ **ธรรมราชา** หมายถึง ผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรมจนผู้คนยกย่องให้เป็นผู้นำ ถ้อยคำในอัคคัณฐสูตรใช้ คำว่า “มหาชนสมมุติ” เป็นแนวคิดที่ต่างจากพราหมณ์ พุทธวจนะที่ว่า “**ราชา มุขัง มนุสสานัง**” เป็นการตรัสถึงความจริงที่ว่า พระราชา คือหัวหน้าของมนุษย์นั่นเอง

(ต่อ)

ส่วนศัพท์ คำว่า “กษัตริย์” ก็คือความหมายของผู้ที่เป็นหัวหน้า บางครั้งก็ใช้คำว่า “ราชา” ที่มีความหมายลึกซึ้งยิ่งกว่า คือเป็นผู้นำที่นำความสุขและความยินดีมาสู่ประชาชนด้วยธรรมที่มีอยู่ในองค์พระมหากษัตริย์นั้นๆ คำว่า “ราชา” จึงเป็นคำที่มนุษย์พูดหลุดปากต่อบุคคลที่ยังความพอใจมาให้พวกเขา จนกลายเป็นคำเรียกทั่วไป

ในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ 11 หน้า 101 กล่าวถึงคำว่า “ราชา” ว่าหมายถึง ผู้ที่ทำให้คนอื่นพอใจโดยธรรม คือใช้ธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขของคนอื่น มิใช่เพื่อตนเอง

- ทศพิธราชธรรม

ธรรมสำคัญสำหรับผู้ปกครองแผ่นดิน ทศพิธราชธรรมหรือ
ราชธรรม 10 ประการ ประกอบด้วย

- | | |
|-----------|---|
| 1. ทาน | คือ การให้ |
| 2. ศีล | คือ การสั่งวรกายและใจให้สุจริต |
| 3. บริจาค | คือ การเสียสละ |
| 4. อาชวะ | คือ ความซื่อตรง |
| 5. มัทวะ | คือ ความอ่อนโยนในการประกอบพระราช
กรณียกิจทั้งปวง |

(ต่อ)

- | | |
|---------------|---|
| 6. ตปะ | คือ การทำหน้าที่ของพระมหากษัตริย์โดย
ครบถ้วนไม่บกพร่อง |
| 7. อโภธ | คือ ความไม่โกรธ |
| 8. อวิหีสะ | คือ ความไม่เบียดเบียนผู้ใด |
| 9. ขันติ | คือ ความอดทน หมายถึง ความอดทนต่อ
ความยากลำบากทั้งปวง |
| 10. อวิโรธนัง | คือ ความปกติ คิดและทำการทั้งปวงโดย
ปราศจากการนึกถึงตัวเอง แต่ทำเพื่อ
ประโยชน์แก่คนอื่นและทำเพื่อผลงาน |

- “ทัณฑ์”

คือ เครื่องมือของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง และรักษาธรรมให้ประชาชนที่ปกครองนั้นคงอยู่ในธรรม

ตามรากศัพท์ภาษาสันสกฤต แปลว่า ตะพด และถือว่า ทัณฑ์เป็นเครื่องมือในการรักษาธรรม ดังนั้นการลงโทษจึงเป็นการ ก้ากั๊บให้คนกลับมาอยู่ในธรรมและเป็นตัวอย่างไม่ให้ผู้อื่นละเมิด ธรรม

2. บทพระอัยการต่างๆ กับการจัดระเบียบในทางสังคม

ตามกฎหมายไทยดั้งเดิม คำว่า “พระอัยการ” หรือ “พระไอยการ” หมายถึง กฎหมายพื้นฐานของแผ่นดิน (**Basic Law**) ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามและหากมีปัญหาเกี่ยวกับพระอัยการ พระมหากษัตริย์ผู้มีหน้าที่ให้ความยุติธรรมจะต้องมี **พระราชวินิจฉัย** และ พระราชวินิจฉัยในแต่ละคดีจะเรียกว่า **“พระราชบัญญัติ”** โดย พระราชบัญญัติแต่ละมาตราระจะอ้างมูลคดีเดิมเสมอ

อนึ่ง โดยปกติพระราชบัญญัติจะใช้เฉพาะในรัชกาลของ พระมหากษัตริย์องค์นั้นเท่านั้น

แต่บางกรณีก็ษัตริย์พระองค์ใหม่อาจจะนำหลักพระราชบัญญัติของ
รัชกาลก่อนมาใช้ต่อ เรียกว่า “พระราชกำหนด”

ต่อไปเราจะพบคำว่า “พระราชกำหนดเก่า” กับ “พระราช
กำหนดใหม่” ในกฎหมายตราสามดวง แตกต่างกันตรงที่ถ้าเป็นพระ
ราชกำหนดเก่า จะเป็นพระราชกำหนดที่จดจำกันมาตั้งแต่สมัย
อยุธยา แต่พระราชกำหนดใหม่จะมาสะสมรวมกันในสมัย
รัตนโกสินทร์

(1) เรื่องที่เกี่ยวกับการกำหนดสถานภาพของบุคคล

ก ระบบไพร่

ตามที่มีการกำหนดไว้ในสมัยอยุธยาจะมีพระอัยการบาน
แผนกกำหนดให้มีการทำทะเบียนนางว่าวไพร่ไว้ ใ้รู้ว่าไพร่สังกัด
มูลนายใดเท่าใด เมื่อต้องการไพร่ในราชการทางราชการก็จะให้ยื่น
ทะเบียนนางว่าวให้ทางการ นายคนใดไม่ยื่นก็จะมีคามผิด

ข ระบบทาส

กฎหมายกำหนดรายละเอียดของบุคคลที่เป็นทาส แบ่งเป็น 7 ประการตามวิธีที่ได้ทาสมา ได้แก่

1. ทาสได้มาด้วยทรัพย์ (ทาสสินไถ่)
2. ลูกทาสเกิดในเรือนเบี้ย
3. ทาสได้มาแต่ฝ่ายบิดามารดา
4. ทาสมีผู้ยกให้
5. ทาสอันได้ช่วยกังวลแห่งคนอันต้องทัณฑ์โทษ
6. ทาสอันได้เลี้ยงไว้ในกาลเมื่อข้าวยากหมากแพง (เมื่อกาล

ทุพภิกขะ) และ

7. ทาสเมื่อนำธงชัยไปรบศึกแล้วแลได้มาเป็นทาส คือทาสอันได้ด้วยเชลย

- สถานะของทาส

มีความแตกต่างกับทาสในตะวันตก ตามกฎหมายไทยเดิม ถือว่าทาสเป็นทั้งวัตถุและบุคคลตามกฎหมาย นำไปขายได้ ให้เช่าแรงงานได้ แต่อีกสถานภาพหนึ่งกฎหมายก็ยอมให้ทาสเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ดิน ได้รับอนุญาตทำสัญญาได้ ได้รับมรดกและสามารถไถ่ถอนตัวเองได้ด้วย

ทาสกับไพร่สถานะแตกต่างกัน กฎหมายเขียนว่าห้ามข้าราชการใช้ไพร่ในสังกัดตนเยี่ยงทาส และทาสแม้จะถูกนายลงโทษด้วยการตีได้ แต่กฎหมายก็เขียนไว้ว่าห้ามนายลงโทษทาสจนถึงตายถ้าเกิดเหตุเช่นนั้น นายจะต้องถูกลงโทษและถูกปรับตามฐานะยศ

- บุคคลในสมัยอยุธยา ในภาพรวมแบ่งออกเป็น 4 ประเภท

1. บุคคลระดับเจ้า

2. ระดับขุนนาง

3. ไพร่

4. ทาส

โดยเจ้านาย และขุนนางจะอยู่ในระดับชนชั้นปกครอง ปกครองดูแลไพร่และทาส โดยบุคคลในแต่ละระดับนี้จะถือศักดินา แตกต่างกันไป สำหรับสถานภาพในกฎหมายจะต้องถือว่าเป็น มนุษย์เช่นเดียวกันทั้ง 4 ประเภท

(2) เรื่องที่เกี่ยวกับระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

ไพร่หลวง ไพร่สม ต่างก็ต้องทำงานให้กับราชการเพราะฉะนั้นการทำงานให้ตนเองก็เป็นไปเพื่อการเลี้ยงชีพเท่านั้น กรณีจึงไม่อาจมีการเก็บรวบรวมทรัพย์สินสร้างเนื้อสร้างตัวได้มากมายนัก

ตามกฎหมายเก่าของไทย พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินได้ ตามข้อความในพระอัยการเบ็ดเสร็จ พ.ศ.1903 แปลว่าประชาชนสามารถครอบครองเพื่อทำมาหากินได้เท่านั้น ต่อมาจึงเริ่มมีการยอมรับเรื่องการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหลังจากเริ่มมีการทำสนธิสัญญาบาวริง และมีการรับรองอย่างชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการตั้งหอทะเบียนที่ดินขึ้น

กรรมสิทธิ์ในที่ดินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมรดก

กฎหมายมรดกเก่า กำหนดว่า ถ้าไม่มีพินัยกรรมระบุไว้ ให้แบ่งมรดกเป็น 4 ส่วน คือ

1. ภาคนหลวง คือ การคืนเครื่องราชอิสริยยศ
2. ภาคนิรดาหารดา
3. ภาคนิรดาติ รวมบุตรด้วย
4. ภาคนิรดา

การเสียสิทธิในมรดก นอกจากกรณีปิดบังคิดร้ายกับเจ้ามรดกแล้ว ยังรวมถึงกรณีทายาทคนใดไม่ได้รักษาปลงศพเจ้ามรดกด้วย

(3) เรื่องที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีและการลงโทษผู้กระทำผิด

ไม่มีการแยกพิจารณาคดีแพ่งกับคดีอาญาเหมือนในปัจจุบัน จะพิจารณาคดีรวมๆ ไป ผู้เสียหายจะได้รับค่าชดเชยในค่าเสียหายที่เรียกว่าสินไหม ตามพระอัยการพรมศักดิ์ โดยมีกฎหมายกำหนดพิกัดค่าตัวของคนไว้ เช่น ถ้าทำให้เขาถึงตาย เป็นชายฉกรรจ์ อายุ 21-25 ปี คิดค่าตัวเป็นเงิน 15 ตำลึง ถ้าไม่ตายก็ลดค่าเสียหายตามส่วน และถ้าผู้เสียหายมีศักดินาก็คิดค่าเสียหายตามศักดินาด้วย

(ต่อ)

สำหรับโทษอาญา ไม่มีการลงโทษจำคุกแบบปัจจุบันเพราะคุกหลวงในสมัยนั้นไม่มี จะควบคุมตัวไว้ที่บ้านตระลาการหรือใส่鎖ขลิบพันธูรไว้ คือ การใส่โซ่ตรวนหรือเป็นแค่กรงขัง มีโซ่คุก การลงโทษอาญาจะเป็นการลงโทษแบบอื่นๆ เช่น

1. **ประหารชีวิต** ด้วยการฟันคอ แต่ถ้าเป็นความผิดบางฐานความผิดก็มี การประหารด้วยวิธีการที่ทารุณโหดร้ายเพื่อไม่ให้เกิดเป็นเยี่ยงอย่างในการกระทำความผิดต่อไป
2. **โทษทวน** คือ การเขียนด้วยลาดหนัง
3. **โทษประจาน** เช่นการแห่รอบตลาดให้คนดู หรือตัดมือตัดเท้า
4. **โทษปรับ** เรียกว่า ฟินัย
5. **โทษเอามะพร้าวห้าวียัดปาก** ในกรณีที่ใช้คำราชาศัพท์โดยมิสมควร

*การพิจารณาคดี

กฎหมายในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย เพราะฉะนั้นในระยะแรกจะใช้พราหมณ์ช่วยพิจารณาตัวบทกฎหมายและดำเนินกระบวนการพิจารณาจนได้ข้อเท็จจริงในคดีก่อน จึงเสนอสำนวนให้ผู้พิพากษาชี้ขาดตัดสินคดี ตามที่กรมพระยา ดำรงราชานุภาพได้กล่าวไว้ แบ่งบุคลากรที่มีส่วนร่วมใน กระบวนการยุติธรรมออกเป็นบุคคล ดังนี้

(ต่อ)

1. **ตระลาการ** ทำหน้าที่เป็นแค่ผู้ไต่สวน สอบสวน
ข้อเท็จจริง ฟังคู่ความ ฟังพยานและหลักฐานในคดีเท่านั้น ไม่มี
อำนาจพิพากษาคดี

2. **ผู้พิพากษา** มีอำนาจในการตัดสินชี้ขาดคดีและปรับ
บทลงโทษ

3. ลูกขุน มีอำนาจในการตัดสินชี้ขาดคดีและปรับบทลงโทษ

3.1 ลูกขุน ณ ศาลา มีหน้าที่ในการนำตัวบทกฎหมายมาปรับแก้คดี โดยจะกำหนดกระทรวงศาลว่าคดีอย่างไร จะต้องขึ้นศาลไหน

3.2 ลูกขุน ณ ศาลหลวง เป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาสำนวน อธิบายความผิดและชี้ขาดข้อกฎหมายว่าคู่ความแต่ละฝ่ายชนะหรือแพ้คดีด้วยเหตุผลอะไร

4. **ผู้ปรับ** มีหน้าที่ในการกำหนดโทษหรือคำนวณเงินค่า
สินไหมพินัยที่ผู้แพ้จะต้องเสีย

5. **ยกกระบัตร** เป็นตำแหน่งที่ส่วนกลาง (กรมวัง) แต่งตั้ง
ออกไปทำหน้าที่ตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อสอดส่องดูแลการปฏิบัติ
หน้าที่ของเจ้าเมืองรวมทั้งสอดส่องตัดสินความของเจ้าเมืองว่ามี
ความเป็นธรรมหรือไม่

6. พระธรรมรงค์ หรือพะทำมะรง

(1) มีหน้าที่ในการคอยตรวจตราไม่ให้ลูกความหลบหนีตามพระอัยการลักษณะตระลาการ

(2) มีหน้าที่สอบสวนข้อเท็จจริงและตรวจพิสูจน์বাদแผลตรวจที่เกิดเหตุ ตามพระอัยการลักษณะวิวาท คล้ายกับตำรวจและแพทย์นิติเวชในปัจจุบัน

(3) มีหน้าที่ในการพิจารณาการประกันตัวคนร้าย และติดตามกลับมาหากคนร้ายหลบหนีการประกันด้วย ตามกฎ 36 ข้อ

หลักเกี่ยวกับการใช้กฎหมาย

ต้องยึดถือกฎหมายและความยุติธรรมควบคู่กันไป แม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ต้องถือเอาคัมภีร์พระธรรมศาสตร์และความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง

ที่คัมภีร์พระธรรมศาสตร์กำหนดไว้เช่นนั้นก็เพราะ การปกครองในสมัยก่อนไม่ได้แยกอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ ออกจากกัน เหมือนปัจจุบัน อำนาจการปกครองบ้านเมืองเป็นอำนาจอันหนึ่งอันเดียวกัน องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นทุกๆ อย่าง การพิจารณาคดีของพระองค์จึงต้องพิพากษาคดีโดยดูเทศกาลบ้านเมืองด้วย ถ้าสิ่งใดไม่เหมาะสมกับกาลสมัยแห่งเทศกาลบ้านเมือง ก็ถือเป็นพระราชอำนาจในการแก้ไขให้เป็นไปตามควรแก่กรณี แล้วคำวินิจฉัยนั้นก็จะกลายเป็นพระราชศาสตร์ เป็นหลักในการวินิจฉัยคดีต่อไป

พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีพระบรมราชวินิจฉัยได้โดยมีวิธีการให้ศาลนำความกราบบังคมทูลขอพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อเห็นว่า

“ถ้าจะตัดสินคดีได้ไปตามตัวบทกฎหมายแล้วจะไม่ต้องด้วยทำนองคลองธรรม” ซึ่งก็จะทำให้เกิดมีพระราชวินิจฉัยได้เป็นรายๆ ไป

นอกจากนี้ ผู้พิพากษาจะต้องยึดหลักอินทภาษ คือเวลาพิจารณาคดีต้องปราศจากอคติ 4 ประการ คือ จันทรคติ (รัก) โทสาคติ (โกรธ) โมหาคติ (หลง) และภยาคติ (กลัว)

ผู้พิพากษายังต้องยึดถือหลักกฎหมายเป็นใหญ่และเข้าใจ
กฎหมายอย่างถ่องแท้ โดยในพระอัยการลักษณะตระลาการได้กล่าว
เตือนไว้ว่า

1. **มหามคฺคมนํ คือดำเนินตามทางใหญ่** คือ อูบายวินิจฉัย
โดยคัมภีร์พระธรรมสาตร ซึ่งหมายถึง **การยึดกฎหมายเป็นใหญ่**

เป็นแนวทางสำคัญซึ่งก็คือ หลักนิติธรรม

2. **กุมคฺควิชุชนํ คือเว้นจากทางผิด** คือ อูบายวินิจฉัย มิได้
เห็นแก่โลกมิต 1 ซึ่งหมายถึง **ไม่ผิดทาง**

**เป็นการเตือนมิให้พิจารณาพิพากษาคดี โดยเห็นแก่ประโยชน์
ใดๆ จนทำให้ผิดทาง ไม่ได้อำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้น**

3. สาทมธิ คตธมมํ คือพิจารณาดูทางใหญ่ คือ ศึกษาตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ให้ชำนาญ 1 ซึ่งหมายถึง ต้องศึกษากฎหมายให้ถูกต้องชำนาญ

เป็นการเตือนให้ผู้ใช้กฎหมายใช้กฎหมายให้ถูกต้อง โดยต้องเข้าใจหลักการของกฎหมายในเรื่องนั้นๆ มิใช่การเล่นคำตามตัวบท เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะการใช้กฎหมายจะต้องเข้าใจเจตนารมณ์ ต้องเข้าใจสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองหรือคุณธรรมทางกฎหมายในเรื่องนั้นๆ

หากเข้าใจเรื่องเหล่านี้อย่างแท้จริงแล้ว ก็จะสามารถใช้กฎหมายในการอำนวยความยุติธรรมเกิดขึ้นในสังคมได้

- การสืบพยาน

ในสมัยนั้นไม่มีการสืบพยานที่ศาล แต่ตระลาการจะไปสืบพยานที่บ้านพยาน เรียกว่า “เผชิญพยาน”

บุคคลที่ไม่สามารถเป็นพยานได้ เช่น ญาติของคู่ความ คนหูหนวกตาบอด หญิงนครโสเภณี กระเทย บัณเฑาะะ คนวิกลจริต เด็ก 7 เข้า เต็ม 70 เพชฌฆาต หรือกรณีเมียหลวงเมียน้อยเป็นความ ก็ห้ามฟังสามีเป็นพยาน

คดีไหนไม่มีพยานพิสูจน์ความจริง จะใช้วิธีดำนํ้าลุยเพลิงซึ่งเป็นวิธีสุดท้าย โดยกฎหมายกำหนดว่าถ้าคู่กรณีเป็นคนละเพศให้ใช้ไฟพิสูจน์ ถ้าเพศเดียวกันใช้วิธีดำนํ้าได้

- การไกล่เกลี่ย

ในสมัยนั้นให้เป็นการระงับข้อพิพาทโดยผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนตามพระราชบัญญัติ ฉบับที่ 5 กำหนดให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทำหน้าที่ประคับความเฒ่าความแก่ คือการไกล่เกลี่ยหาข้อยุติให้ผู้พิพาทกันเสียก่อน หากตกลงกันไม่ได้ค่อยนำคดีความพิพาทดังกล่าวให้เจ้ากระทรวงพิจารณา

(4) เรื่องที่เกี่ยวกับการปกครอง

ยึดหลักตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ หลักธรรมเท่านั้นที่จะกำกับให้การปกครองเป็นไปโดยถูกต้อง เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน

พระมหากษัตริย์ไทยจึงมิได้ใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดที่เรียกว่า **Absolute Monarchy** แบบตะวันตก แต่พระราชอำนาจจะสอดคล้องกับหลักพระธรรมศาสตร์

- กฎหมายปกครอง

ฉบับที่ใช้ในสมัยนั้น คือ พระอัยการตำแหน่งนาพลเรือน
ตลอดจนทหารหัวเมือง เป็นทำเนียบกำหนดศักดินาราชทินนาม
ตำแหน่งยศหน้าที่ราชการต่างๆ ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน

พระอัยการบานแพนง เป็นกฎหมายขึ้นทะเบียนพลเมืองไว้
ในราชการมีกฎหมายอาญาหลวง อาญาราชฎูร์ กบฏศึก ซึ่งเป็น
บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

ครั้งที่ 6

การชำระสะสางกฎหมายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น

- 1. ลักษณะสังคม การปกครองในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ต้องการที่จะให้กรุงรัตนโกสินทร์ มีความใกล้เคียงกับกรุงศรีอยุธยา มากที่สุด เห็นได้จากการสร้างพระราชวัง วัดวาอาราม และสถานที่ต่างๆ หลายๆ ที่ใช้ชื่อเรียกเหมือนสมัยอยุธยา

การปกครองและการจัดระเบียบของสังคม ส่วนใหญ่ก็ยังคง เป็นไปตามสมัยอยุธยา ด้านการปกครองบ้านเมือง มีพระบาทสมเด็จพระ พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นผู้นำ สมเด็จพระอนุชาธิราช (เจ้าพระยาสุรสีห์) เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (กรมพระราชวัง บรมมหาสุรสิงหนาท) และสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมพระ อนุรักษ์เทเวศร์ เป็นกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข

- การบริหารราชการแผ่นดิน

ใช้ระบบอัครมหาเสนาบดี คือ มี

1. สมุหกลาโหม

2. สมุหนายก

3. เสนาบดีจตุสดมภ์ (เวียง วัง คลัง นา)

เหมือนกับสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

- ด้านพุทธศาสนา

ได้โปรดเกล้าให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก
บูรณปฏิสังขรณ์วัดและพระพุทธรูปเก่าจากหัวเมือง พยายามทำให้
ราษฎรเข้าใจศาสนาจนถึงแก่นของพระธรรม ดังปรากฏในพระราช
กำหนด ปี พ.ศ. 2325 ที่ทรงรับสั่งให้คนไปทำลายศิวลึงค์ ซึ่งมี
บุคคลไปกราบไหว้บูชา ทรงมีพระราชดำริว่าการบูชาศิวลึงค์เป็น
การกระทำของคนถ่อย เพื่อที่จะล้อเลียนผู้หญิงแพศยาและแม่มด
หมอผี และผู้ไม่รู้ก็ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา

(ต่อ)

พิธีกรรมในพระราชสำนักก็มีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น ปี พ.ศ. 2328 ได้ออกพระราชบัญญัติให้เปลี่ยนแปลงพิธีถือน้ำพิพัฒน์ สัตยาเสียใหม่ โดยให้ข้าราชการมาเคารพพระพุทธรูปแทน

โดยมีนักวิชาการได้ให้ข้อสังเกตว่า “ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นเป็นยุคแห่งการเริ่มต้นหลักธรรมเรื่องจักรวาตินหรือธรรมราชา ในขณะที่เดียวกันหลักธรรมเรื่องเทวราชาก็มิได้มีอิทธิพลอีกต่อไปเพราะเหตุว่าหลักธรรมเรื่อง**ปิตุราชา**สมัยสุโขทัยเข้ากันได้กับหลักธรรมเรื่องธรรมราชาแต่เข้ากันไม่ได้กับหลักธรรมเรื่องเทวราชา ฉะนั้นหลักธรรมเรื่องปิตุราชาจึงได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น”

- 2. มูลเหตุของการชำระสะสางกฎหมาย

กฎหมายที่ใช้อยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็คือกฎหมายในสมัยอยุธยา แต่ใช้เพียงเท่าที่เอกสารนั้นยังคงเหลืออยู่จากการถูกเผาไปจากการเสียเมืองให้พม่า ประกอบกับการคัดลอกเอาความจำเท่าที่จำกันมาได้เท่านั้น ดังนี้ ในการชำระคดีความ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงใช้มูลอำนาจอธิปไตยของพระองค์เอง หรือหลักฐานจากการฟังคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยเป็นตุลาการบ้าง จนกระทั่งได้เกิดคดีหนึ่ง มีการถูกลักลอบถวายฎีกา เป็นคดีฟ้องหย่าของชาวบ้านธรรมดา แต่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์กฎหมาย

ผลจากคดีฟ้องหย่าคดีนี้เป็นเหตุให้นำมาซึ่งการชำระสะสาง
กฎหมายในสมัยนั้น

เมื่อปี พ.ศ. 2347 คดีอ้าแดงป้อมฟ้องหย่านายบุญศรีช่างตี
เหล็กหลวง ทั้งๆ ที่ตนเองได้ทำชู้กับนายราชาอรธและศาลได้พิพากษา
ให้หย่าได้ตามที่อ้าแดงป้อมฟ้อง โดยอาศัยการพิจารณาคดีตามบท
กฎหมาย ที่มีความว่า “ชายหาผิดมิได้ หญิงขอหย่า ท่านว่าเป็นหญิง
หย่าชาย หย่าได้” เมื่อผลของคดีเป็นเช่นนี้ นายบุญศรีจึงได้นำเรื่องขึ้น
ทูลเกล้าถวายฎีกาต่อพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงเห็นด้วยกับฎีกาว่าคำ
พิพากษาของศาลนั้นขัดหลักความยุติธรรม ทรงสงสัยว่าการพิจารณา
คดีนั้นถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่

(ต่อ)

จึงมีพระบรมราชโองการให้เทียบเคียงกฎหมาย 3 ฉบับ คือ ฉบับที่ศาลใช้กับฉบับที่หอหลวงและที่ห้องเครื่องแต่ก็ปรากฏข้อความที่ตรงกัน จึงมีพระราชดำริว่ากฎหมายนั้นไม่เหมาะสม อาจมีความคลาดเคลื่อนจากการคัดลอก สมควรที่จะมีการชำระสะสางเสียใหม่ เหมือนการสังคายนาพระไตรปิฎก เหตุผลของการชำระกฎหมาย ก็จะปรากฏอยู่ใน**กฎหมายตราสามดวง**ซึ่งก็คือกฎหมายที่ชำระสะสางใหม่นั้นด้วย

การชำระกฎหมายครั้งนี้ ทรงโปรดให้ตั้งกรรมการทั้งหมด 11 คน เป็น**อาลักษณ์ 4 คน** มีหน้าที่

1. จัดทำให้มีทางสำหรับค้นหาตัวบทกฎหมายได้ง่าย เพื่อความสะดวกแก่ศาลในอันที่จะค้นคว้านำมาพิเคราะห์ ประกอบการพิจารณาอรรถคดี

2. จัดการสะสมเกี่ยวกับเนื้อความในตัวบทกฎหมายนั้น เพื่อตัดทอนส่วนที่มีความขัดแย้งอันทำให้เกิดความฉงนสนเท่ห์แก่ศาล ในอันที่จะนำเอาบทกฎหมายมาปรับกับคดีให้ถูกต้อง

อาลักษณ์ ไม่สามารถแต่งเติมหรือยกร่างอะไรขึ้นใหม่ได้

- **3. ความสำคัญของกฎหมายตราสามดวง**

นอกจากได้รับรู้การเปลี่ยนแปลงทางด้านกฎหมายไทยเดิมแล้ว ยังทำให้ทราบเกี่ยวกับสภาพของสังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตด้วย

3.1 กฎหมายตราสามดวงมีลักษณะเป็นกฎหมายของนักกฎหมาย กล่าวคือ กฎเกณฑ์ส่วนใหญ่โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพระธรรมศาสตร์ เป็นกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะทั่วไปและมีฐานะสูงกว่าจารีตประเพณี กฎเกณฑ์เหล่านี้จึงเกิดจากการใช้เหตุผลปรุงแต่งจากนักนิติศาสตร์อินเดีย และได้รับสืบทอดพัฒนาต่อมาจากนักนิติศาสตร์ของมอญและไทยตามลำดับ

(ต่อ)

กฎหมายตราสามดวงมีการจัดระบบกฎหมายที่เป็นระบบพอสมควร มีการแยกมูลคดีและสาขาคดีเป็นการแบ่งแยกกระหว่างกฎหมายที่เป็นหลักเดิมกับกฎหมายที่สืบเนื่องต่อมาเฉพาะในส่วนที่เป็นมูลคดียังได้แบ่งแยกออกเป็นมูลคดีแห่งผู้พิพากษาและตระลาการ 10 ประการและมูลคดีวิวาท 29 ประการ มีผลส่งต่อเป็น
การแยกกฎหมายวิธีสบัญญัติออกจากกฎหมายสารบัญญัติอีกด้วย

กฎหมายตามสามดวงเป็นกฎหมายที่ซับซ้อนยากที่ชาวบ้านธรรมดาจะรู้ได้ แม้แต่นักกฎหมายใหญ่ๆ เองบางครั้งก็ไม่อาจหากฎหมายใช้ปรับแก้คดีได้จนต้องนำความขึ้นกราบบังคลทูลขอราชวินิจฉัย

3.2 กฎหมายตราสามดวงมีลักษณะเป็นกฎหมายธรรมชาติ

โดยกฎหมายตราสามดวงได้แสดงไว้ในนิทานต้นเรื่องพระธรรมศาสตร์ว่า คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ได้มีการจารึกกำแพงจักรวาล ซึ่งพระมโนสารฤาษีได้เหาะไปพบเข้าและจดจำนำมาเขียนไว้ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์จึงเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นกฎหมายที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงชั่วนิรันดร์ มนุษย์ไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายชนิดนี้ได้ เพราะเป็นกฎของธรรมชาติที่อยู่เหนือมนุษย์

3.3 ไม่มีการนิติบัญญัติโดยแท้

ตามที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง พระมหากษัตริย์ไม่ได้มีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายอย่างแท้จริง เนื่องจากมีพระราชภาระในการดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ราษฎร โดยอาศัยบทกฎหมายที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงเป็นสำคัญ หากจะมีการบัญญัติกฎหมายใหม่จะต้องมีความสอดคล้องกับกฎหมายตราสามดวงหรือหลักในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ แตกต่างกับหลักในการบัญญัติกฎหมายในปัจจุบันที่ผู้ทรงอำนาจอธิปไตยสามารถบัญญัติกฎหมายอะไรก็ได้โดยไม่มีข้อจำกัด

(ต่อ)

การเกิดขึ้นของกฎหมายในสมัยนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อนักกฎหมายนำคดีที่ขึ้นมาสู่ศาล แล้วไม่สามารถหากฎหมายมาปรับแก้คดีได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลแก่พระมหากษัตริย์ หากไม่มีบทกฎหมายที่จะใช้ได้จริงๆ ก็จะมีหลักเกณฑ์ใหม่ๆ เกิดขึ้นหลังจากที่ได้รับการรับรองหรือผ่านการวินิจฉัยชี้ขาดจากพระมหากษัตริย์แล้ว กฎเกณฑ์ใหม่เหล่านี้จึงจะผ่านเป็นกฎหมายใหม่ได้

กรณีจึงถือว่ากฎหมายใหม่เกิดขึ้นเพราะผลงานของนักกฎหมายอันได้แก่ศาลและพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นนักกฎหมายด้วย ไม่ใช่รูปแบบการนิติบัญญัติแบบปัจจุบัน

3.4 ความนับถือตัวบทกฎหมาย

จากคดีอ้าแดงป้อมฟ้องหย่านายบุญศรีช่างตีเหล็กหลวง จากหลักที่ลูกขุนตัดสินคดีไปตามบทกฎหมายที่ว่า “ชายหาผิดมิได้ หญิงขอหย่า ท่านว่าเป็นหญิงหย่าชายหย่าได้” โดยเคร่งครัด แม้รัชกาลที่ 1 จะเห็นว่าไม่เป็นธรรม แต่เมื่อลูกขุนพิจารณาไปตามตัวบทก็ป้องกันตัวลูกขุนจากการพิจารณาคดีโดยไม่เป็นธรรมได้ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 จึงได้ทรงแก้ไขคำพิพากษาคดีนี้ให้ถูกต้อง และทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระสะสางตัวบทกฎหมายให้ถูกต้องดุจเดิมเท่านั้น

3.5 ไม่ใช่ประมวลกฎหมายที่มีเนื้อหาครอบคลุมทุกด้าน

กฎหมายตราสามดวงเป็นประมวลกฎหมายแบบเก่าซึ่งเป็นที่รวมของกฎหมายที่ปรุงแต่งโดยนักกฎหมายและจารีตประเพณีสำคัญเท่านั้น และมีการกำหนดเรื่องอำนาจอิสระของเอกชนที่จะสามารถจำกัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในได้เอง เช่น อำนาจอิสระที่บิดามารดามีเหนือบุตร สามีมีอยู่เหนือภรรยา มุลนายมีอยู่เหนือไพร่ทาสในสังกัด นายจ้างมีอยู่เหนือลูกจ้าง เป็นต้น

3.6 กฎหมายเป็นคู่มือในการชี้ขาดตัดสินคดี

กฎหมายตราสามดวงเป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นหลัก ไม่ใช่กฎหมายที่เขียนเป็นลักษณะตำรากฎหมายจึงเป็นคู่มือของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในการบังคับใช้กฎหมาย ไม่ใช่ตำราที่บุคคลทั่วๆ ไปจะใช้เรียนได้

ประกอบกับกฎหมายตราสามดวงมีบทกฎหมายว่าด้วยชี้ข้อหมอลความ ซึ่งห้ามมิให้บุคคลที่มีได้มีส่วนได้เสียตามกฎหมาย กับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเข้า เขียนคำฟ้อง ฟ้องคดี เขียนคำให้การ หรือต่อสู้อยู่คดีแทน

- 4. โครงสร้างของกฎหมายตราสามดวง

ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

(1) พระราชนิติศาสตร์ (ราชนิติคดี)

(2) พระธรรมศาสตร์ (มูลคดี)

(3) พระราชศาสตร์ (สาขาคดี)

- หลักการใหญ่ๆ ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์จะกำหนดมูลคดีออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. มูลคดีแห่งผู้พิพากษาและตุลาการ 10 ประการ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่เกี่ยวอำนาจศาลและวิธีพิจารณาความ ได้แก่

1. หลักอินทภาษ
2. ลักษณะพระธรรมนูญ
3. ลักษณะพยาน
4. ลักษณะตัดพยาน
5. ลักษณะว่าต่างแก้ต่าง

- 
6. ลักษณะตัดสำนวน
 7. ลักษณะรับฟ้อง
 8. ลักษณะประวิงความ
 9. ลักษณะกรรมศักดิ์ (พรหมทัณฑ์)
 10. ลักษณะตัดฟ้อง

2. มุลคดีวิวาท 29 ประการ อันเป็นกฎหมายแม่ที่กำหนด
สิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่เกิดกรณีพิพาทต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นคดี
แพ่ง อาญา หรืออื่นใด ได้แก่

- | | |
|--------------------------------|--------------------------|
| 1. ลักษณะกุ่มนี้ | 2. ลักษณะฉ้อพระราชทรัพย์ |
| 3. ลักษณะแบ่งมรดก | 4. ลักษณะให้ปิ่น |
| 5. ลักษณะจ้างวาน | 6. ลักษณะพนัน |
| 7. ลักษณะชื้อขาย | 8. ลักษณะโจร |
| 9. ลักษณะกรรมศักดิ์(พรหมทัณฑ์) | |

- 
10. ลักษณะที่ไร้ที่สวน
 11. ลักษณะทาส
 12. ลักษณะวิวาทตีต่อกัน
 13. ลักษณะผ้าเมีย
 14. ลักษณะโทษในราชสงคราม
 15. ลักษณะกบฏศึก
 16. ลักษณะละเมิดพระราชบัญญัติ
 17. ลักษณะเบียดบังอากรขนอนตลาด
 18. ลักษณะข่มเหงท่าน
 19. ลักษณะที่กระหนาบคาบเกี่ยว
 20. ลักษณะบุกรุก

21. ลักษณะลักพา

22. ลักษณะความ

23. ลักษณะเกเชียณ

24. ลักษณะฝากทรัพย์

25. ลักษณะทำกฤตยาคม

26. ลักษณะเช่า

27. ลักษณะยืม

28. ลักษณะแบ่งปันบานแผนกหมุ่ชา

29. ลักษณะอุทธรณ์

รวมเป็นมูลคดีทั้งสิ้น 39 ประการ หลักกฎหมายในส่วนนี้

เรียกว่า **พระธรรมศาสตร์**

5. การคัดลอกกฎหมายตราสามดวง

การจารึกจะกระทำโดยจดลงบนสมุดข่อย การประกาศกฎหมายให้ประชาชนทราบนั้นจะกระทำเฉพาะบางเรื่องเท่านั้น โดยใช้วิธีตีพิมพ์ร้องป่าว

ส่วนการประกาศกฎหมายลงในราชกิจจานุเบกษาเริ่มใช้เมื่อสมัยรัชกาลที่ 4 เนื่องจากกฎหมายเริ่มเปลี่ยนรูปแบบเป็นกฎหมายเทคนิคมากขึ้น ถ้าไม่ประกาศประชาชนจะไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยสามัญสำนึกว่าการกระทำนั้นๆ เป็นความผิด

(ต่อ)

สำหรับกฎหมายโบราณ เป็นกฎเกณฑ์ที่เกิดจากศีลธรรม และจารีตประเพณี ความถูกผิดประชาชนสามารถรับรู้ได้ด้วยสามัญสำนึก สิ่งที่เราอาจจะไม่รู้ก็คือโทษที่จะได้รับ ตลอดจนรายละเอียดในการดำเนินคดี

โดยถือว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของผู้ปกครองแผ่นดิน ไม่ใช่เรื่องที่ประชาชนจะรับรู้ เพราะถ้ารู้มากผู้นั้นอาจจะกลายเป็นพวกเจ้าถ้อยหมอความ บางครั้งอาจจะคอยยุยงส่งเสริมให้คนเป็นความกัน จึงห้ามการนำกฎหมายออกเผยแพร่

(ต่อ)

ความคิดที่จะไม่อนุญาตให้นำกฎหมายออกเผยแพร่ได้
ผ่อนคลายลงในเวลาต่อมา เมื่อสภาพสังคมและจุดประสงค์ในการ
จัดพิมพ์ได้เปลี่ยนไป ในปี พ.ศ. 2405-2406 สมัยรัชกาลที่ 3 มีหมอสอนศาสนาชาวอเมริกันได้จัดพิมพ์ขึ้น

ต่อมาก็มีหลวงดำรงธรรมสารซึ่งเป็นผู้พิพากษาได้พิมพ์ขึ้น
บ้างเพื่อใช้ในราชการ โดยนำกฎหมายเก่ากับกฎหมายใหม่พิมพ์
ด้วยกันเรียกว่า กฎหมายเก่าใหม่

ปี พ.ศ. 2444 กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้จัดพิมพ์ขึ้นอีก
ครั้งเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาและใช้ในราชการ

(ต่อ)

การพิมพ์ที่ว่าเป็นครั้งสำคัญก็คือ เมื่อ พ.ศ. 2481-2482 โดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีศาสตราจารย์ ร. แลงกาท် เป็นผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย ได้ยกย่องและเรียกกฎหมายตราสามดวงนี้ว่า “ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166”

และ ในเวลาต่อมา ปี พ.ศ. 2527 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้นำฉบับที่ศาสตราจารย์ ร. แลงกาท် รวบรวมไว้มาจัดพิมพ์อีกครั้งหนึ่ง



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

ครั้งที่ 8

ลักษณะความสำคัญของกฎหมายใหม่และความจำเป็นในการรับกฎหมายสมัยใหม่จากตะวันตก

หลังจากชาติตะวันตกเข้าสู่ศตวรรษที่ 16-18 เป็นช่วงสมัยใหม่ที่เกิดพัฒนาการในด้านต่างๆ เป็นอย่างมากโดยเฉพาะเรื่องกฎหมายและการปกครอง

โดยกฎหมายสมัยใหม่นี้มีรูปลักษณะที่สมบูรณ์เพียบพร้อมตามหลักวิชากฎหมาย เปี่ยมด้วยเหตุผลและหลักมนุษยธรรม แตกต่างกับสมัยกลางโดยสิ้นเชิง และต่างกับกฎหมายในโลกตะวันออก กฎหมายในยุคนี้เรียกว่า “กฎหมายสมัยใหม่”
(Modern Law or Modern Legal System)

- 1. ลักษณะสำคัญของกฎหมายสมัยใหม่

ได้ให้ความสำคัญและวางระบบต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) รับรู้ว่ามีมนุษย์ทุกคนเป็นบุคคลและเป็น “ตัวการ” ของกฎหมาย **(Subject of Law)** คือ เป็นการรับรู้ศักดิ์ศรีของมนุษย์ว่าจะตกต่ำกลายเป็นวัตถุหรือทรัพย์สินไปไม่ได้ ระบบทาสจะมีอยู่ต่อไปอีกไม่ได้ บุคคลทุกที่เกิดมีความเท่าเทียมกันในสายตาของกฎหมายหรือที่เรียกกันว่า หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย **(Equality before the Law)**

(2) ความคิดที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน

ถือว่าทรัพย์สินเป็นสิทธิที่สมบูรณ์และเด็ดขาดที่สุดในบรรดาสิทธิของเอกชน โดยถือว่า **ชีวิตมนุษย์ในสังคมมีเขตแดน (sphere)** ที่เป็นเขตอิสระของเอกชนที่จะทำอะไรๆ ตามใจสมัครของตนก็ได้ เป็นแดนที่เรียกว่าแดนอิสระของเอกชน

(Sphere of Private of Autonomy)

รัฐไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงหรือยุ่งเกี่ยวได้ รวมถึงเรื่อง การเลือกคู่สมรส เลือกการประกอบอาชีพ เลือกคบค้าเป็นมิตร สหาย หรือการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมใดๆ ที่ชอบด้วย กฎหมาย และการนับถือศาสนาด้วย

(3) ความคิดเกี่ยวกับกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความ อาญา

ในก่อนยุคสมัยใหม่วิธีการดำเนินคดีอาญาล้วนแต่ไม่เป็นธรรมมีการทรมานผู้ต้องหาอย่างมากมาจนสุดท้ายก็ทนไม่ได้จนต้องยอมรับสารภาพ เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามหลักมนุษยธรรมกฎหมายใหม่จึงยกเลิกหลักดังกล่าว แล้วถือหลักตามกฎหมายใหม่ว่าการจะจับกุมลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ต้องปรากฏว่าการกระทำของบุคคลนั้นมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ตามหลัก “ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” วิธีพิจารณาความอาญานั่นการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น การสืบพยานต้องชอบด้วยเหตุผล กระทำโดยเปิดเผย พังความทุกฝ่าย

(4) ความคิดทางด้านกฎหมายมหาชน

ถือหลักว่าการปกครองและการบริหารราชการต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือเจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจปกครองหรือบริหารบ้านเมืองจะลิดรอนสิทธิ เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของเอกชนได้ก็เฉพาะที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น และจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่ชอบด้วยกฎหมายด้วย

จึงมีการยอมรับหลักการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น อำนาจอธิปไตย นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ

(5) ความคิดเกี่ยวกับหลักนิติธรรมหรือที่เรียกกันว่าหลักกฎหมายเป็นใหญ่ (**The rule of Law**) หรือตามที่ชาติตะวันตกเรียกกันว่า **หลักนิติรัฐ**

ถือว่า คนทุกคนไม่ว่าประชาชนหรือเจ้าหน้าที่รัฐทุกระดับต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเสมอกัน

การให้อภิสิทธิ์หรือสิทธิพิเศษกับบุคคลเฉพาะบางกลุ่มหรือบางรายโดยปราศจากเหตุผลเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจไม่สามารถยอมรับได้

- 2. ความจำเป็นในการรับกฎหมายใหม่จากชาติตะวันตก

หลักๆ ก็มาจากปัญหาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย เป็นช่วงที่ประเทศยุโรปเรื่องอำนาจเป็นเรื่องยากที่จะปฏิเสธข้อเสนอจากประเทศเหล่านั้น แต่ถ้าพิจารณาถึงตัวเนื้อหาแล้วจะเห็นว่ากฎหมายใหม่นั้นได้รับการพัฒนามาเป็นระบบ เปี่ยมไปด้วยเหตุผล มีความเหมาะสมที่จะมาปรับใช้กับสังคมสมัยใหม่นั้น ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4

2.1 ปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2398 ไทยจำต้องทำสนธิสัญญาเบาริงกับประเทศอังกฤษ ซึ่งสาระสำคัญประการหนึ่งก็คือ ข้อตกลงเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต คนต่างชาติที่ทำผิดในประเทศไทยขอยกเว้นที่จะไม่ใช้กฎหมายไทยบังคับ เพราะอ้างว่ากฎหมายไทยล้าสมัย นอกจากนั้นไทยยังทำสนธิสัญญากับประเทศอื่นๆ อีก 13 ฉบับ ขยายไปจนถึงอาณานิคมของประเทศเหล่านั้นด้วย

ผลคือไทยเสียเปรียบทางด้านการศาล และไม่เสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจด้วย คือ เก็บภาษีเข้าได้เพียงร้อยละสาม

(ต่อ)

ถูกยกเลิกการผูกขาดระบบพระคลังสินค้า ภาษีขาออกเก็บได้ตาม
พิกัดสินค้าที่แนบท้ายสนธิสัญญา และอังกฤษยังมีสิทธิส่งฝิ่นเข้า
มาจำหน่ายได้

อนึ่ง ทั้งๆ ที่รู้ว่ามีเสียเปรียบมากมายแต่ไทยก็ยอมทำ
สนธิสัญญาก็เพราะไม่ต้องการตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศตะวันตก
ดังเช่นประเทศเพื่อนบ้านนั่นเอง ซึ่งเป็นพระบรมราโชบายของพระ
เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ในการทำสนธิสัญญากับอังกฤษโดยการติดต่อกับ
เซอร์ จอห์น เบาริง เป็นการส่วนพระองค์ก่อนเพื่อให้มีการเตรียม
ตัวล่วงหน้า 3 เดือนก่อนทำสนธิสัญญาจนสามารถป้องกันเอกราช
ไว้ได้

2.2 ความไม่เหมาะสมกับกาลสมัยของกฎหมายไทยเดิม

กฎหมายไทยเดิมที่ชาวต่างชาติเห็นว่าล้าหลังมากก็คือ กฎหมายอาญา และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ก็ไม่ใช่ว่าทั้งหมดที่เป็นรากฐานจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ก็ยังคงใช้ได้ จะมีก็แต่กฎหมายเฉพาะเรื่องที่น่าจะไม่เหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนไป ดังนี้

(1) ในด้านศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกันของมนุษย์

กฎหมายใหม่ถือว่ามนุษย์ทุกคนเป็นบุคคลและเป็นตัวการของกฎหมาย มีความเท่าเทียมกันในสายตาของกฎหมาย เรียกว่าหลักเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย (**Equality Before the Law**)

เปรียบกับกฎหมายไทยเดิมที่ยังมีระบบทาสอยู่ แม้ทาสในเมืองไทยจะไม่มีสภาพเหมือนวัตถุดังเช่นทาสในชาติตะวันตก แต่ในทางปฏิบัติทาสในเมืองไทยก็ยังไม่ได้รับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าที่ควร ยังมีการปฏิบัติเสมือนเป็นวัตถุหรือทรัพย์สินของมูลนายหรือเจ้าของทาส

(2) การรับรองความศักดิ์สิทธิ์ของทรัพย์สิ้นเอกชน

มีการทำให้ความสำคัญในเรื่องกรรมสิทธิ์นั้นเด่นชัดขึ้น แม้จะมีอยู่แล้วในกฎหมายไทยเดิมก็ตาม ส่วนที่มีการเพิ่มเติมก็คือ หลักการทำนิติกรรมสัญญา เรื่องนี้ มีการเพิ่มเติมขึ้นให้ชัดเจน เพราะในกฎหมายไทยเดิมมีเฉพาะเรื่องง่ายๆ เช่น กู้ยืม ฝากทรัพย์

(3) ความคิดเกี่ยวกับกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความ อาญา

ตามกฎหมายสมัยใหม่จะถือหลัก “ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และการพิจารณาคดีอาญาจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะใช้วิธี “จารีตนครบาล” เป็นการทรมานร่างกาย ช่มชู้ให้รับสารภาพไม่ได้ และการพิจารณาคดีจะต้องทำโดยเปิดเผย ฟังความทุกฝ่าย การสืบพยานต้องชอบด้วยเหตุผล ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดจริงจึงจะลงโทษได้

เปรียบเทียบกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาใน
กฎหมายไทยเดิมกับหลักกฎหมายสมัยใหม่แบบตะวันตก ก็จะมี
ความแตกต่างในประการสำคัญ ดังนี้

(ก) ประเภทของโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

กฎหมายไทยเดิมกำหนดโทษไว้รุนแรงคือนอกจาก
การประหารชีวิตหลาย ๆ แบบแล้ว ยังมีโทษตัดตีนตัดมือ จำคุกตรวน
ข้อศอก การทวนคือการเขี่ยด้วยลวดหนั่ง และโทษประจานต่างๆ
เช่น แห่รอบตลาดเพื่อประจานในความผิดที่หญิงเป็นชู้ การลักหน้า
 เป็นต้น ที่ชาวต่างชาติเห็นว่าไม่ควรมีในกฎหมายไทย

(ข) ระยะเวลาในการลงโทษ

ไม่มีการกำหนดระยะเวลาอย่างแน่นอน ทำให้ นักโทษบางคนถูกจำคุกจนลี้ม ต่อพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 จึงได้ ทรงโปรดให้กรมหลวงพิชิตปรีชากร กรมหมื่นศิริรัชสังกาศและพระ ยาวุฒิการบดี มีส่วนช่วยในการกำหนดโทษและในปี พ.ศ. 2439 ได้ โปรดเกล้าให้ศาลส่วนกลางและศาลในหัวเมืองมีอำนาจกำหนด โทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้

(ค) การพิสูจน์ความผิด

เดิมไทยใช้วิธี จารัตนครบาล คือการทรมานร่างกาย เช่น ตอกเล็บ บีบขมับ เพื่อบังคับให้ผู้ต้องหารับสารภาพ โดยถือว่าผู้ต้องหาหรือผู้ที่ถูกจับตัวมานั้นคือผู้ทำความผิดแล้ว จึงต้องใช้วิธีการทรมานเพื่อให้รับสารภาพหรือพิสูจน์ความผิดด้วยการดำนํ้าลุยไฟ จึงขัดกับหลักกฎหมายใหม่ที่ถือว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขากระทำความผิดจริงนั่นเอง

(ง) การกำหนดฐานความผิดที่ขัดกับหลักการของ กฎหมายสมัยใหม่

กฎหมายเก่าเช่น กฎหมายลักษณะโจรห้าเส้น ที่กำหนดให้ชาวบ้านในละแวกที่เกิดเหตุในระยะทาง 5 เส้น ต้องช่วยกันติดตามหาคนร้ายมิฉะนั้นจะต้องร่วมรับผิดชอบ ซึ่งอาจจะเหมาะสมกับสมัยก่อนเพื่อเป็นการป้องกันการช่วยเหลือ ปิดบัง ซ่อนเร้น การกระทำความผิด หรือให้ที่อยู่แก่โจร

แต่ขัดกับหลักสมัยใหม่ที่เอาคนที่ไม่มีส่วนในการกระทำความผิดไปลงโทษด้วย เช่น เดียวกับการริบราชบาตร และการประหารเจ็ดชั่วโคตร

(4) ความคิดทางด้านกฎหมายมหาชน

หลักกฎหมายสมัยใหม่ถือหลักว่าการปกครองและการบริหารราชการต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ที่เรียกว่า **“Principle of Legality in Administration”** กล่าวคือ เจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจในการปกครองหรือบริหารบ้านเมืองจะลิดรอนสิทธิ เสรีภาพ และทรัพย์สินของเอกชนได้ก็เฉพาะแต่ที่กฎหมายให้อำนาจไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น และต้องกระทำตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดด้วย และมีการแบ่งแยกอำนาจเป็นอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ

ต่างกับกฎหมายไทยเดิมที่ปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่มีการแบ่งแยกอำนาจ 3 ส่วน

- 3. การปรับตัวของประเทศไทยเข้าสู่ยุคสมัยใหม่

เริ่มต้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ที่ทรงมีการประกาศใช้กฎหมายใหม่ๆ รวม 500 ฉบับ และได้มีการยกเลิกประเพณีต่างๆ เพื่อให้เข้ากับกฎหมายสมัยใหม่ของต่างชาติทางตะวันตกด้วย เช่น การออกประกาศยกเลิกประเพณีที่บิดามารดาหรือสามีขายบุตร ภรรยาลงเป็นทาสโดยเจ้าตัวไม่สมัครใจ เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ หรือการยกเลิกประเพณีห้ามราษฎรมองดูพระมหากษัตริย์

และได้เริ่มให้มีการประกาศกฎหมายเทคนิคที่ยากทำความเข้าใจให้ประชาชนทราบโดยการประกาศให้สร้างโรงพิมพ์หลวงขึ้นเพื่อพิมพ์หนังสือ ราชกิจจานุเบกษา



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

ครั้งที่ 8

การปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดิน การปฏิรูปศาล และกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 5

- 1. การปรับปรุงระบบราชการแผ่นดิน

เริ่มมีการปรับเปลี่ยนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แต่เริ่มปรากฏชัดในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2411 เพราะชาติมหาอำนาจตะวันตกได้รุกรานประเทศในเอเชีย จึงจำเป็นต้องปรับปรุงประเทศเป็นการใหญ่ให้หลุดพ้นจากข้อเสียเปรียบในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต โดยเฉพาะการปฏิรูปในการศาลและกฎหมาย

พระองค์ทรงได้ตั้ง องคมนตรีสภา (**Privy Council**) และรัฐมนตรีสภา (**Council of State**) ให้เป็นสภาที่ปรึกษาราชการและช่วยวางนโยบายในการปกครองและพัฒนาประเทศ

1.1 การตั้งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

ผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือก็คือ มองสิเออร์ คุสตาฟ โรลัง ยัคมินส์ หรือ เจ้าพระยาอภัยราชาสยามานุกุลกิจ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายชาวเบลเยียม รับตำแหน่ง 9 ปี มีความจงรักภักดีและมีผลงานสำคัญๆ ดังนี้

(1) **เจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศส** ในปี ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ได้เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ได้เดินทางไปเจรจา ประนีประนอมกับฝรั่งเศส

(2) ถวายโครงการการศึกษาแก่พระราชโอรสพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โดยถวายความเห็นว่พระราชโอรสองค์ใดควรจะศึกษาความรู้แขนงใดที่ประเทศยุโรป เพื่อนำความรู้กลับมาพัฒนาประเทศ

(3) ริเริ่มการศึกษาด้านกฎหมายในประเทศ มีส่วนร่วมในการจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้น

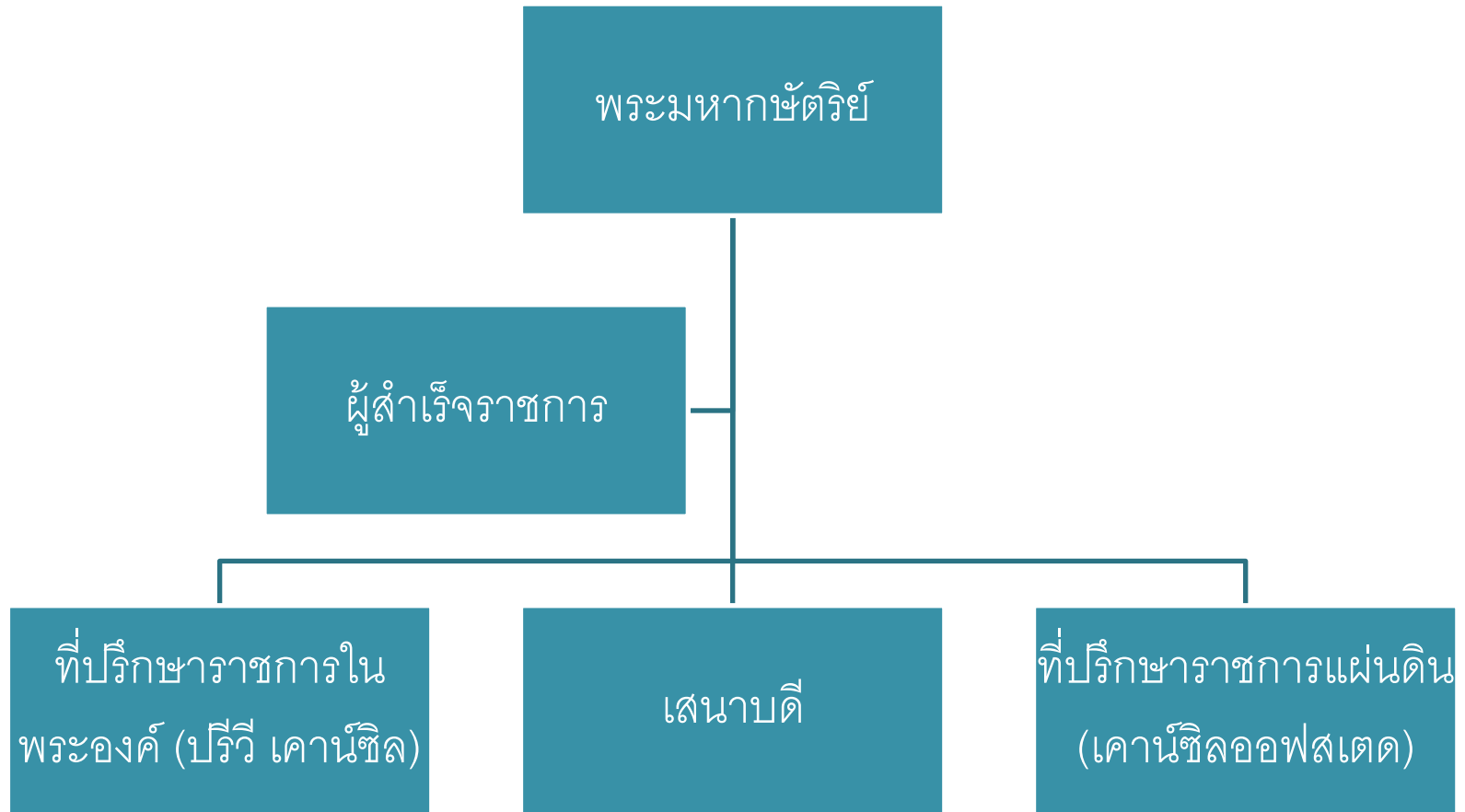
(4) จัดกิจการบ้านเมือง

1.2 การปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดิน

ระบบจตุสดมภ์ยังคงใช้มาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น รวมถึงประเทศราชและหัวเมืองชั้นนอกที่มีอิสระในการปกครองตนเองเป็นอย่างมาก ซึ่งอำนาจส่วนกลางไปไม่ถึง ไม่มีลักษณะเป็นรัฐประชาชาติ (**National State**) ตามความคิดแบบสมัยใหม่

จึงทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้งานทางด้านนิติบัญญัติและบริหารแยกออกจากกัน ดังนี้

แผนภูมิแยกงานด้านนิติบัญญัติและบริหาร



เรื่องที่ทรงดำเนินการต่อไป ก็คือ

การตั้งอำนาจเข้ามาไว้ที่พระองค์เพราะขุนนางบางกลุ่มมีอำนาจมากโดยเฉพาะตระกูลขุนนาค และมีการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างการปกครองประเทศ ทรงมีพระบรมราชโองการให้ยกเลิกระบบจตุสดมภ์แบบเดิม แล้วสถาปนาระบบกรมขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2435 ซึ่งต่อมาเป็นกระทรวง โดยมีทั้งสิ้น 12 กรม คือ

1. **กรมมหาดไทย** มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือรวมทั้งหัวเมืองประเทศราชทางเหนือ

2. **กรมพระกลาโหม** มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้ กรมทหารเรือ กรมช้าง กรมแสง

3. **กรมท่า** มีอำนาจหน้าที่จัดการเรื่องเกี่ยวกับการต่างประเทศ

4. **กรมวัง** มีอำนาจหน้าที่จัดการในเรื่องความปลอดภัยในพระนคร ดูแลรักษาบัญชีพลดูแลเกี่ยวกับคุก

5. **กรมเมือง** มีอำนาจหน้าที่จัดการในเรื่องความปลอดภัยในพระนคร ดูแลรักษาบัญชีพลดูแลเกี่ยวกับคุก

6. **กรมนา** มีอำนาจหน้าที่จัดการเรื่องเพาะปลูก การป่าไม้ การค้า รวมทั้งเรื่องโฉนดที่ดินซึ่งเริ่มมีในสมัยรัชกาลที่ 5

7. **กรมพระคลัง** มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาการเก็บภาษีอากรและการเงิน ที่เป็นรายรับรายจ่ายของแผ่นดิน

8. **กรมยุติธรรม** มีอำนาจหน้าที่จัดการเรื่องศาลทั้งปวง

9. **กรมยุทธนาธิการ** มีอำนาจหน้าที่จัดการเกี่ยวกับทหารบกและทหารเรือแบบยุโรป

10. **กรมกรรมการ** มีอำนาจหน้าที่จัดการเกี่ยวกับเรื่องศาสนา การศึกษา การพยาบาล และพิพิธภัณฑ

11. **กรมโยธาธิการ** มีอำนาจหน้าที่จัดการเกี่ยวกับเรื่อง การก่อสร้างต่าง ๆ ตลอดจนการไปรษณีย์ โทรเลขและรถไฟซึ่งเริ่มมีในสมัยรัชกาลที่ 5

12. **กรมมรุธาธิการ** มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาพระราชลัญจกรและหนังสือราชการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์

การบริหารส่วนภูมิภาค

ทรงนำการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลมาใช้แทน รวม 2 หัวเมืองเป็น 1 มณฑล แต่ละหัวเมืองหรือจังหวัด แบ่งการปกครองเป็น อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน รวมเรียกว่า เทศาภิบาล

การบริหารส่วนท้องถิ่น

ทรงให้มีการทดลองการสุขาภิบาลขึ้นในกรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2440 แล้วจึงขยายไปยังหัวเมืองต่างๆ อีกหลายแห่ง

การปฏิรูปการจัดเก็บภาษี

ก่อนหน้านี้รูปแบบการจัดเก็บภาษีเข้าคลังนั้นหละหลวมมากไม่มีกฎหมายเป็นระเบียบให้ชัดเจนที่จะบังคับให้เจ้ากรมส่งเงินเข้าหลวง มีการแบ่งแยกหน้าที่ในการเก็บรายได้ ฝ่ายมหาดไทย กลาโหมและพระคลังจะมีคลังของตนเองทำหน้าที่เก็บอากร ส่วนค่าราชการ และภาษีในเขตหัวเมืองในสังกัดตน รายได้ส่วนใหญ่ที่ส่งเข้าส่วนกลางจะมาน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับเจ้ากรมจะทำบัญชีส่งมา จึงมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นเยอะ

สุดท้ายมีการปรับเปลี่ยนวางกฎระเบียบใหม่ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้น พร้อมกับพระราชบัญญัติหอรัษฎากรพิพัฒน์ พ.ศ. 2416 เป็นการจัดตั้งกระทรวงการคลังขึ้น

- 2. การปฏิรูปการศาลและปรับปรุงกฎหมายเข้าสู่ยุคใหม่

- 2.1 การปฏิรูปการศาล การตั้งกระทรวงยุติธรรมและ
โรงเรียนกฎหมาย

ตามพระธรรมนูญเก่ามีศาลกระจายอยู่ตามกระทรวงต่างๆ ถึง 14 ศาลด้วยกัน คือ ศาลหลวง ศาลอาญา กระทรวงอาณาจักร กระทรวงนครบาล ศาลกรมวัง ศาลแพ่งกลาง ศาลแพ่งเกษม กระทรวงมรฎก กระทรวงกรมท่ากลาง กระทรวงกรมนา ศาลพระคลังมหาสมบัติ ศาลกระทรวงธรรมการ กระทรวงสัสดี และ กระทรวงแพทยา

การที่มีศาลมากมายกระจายอยู่ตามกระทรวงต่างๆ ทำให้
เกิดปัญหามากมาย เช่น

(ก) ทำให้เกิดการพิจารณาคดีล่าช้า เพราะกระบวนการ
พิจารณาคดีต้องผ่านหลายหน่วยงาน ตั้งแต่กรมรับฟ้อง ลูกขุน
ตระลาการ และเกิดเขตอำนาจศาลทับซ้อนกัน

(ข) มีการแทรกแซงอำนาจตุลาการจากอำนาจของฝ่าย
บริหารเพราะศาลอยู่ในกระทรวงต่างๆ นั่นเอง ไม่มีการแบ่งแยก
อำนาจตุลาการกับอำนาจบริหาร

(ค) เกิดการทุจริตและแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ เพราะเป็นระบบที่ขาดการตรวจสอบ ผู้ปฏิบัติเป็นลูกขุนหรือ ตระลาการจะกระทำการโดยสุจริตหรือไม่ เป็นเรื่องที่ตรวจสอบได้ ยาก ทำให้ไม่สามารถประกันความยุติธรรมให้กับประชาชนได้ เกิด ข้อรังเกียจต่อศาลไทยขึ้น โดยเฉพาะในสายตาของชาวต่างชาติ ไม่ ยอมรับศาลไทย

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 จึงทรงตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2434 รวบรวมศาลและจัดรูปแบบใหม่ แยกอำนาจตุลาการเป็นอิสระจากอำนาจบริหาร

(ต่อ)

กำหนดให้กระทรวงยุติธรรมดูแลงานที่เกี่ยวข้องกับ
กระบวนการยุติธรรมด้วย คือ กรมอัยการ กรมราชทัณฑ์ และกรม
ร่างกฎหมาย

สร้างบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมายโดยการเปิดโรงเรียน
สอนกฎหมายขึ้น เพื่อให้การปรับเปลี่ยนกฎหมายตามยุคสมัยใหม่
เกิดขึ้นและขับเคลื่อนพัฒนาต่อไปได้

กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์และมองสิเออร์ โรลันด์ ยัคมินส์
เป็นผู้ริเริ่มร่วมก่อตั้งโรงเรียนกฎหมาย เริ่มแรกอย่างไม่เป็นทางการ
เท่าใด เมื่อ ปีพ.ศ. 2440 ต่อมาจึงได้มีการยกฐานะเป็นโรงเรียน
หลวงสังกัดกระทรวงยุติธรรมเมื่อ พ.ศ. 2454

2.2 การปรับปรุงกฎหมายเข้าสู่ยุคใหม่

(1) เรื่องที่เกี่ยวกับสถานภาพของบุคคล คือ การยกเลิกระบบไพร่ระบบทาส โดยจัดการไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะระบบไพร่ระบบทาสนั้นเกิดขึ้นและมีอยู่นานแล้วจะยกเลิกก็ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน จนกระทั่งสิ้นสุดเมื่อ ค.ศ. 124 (พ.ศ. 2448) ได้มีการประกาศเลิกทาสเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2448

(2) เรื่องที่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการกำหนด กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการถือครองที่ดิน โดยให้กระทรวงเกษตรธิการ ดำเนินการออกโฉนดที่ดินบริเวณเมืองกรุงเก่าเป็นแห่งแรก เมื่อ พ.ศ. 2444 และถือว่าโฉนดที่ดินที่รัฐออกให้ใหม่นี้ เป็นหนังสือแสดง กรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยมีหอทะเบียนที่ดินประจำเมืองดูแล และ เปลี่ยนแปลงการเก็บภาษีที่ดินใหม่ด้วย

มีการประกาศกฎหมายเกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์ เช่น พ.ร.บ. โรงรับจำนำ พ.ศ. 2438 และพ.ร.บ. จำนองและขายฝาก พ.ศ. 2443

(3) เรื่องที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีและลงโทษผู้กระทำความผิด

มีการออกพ.ร.บ.ลักษณะพยาน ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2437) เพื่อเปลี่ยนแปลงการสืบพยานให้เหมาะสมและรวดเร็วขึ้น ก่อนที่จะมีการปฏิรูปกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั้งหมดเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงการพิจารณาคดีและการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นเหมาะสมที่สุด

(4) เรื่องเกี่ยวกับการปกครอง

ก่อนที่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 จะขึ้นครองราชย์นั้น มีช่วงที่ขุนนางสำเร็จราชการแทน เนื่องด้วยขณะนั้นพระองค์ยังทรงพระเยาว์อยู่มากในขณะที พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 เสด็จสวรรคต

สมเด็จพระยาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้บริหารประเทศแทนตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2411-2416 สถานการณ์สืบสนเพราะอำนาจอยู่ในมือของขุนนางเป็นส่วนใหญ่

ทฤษฎีคำสอนของ **Jean Bodin**

อำนาจอธิปไตยที่แสดงออกทางนิติบัญญัติจะต้องไม่ถูกจำกัดโดยอำนาจอื่นใด เหมาะสมกับช่วงเวลานั้นมากเพราะจะต้องมีการดึงเอาอำนาจจากขุนนางกลับมาไว้ที่องค์พระมหากษัตริย์ และเป็นแนวคิดที่บอกว่าพระมหากษัตริย์นั้นเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม จะนำพาประเทศกลับสู่ความร่มเย็นเป็นสุขได้

หากผู้ปกครองขาดคุณธรรมแนวคิดแบบนี้จะก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากมายในสังคม

ทฤษฎีคำสอนของ **John Austin**

เป็นทฤษฎีที่ขัดแย้งกับแนวความคิดของ **Jean Bodin**
และหลักกฎหมายไทยเดิมเป็นอย่างมากเพราะทั้งสองหลักดังกล่าว
ถือว่ากฎหมายคือธรรมะ

แต่การสอนตามทฤษฎีของ **John Austin** จะสอนว่า
“กตหมายคือ คำสั่งทั้งหลายของผู้ปกครองว่าการแผ่นดินต่อราษฎร
ทั้งหลาย เมื่อไม่ทำตามแล้ว ตามธรรมดาต้องโทษ” และเป็นคนละ
เรื่องกับศีลธรรมหรือความยุติธรรม ให้แยกออกจากกันโดยเด็ดขาด
เป็นหลักที่ใช้สอนในโรงเรียนกฎหมาย

- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร

อธิบดีศาลฎีกาคนแรก กลับมีความเห็นแตกต่างออกไปจากการสอนในโรงเรียนสอนกฎหมาย ทั้งๆ ที่ศึกษากฎหมายไทยเดิมจนแตกฉานและศึกษากฎหมายอังกฤษด้วย อธิบายว่า

“ยุติธรรม” หมายถึง ความถูกต้องตามธรรมตามธรรมเนียมหรือธรรมเนียม

- **ธรรมเนียม** ประกอบด้วย

1. ชีโวปกรณกถุม ธรรมที่เป็นเครื่องเลี้ยง คือธรรมที่เกื้อกูล หรือยังให้เกิดอาหาร สิ่งบริโภค ที่อยู่อาศัย และอาชีพการงานที่เป็น เครื่องเลี้ยงชีวิตมนุษย์

2. พหุลงมม ธรรมที่เป็นเครื่องทำให้มาก ให้บริบูรณ์ คือ ธรรมที่ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทั้งบุคคลและบ้านเมือง เพียงพอเพื่อเลี้ยงชีพในยามสงครามหรือยามขัดสนต่างๆ

3. ตุลยธมม ธรรมอันเสมอ คือธรรมที่ทำให้เกิดความเสมอภาคไม่เอารัดเอาเปรียบกัน

4. ทพฺุหฺรฺกฺขิตธมฺม ธรรมอันมั่นคงไม่อันตราย คือธรรมที่ อุद्धนฺนสงฺเสริมพระบรมเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อ ประโยชน์ในการปกป้องประชาชนจากศัตรู

- **ธรรมสาร 4** ประการ

1. เอื้อเพื่อแก้การดำรงชีพ
2. ก่อให้เกิดความมั่งคั่ง
3. ก่อให้เกิดความสมดุล
4. รักษาความมั่นคงปลอดภัย

กล่าวคือ จะต้อง^๕มีทั้งธรรมเนียมและธรรมสาร จึงจะเรียกว่า
มีความยุติธรรม

ธรรมสำหรับตุลาการจะต้องมีการกระทำตนให้ควรต่อ
หน้าที่เพิ่มเติม ก็คือ ต้องทำหน้าที่โดยปราศจากอคติ 4 ประการ
ได้แก่

1. จันทาคติ ลำเอียง เพราะความรักใคร่ชอบพอ สนับสนุน
ญาติมิตร หรือผู้จ่ายเงินบน
2. โทสาคติ ลำเอียง เพราะความโกรธเกลียด ลงโทษฝ่ายที่
ตนเกลียดชังมากกว่า
3. โมหาคติ ลำเอียง เพราะความหลงหรือความงมงาย ไม่
รู้ทันเหตุการณ์ที่แท้จริง
4. ภยาคติ ลำเอียง เพราะความขลาดกลัว เกรงใจ เกรง
อิทธิพล กลัวจะเสียผลประโยชน์

- แนวคิดชาติตะวันตก

แนวคิดตามสำนักกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) ของ John Austin แพร่หลายมากในประเทศ อังกฤษและเมื่อคนไทยไปเรียนต่อที่ประเทศอังกฤษกลับมาก็จะได้ รับคำสอนนี้มาด้วย ซึ่งเป็นแนวคิดที่บอกว่า *การเรียนรู้กฎหมาย จะต้องยึดถือแต่กฎหมาย ไม่คำนึงถึงความยุติธรรมตาม ความหมายทั่วไป* แนวคิดนี้ไม่ค่อยได้รับความยอมรับจากนักกฎหมาย อังกฤษท่านอื่นๆ เท่าใด

Sir Alfred Denning นักกฎหมายอังกฤษอีกคนที่เขียนหนังสือเรื่อง **Road of Justice** ได้ให้ทรรศนะอีกแนวหนึ่งว่า กฎหมายนั้นศาลเป็นผู้สร้างขึ้น (**Judge-made Law**) ถ้าเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น พระราชบัญญัติก็ทำขึ้นโดยนักกฎหมายส่วนใหญ่ทำขึ้นเพื่อตีความกฎหมายนั้น ทั้งสองอย่างนี้คือคนเป็นผู้สร้างขึ้น ส่วนความยุติธรรมเป็นความรู้สึกของคนไม่มีใครสร้างขึ้น นักกฎหมายจึงต้องรับผิดชอบในกรณีกฎหมายไม่สอดคล้องกับความยุติธรรม คนทำตามกฎหมายก็เพราะสำนึกว่ากิจการที่กฎหมายให้ทำนั้นมันถูกต้อง สอดคล้องกับความยุติธรรม



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

บทที่ 8

การรับกฎหมายสมัยใหม่จากตะวันตกและการจัดทำประมวลกฎหมาย

- 1. การรับกฎหมายสมัยใหม่จากตะวันตก

เนื่องจากในช่วงนั้นมีปัญหาเฉพาะหน้าที่จะต้องแก้ไขอยู่มาก การแก้ไขปัญหในช่วงแรกก็คือการประกาศใช้กฎหมายเป็นเรื่องๆ ไป หรือนำหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษมาใช้ในการพิพากษาคดี แล้วจึงตัดสินใจจัดทำประมวลกฎหมายแบบภาคพื้นยุโรป

1.1 การรับกฎหมายอังกฤษเข้ามาใช้ในระยะแรก

เริ่มต้นด้วยการนำหลักกฎหมายอังกฤษมาใช้ในกฎหมายวิธีสบัญญัติก่อน และก็มี การประกาศใช้พระธรรมนูญศาลซึ่งร่างขึ้นโดยหลักการในระบบการศาลของประเทศฝรั่งเศสเป็นแนวในการพิจารณา

นอกเหนือจากการศาลก็ยังมีการรับกฎหมายแพ่งอังกฤษเข้ามาในโรงเรียนสอนกฎหมายด้วย เช่น เรื่องสินจ้าง มีการบรรยายว่า “สินจ้างคือประโยชน์ ฤๅซึ่งตนคิดว่าเป็นประโยชน์ที่จะได้โดยฝ่ายนั้น ตามที่ได้รับกัน

คำว่าประโยชน์ที่ใช้ในนี้ ประสงค์จะให้เข้าใจว่าเป็นการฤๅเป็นของที่ดีก็ได้ ชั่วก็ได้ แต่เป็นการที่ต้องประสงค์ของผู้นั้น

สินจ้างจะอธิบายย่อๆ อีกนัยหนึ่ง ก็คือประโยชน์ซึ่งกันและกัน”

หลักกฎหมายอาญาของอังกฤษ เช่น เรื่องเจตนาร้าย ใช้อธิบายส่วนองค์ประกอบภายในของความผิดอาญา

1.2 การรับกฎหมายแบบภาคพื้นยุโรป

หลักกฎหมายของอังกฤษได้ลดความสำคัญลงหลังจากเริ่มจะมีการจัดทำระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย และมีการจ้างนักกฎหมายชาวญี่ปุ่นและฝรั่งเศสเข้ามาเป็นที่ปรึกษาช่วยงาน โรลันด์ ยัคมินส์ ชาวเบลเยียมที่ปรึกษาราชการแผ่นดินขณะนั้น

ก่อนที่จะมีการจัดทำประมวลกฎหมายก็ได้มีความเห็นขัดแย้งกันโดยนักกฎหมายชาวฝรั่งเศสคือ มองสิเออร์ ปาดูซ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและกรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ เห็นว่าควรเป็นระบบซีวิลลอว์ หรือประมวลกฎหมาย และต้องพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนกฎหมายจากหลักกฎหมายอังกฤษเป็นประมวลกฎหมายด้วย

(ต่อ)

แต่กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์มีความเห็นไปอีกทาง ซึ่งเห็นว่าการจัดทำประมวลกฎหมายหรือไค้ดนั้นมีความลำบากมาก ในหลายด้านๆ ทั้งความยากในการเขียนและค่าใช้จ่ายในการทำก็สูงมาก สุดท้ายพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงเลือกระบบซีวิลลอว์ ส่วนแนวคิดแบบหลักกฎหมายอังกฤษก็ยังคงมีอยู่ในกฎหมายไทย เช่น กฎหมายลักษณะพยาน ล้มละลาย ห้างหุ้นส่วน⁺ ตัวเงิน เป็นต้น

- 2. การจัดทำประมวลกฎหมายของไทย

มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อรวบรวมบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยลักษณะเดียวกัน ซึ่งกระจายอยู่ในพระราชกำหนดกฎหมายต่างๆ เข้าไว้เป็นหมวดหมู่ในประมวลกฎหมายอันเดียวกัน เช่น ในกฎหมายอาญาได้มีการรวบรวมกฎหมายลักษณะอาญาต่างๆ เช่นลักษณะวิอาทลักษณะอาญาหลวง หรือกฎหมายอั้งยี่ หมิ่นประมาท เข้ารวมไว้ด้วยกันเพื่อสะดวกในการนำมาใช้พิจารณาพิพากษาคดี

2) แก้ไขกฎหมายหลายๆ ฉบับที่โบราณมากเกินไป

ไม่สอดคล้องกับแนวความคิดสมัยใหม่ที่มีอิทธิพลมากขึ้น
เช่น วิธีพิจารณาในสมัยโบราณให้ช่องทางในการยื่นอุทธรณ์ฎีกาแก่
คู่ความเพื่อคุ้มครองลูกความ แต่ในความเป็นจริงได้ผลตรงกันข้าม
คือ คู่ความถือโอกาสประวิงคดีให้ยืดเยื้อไม่มีที่สิ้นสุด

3) การตรวจชำระบทกฎหมายที่มีอยู่รวมทั้งเอาหลัก กฎหมายใหม่รวมเข้าด้วยกัน

เห็นได้จากกฎหมายแพ่ง เดิมบัญญัติเพียงแต่เกี่ยวกับ
บุคคล เช่น การสมรส การหย่า และการรับมรดก หรือสัญญาซื้อ
ขาย จำนอง กู้ยืม แต่ไม่มีบททั่วไปเรื่องหนี้ มูลแห่งหนี้และผลแห่ง
หนี้ กฎหมายพาณิชย์ ลักษณะหุ้นส่วน บริษัท ตัวเงิน เชื้อค เก็บของ
ในคลังสินค้า

กฎหมายอาญา เช่น การให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหา

2.1 การจัดทำกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127

เหตุผลที่เลือกยกร่างประมวลกฎหมายลักษณะอาญาก่อนประมวลกฎหมายอื่นนั้น ก็คือเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่จะต้องรีบจัดทำเพื่อให้ชาติตะวันตกยกเลิกเรื่องดังกล่าว ประกอบกับประมวลกฎหมายอาญาเป็นประมวลกฎหมายที่ร่างได้ง่ายที่สุดและศาลต่างๆ สามารถเข้าใจได้ง่ายเช่นกัน

ความเห็นของอาจารย์แสง เห็นว่ากฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนที่จะต้องใช้กับประชาชนทั่วไป มีลักษณะเป็นกฎหมายศีลธรรมเข้าใจได้ง่าย จึงควรกระทำก่อน

- การร่างประมวลกฎหมายอาญา

ดร.โตกิจิ มาซา ได้ใช้กฎหมายอาญาของอินเดียและญี่ปุ่นฉบับเก่ามาเป็นแนว จนกระทั่งดร.มาซาได้กลับไปญี่ปุ่นกลับมาไทยอีกครั้งก็ยังไม่มีการยกร่างกฎหมาย และได้มีการแต่งตั้ง นาย **Schelessor** และนาย **Henvaux** เป็นที่ปรึกษาในการร่างกฎหมายเพิ่มเติม แก่ไขร่างดังกล่าวแต่ก็ยังไม่มีการเสนอร่าง ทำให้เกิดความล่าช้าเป็นอย่างมาก

- สาเหตุของความล่าช้าในการเสนอร่างกฎหมาย

1) กระบวนการในการร่างกฎหมายมีภารกิจหน้าที่ที่จะต้องทำหลายอย่างในเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะประธานกรรมการชุดแรก คือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ จึงไม่มีเวลาพอที่จะทำร่างกฎหมาย

2) ปัญหาในระบบของการร่างกฎหมาย เนื่องจากมีการแก้ไขกฎหมายเก่าของสยามบ่อยครั้ง ทำให้ผู้ที่ตรวจสอบไม่ทราบวิธีพิจารณาของสยามแต่เดิมเป็นอย่างไรจึงมักย่อท้อต่อการร่างกฎหมาย

3) เกิดจากการที่กรรมการมีแนวคิดที่ไม่ตรงกันในรูปแบบของกฎหมาย โดยเฉพาะกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เห็นควรใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ แต่กรมพระยาดำรงราชานุภาพเห็นควรใช้ระบบซีวิลลอว์ การขัดแย้งทางความคิดนี้เกิดอุปสรรคในการร่างกฎหมายแน่นอนไม่น้อย

4) การขาดวินัยส่วนตัวของข้าราชการ ที่มักจะมีการเพิกเฉยต่อการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ขาดประชุมบ่อยๆ ทำให้พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ไม่พอพระทัยจนสั่งยุบสภา

- การจัดทำร่างกฎหมายได้เริ่มต้นอีกครั้ง

เมื่อประเทศไทยต้องจ้าง นายยอร์ช ปาดูซ์ ชาวฝรั่งเศสที่เป็นมหาอำนาจในช่วงนั้นเข้ามาเป็นที่ปรึกษาเนื่องจากฝรั่งเศสเห็นว่าไทยมีที่ปรึกษาต่างชาติหลายชาติ ทั้ง เบลเยียม อังกฤษ ญี่ปุ่น เยอรมัน และอเมริกา แต่ไม่มีชาวฝรั่งเศสเลย นายปาดูซ์ จึงเข้ามารับตำแหน่ง **Legislative Advisor** คือที่ปรึกษาเกี่ยวกับการนิติบัญญัติหรือการออกกฎหมาย

นายปาดูซ์ ตรวจร่างกฎหมายแล้วมีความเห็นว่า

1) ควรมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของคณะกรรมการร่าง
ประมวลกฎหมายอาญาใหม่ ให้กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์เป็น
ประธาน (ปฏิเสธ) แต่ให้**มีกรรมการ 2 ประเภท**

ประเภทแรก ได้แก่ ผู้พิพากษาไทยซึ่งมีประสบการณ์ในการ
พิจารณาคดีเป็นอย่างดีและข้าราชการไทยที่มีความรู้กฎหมายดี

ประเภทที่สอง ได้แก่ ชาวต่างประเทศที่เป็นที่ปรึกษา
กฎหมายของกระทรวงยุติธรรม เพื่อปรึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ
ผลประโยชน์ของชาติตะวันตก

2) วิธีการร่างกฎหมายควรจะใช้ร่างเดิมของ นาย **Schlesser** เป็นหลักในการร่างกฎหมายต่อไป โดยใช้ผลจากการประมวลตัวบทกฎหมายอาญาต่างๆ ที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น และควรจะทำให้สอดคล้องกับประเพณีและความจำเป็นของประเทศมากกว่าที่จะลอกจากประมวลกฎหมายของประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ

- สุดท่ายพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ ประกอบด้วย
 - 1) นายยอร์ช ปาดูซ์ เป็นประธาน
 - 2) นายวิลเลียม ดิลลีย์ ผู้แทนเจ้ากรมอัยการ เป็นกรรมการ
 - 3) พระอรรถการประสิทธิ์ (ปลื้ม สุขจิตกุล) ผู้พิพากษาศาลคดีต่างประเทศ เป็นกรรมการ
 - 4) หลวงสกลสัตยาทร (ทองนุ่น บุญยอมานพ) ผู้พิพากษาศาลแพ่ง เป็นกรรมการ

(ต่อ)

กรรมการชุดนี้ได้ใช้เวลาประมาณ 1 ปีเศษ ในการยกร่าง
กฎหมาย นายปาตูซ์ ได้บันทึกไว้ว่า เมื่อตรวจดูร่างเดิมก็พบว่าได้
เทียบเคียงมาจากร่างกฎหมายอาญาของอินเดียซึ่งใช้หลักกฎหมาย
อังกฤษ ไม่ใช่หลักกฎหมายซีวิลลอว์ในภาคพื้นยุโรป นายปาตูซ์ จึง
ได้ยกร่างกฎหมายนี้ขึ้นใหม่

กฎหมายต่างประเทศที่ได้ยกขึ้นมาประกอบร่างได้แก่
กฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1810 ประมวลกฎหมายอาญา
เยอรมัน ค.ศ. 1870 เป็นต้น

- หลักกฎหมายที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

1. การกำหนดหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับความผิดทางอาญา

ในกฎหมายไทยเดิมจะกำหนดกฎหมายอาญาไว้เป็นลักษณะๆ เฉพาะเรื่อง แต่ประมวลกฎหมายอาญาใหม่จะกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าอะไรคือกระทำโดยประมาท เจตนา พยายามกระทำ ความผิด การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย การกระทำของผู้ที่มีความบกพร่องทางจิตหรือเหตุยกเว้นโทษอื่นๆ และมีการกำหนดขอบเขตการใช้กฎหมายไว้ด้วยว่าใช้บังคับเฉพาะในประเทศไทย แต่ใช้นอกประเทศได้ถ้าเป็นความผิดสากล

2. การแบ่งประเภทของความผิด

แบ่งบทบัญญัติต่างๆ ออกเป็น 2 ภาค คือ

- ภาค 1 ว่าด้วยข้อบังคับต่างๆ หรือเป็นภาคทั่วไปนั่นเอง มีทั้งหมด 10 หมวด (ตั้งแต่ มาตรา 1 — 96)

- ภาค 2 ว่าด้วยลักษณะความผิด แบ่งออกเป็น 10 ส่วน (ตั้งแต่ มาตรา 97 — 340) และแยกความผิดลหุโทษออกเป็นส่วนหนึ่งของความผิด 10 ส่วนนี้

แตกต่างกับแบบเดิมหรือในประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายส่วนใหญ่ที่แบ่งความผิดออกเป็นความผิดลหุโทษ มัธยโทษ อุกฤษโทษ

(3) เกี่ยวกับการลงโทษ

กำหนดไว้ตามมาตรา 12 6 สถาน คือ ประหารชีวิต จำคุก ปรับ ให้อยู่ภายในเขตต์ที่อันมีจำกัด ให้ริบทรัพย์ ให้เรียกประกัน ทานบน ต่างกับกฎหมายฝรั่งเศสที่กำหนดโทษไว้ถึง 15 สถาน

สำหรับโทษอย่างอื่นที่ใช้กันอย่างมากในกฎหมาย ต่างประเทศ เช่น การส่งตัวไปอยู่ตามเกาะต่างหัวเมืองนั้น ไม่ เหมาะสมกับไทยเพราะเกาะนั้นบางเกาะไม่มีแหล่งน้ำจืด สมควร เป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวมากกว่า

(4) เกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดในครั้งแรกและ ผู้กระทำความผิดซ้ำ

มีการกำหนดมาตรการในการควบคุมผู้กระทำความผิดโดยการกำหนดเงื่อนไขและกรณีทำผิดอีกฐานไม่ซ้ำหาลาบ ซึ่งเป็น 2 กรณีที่มีการใช้กันในกฎหมายต่างประเทศแต่เป็นเรื่องใหม่สำหรับไทย มีประโยชน์ในการหลีกเลี่ยงการจำคุกจำเลยในเวลาอันสั้น เพื่อที่จะไม่ได้รับความรู้ในการเป็นโจรจากในคุก

(5) การกำหนดโทษขั้นสูงและขั้นต่ำ

เป็นวิธีการที่หลายประเทศนิยมเพื่อให้ศาลใช้ดุลยพินิจ
ลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อคุ้มครองประชาชนให้พ้นจากอำนาจ
ของเจ้าพนักงานของรัฐที่ใช้สิทธิไม่ชอบตามแนวคิดของประเทศ
ฝรั่งเศส

(6) การกระทำความผิดหลายบทหรือหลายกรรม

เป็นเรื่องที่ประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษมี
แนวความคิดที่แตกต่างกัน โดยประเทศไทยได้เอาหลักนี้มาจาก
ประเทศอังกฤษ คือ ถ้าทำผิดหลายกรรมหลายครั้งต่างกันไปก็ควร
ได้รับโทษทุกครั้งที่เป็นความผิด แต่ถ้าเป็นการกระทำครั้งเดียวผิด
กฎหมายหลายบทก็รับโทษเฉพาะบทหนักเพียงบทเดียว

(7) การนับเวลาของโทษจำคุก

เพื่อเป็นการกำหนดเวลาให้ชัดเจนว่าสรุปแล้วจะเริ่มนับเมื่อใดวันไหนและสิ้นสุดลงเมื่อใด เป็นหลักที่ได้มาจากประเทศฝรั่งเศสที่ต้องการกำจัดการอำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐนั่นเอง ประเทศญี่ปุ่นก็มีบัญญัติไว้อย่างชัดเจนเช่นกัน

(8) การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ถือเป็นข้อกำหนดใหม่ที่ประเทศไทยได้นำมาบัญญัติไว้
อย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายอาญา โดยถือเป็นหลักที่ใช้กันใน
ชาติตะวันตกว่าเด็กและเยาวชนที่ได้กระทำความผิดนั้นสมควรที่จะ
ได้รับการแก้ไขมากกว่าจะถูกลงโทษ

สุดท้ายประมวลกฎหมายอาญาก็ได้ประกาศใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2451 หลังจากที่ได้มีกรรมการชุดสุดท้ายที่มีกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานกรรมการตรวจสอบความถูกต้องแล้ว เรียกว่า “กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127”

2.2 การจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หลังจากที่ได้ประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา เมื่อ พ.ศ.2451 พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ก็ได้โปรดเกล้าแต่งตั้ง คณะกรรมการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้น โดยใช้ คณะกรรมการที่เป็นชาวฝรั่งเศสล้วนๆ เพราะประเทศฝรั่งเศสเป็น ประเทศที่มีอำนาจและอิทธิพลมากในขณะนั้น โดยมีนายปาตูซ์และ นายเดเลสเตร เป็นผู้ดูแลระหว่างปี พ.ศ. 2457-2459 ซึ่งทำได้เพียง 2 บรรพ แล้วก็ล่าช้ามากเนื่องจากการบาดหมางกันขึ้นจนหม่อม เจ้าจุฑาธุศที่ดิษ ประธานกรรมการต้องลาออก และอีกเหตุผลหนึ่ง

(ต่อ)

คือนายเดเลสเตอร์ ที่เข้ามาดำเนินการต่อจากนายปาตูช นั้นไม่มี
ความสามารถเพียงพอที่จะร่างกฎหมายได้

ในปี พ.ศ. 2459 มีการปรับปรุงคณะกรรมการร่างกฎหมาย
ขึ้นใหม่ โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์ อธิบดี
ศาลฎีกาเป็นประธาน พระยาเนติบัญญัติ (ลัด เศรษฐบุตร) พระ
ยาจินดาภิรมย์ (จิตร ณ สงขลา) พระยาเทพวิทูรฯ (บุญช่วย
วณิกกุล) นายเรอเน่ กียอง นายเดอ ลาโฟร์การ์ด นายเลเว็สกี เป็น
กรรมการ และมีการปรับเปลี่ยนอีกหลายครั้งมาก จนสุดท้ายมีการ
ประกาศใช้บรรพ 1 และบรรพ 2 แต่ผู้พิพากษาและทนายความให้
ความเห็นว่าย่านไม่รู้เรื่อง และมีการประกาศใช้ บรรพ 3, 4, 5, และ
6 สุดท้ายที่ปี พ.ศ. 2475 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่ไทย
ตกลงจะให้ต่างชาติยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

2.3 การจัดทำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความและกฎหมายอื่นๆ

มีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อปี ร.ศ. 127 และมีการแก้ไขพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ที่ได้ประกาศใช้ก่อนที่จะมีการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความต่างๆ

สุดท้ายการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความได้เริ่มจริงจังหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

(ต่อ)

จนกระทั่งปีพ.ศ. 2477 จึงได้ประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญา ซึ่งมีผลใช้บังคับวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478

โดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นได้ช่วยจัดทำโดย
นายเรอเน่ กียอง ชาวฝรั่งเศสแต่กลับไม่เหมือนกฎหมายของ
ฝรั่งเศสเลย ในที่สุดได้มีการนำกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
จากเซาท์แอฟริกา มาใช้โดยพระยามานวราชเสวีขยายความว่า
“กฎหมายของเซาท์แอฟริกาใช้นี้ใช้ไค้ดของฮอลแลนด์มาแปลง
ฮอลแลนด์แปลงจนคนอังกฤษเข้าใจ คนฮอลแลนด์เข้าใจ ของเราก็
ต้องการให้คนอังกฤษเข้าใจเพราะเขามีอำนาจอยู่ในตอนนั้น”

(ต่อ)

ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้ร่างโดยใช้
โครงเดิมจากฉบับปี ร.ศ. 127 เป็นส่วนสำคัญซึ่งเป็นร่างกฎหมายที่
ร่างขึ้นโดยกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์มีบทบาทสำคัญในการร่าง
อาศัยกฎหมายอังกฤษและอินเดียเป็นหลักในการร่าง

ส่วนรายละเอียดอื่นๆ ในการร่างไม่ปรากฏเป็นหลักฐาน
มากนัก



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

ครั้งที่ 11

อิทธิพลของกฎหมายตะวันตกในระบบกฎหมายไทย

- 1. อิทธิพลของกฎหมายอังกฤษ

1.1 การนำหลักกฎหมายอังกฤษมาใช้ในระยะแรก

เริ่มตั้งแต่ที่มีการเปิดประเทศทำการค้าขายกับชาวต่างชาติ ในสมัยรัชกาลที่ 4 กฎหมายไทยเดิมที่มีอยู่ไม่เพียงพอกับการนำมาใช้แก้ปัญหาโดยเฉพาะทางด้านพาณิชย์ การนำหลักกฎหมายอังกฤษมาใช้เป็นเรื่องราวๆ จึงเป็นเรื่องที่สะดวกที่สุดมีลักษณะเป็น **piece meal** คือ ศาลจะนำหลักกฎหมายมาใช้เป็นคดีเรื่องราวๆ ไป

(ต่อ)

แม้ต่อไปจะมีการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
แบบประเทศภาคพื้นยุโรป แต่หลักกฎหมายอังกฤษก็ยังปะปนอยู่
กับหลักกฎหมายไทยหลายลักษณะ เช่น กฎหมายลักษณะ
ล้มละลาย ลักษณะพยาน ซื้อขาย หุ้นส่วน และตัวเงิน

ในส่วนของกฎหมายอาญาก็เช่น ในกฎหมายลักษณะโจร
ดังปรากฏในรายงานศาลยุติธรรม ร.ศ. 122

1.2 คำสอนในโรงเรียนกฎหมาย

ได้มีการนำหลักกฎหมายอังกฤษสอนในโรงเรียนสอนกฎหมายด้วย เช่น คำสอนในเรื่องสินจ้าง, ทรัพย์สิน หรือคำสอนเกี่ยวกับตัวเงิน ว่ามี 2 ชนิด คือ **promissory note** กับ **Bill of exchange**

แนวคิดทางนิติปรัชญาของ **John Austin** นักกฎหมายอังกฤษ ก็ได้นำมาสอนในโรงเรียนสอนกฎหมายด้วยซึ่งเป็นความคิดแบบสำนักกฎหมายบ้านเมือง แยกกฎหมายออกจากความยุติธรรม จึงถูกมองว่าจำกัดกฎหมายอยู่เฉพาะตามตัวอักษรเท่านั้น

- 2. อิทธิพลของกฎหมายภาคพื้นยุโรป

- 2.1 อิทธิพลของกฎหมายภาคพื้นยุโรปในกฎหมายอาญาของไทย

หลังจากที่ประเทศไทยได้ตัดสินใจจะใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย ระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษก็เริ่มหมดความสำคัญลง และไทยก็เริ่มจ้างนักกฎหมายจากประเทศฝรั่งเศส และญี่ปุ่นมาช่วยร่างกฎหมาย เป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย ร่างขึ้นโดยอาศัยแนวคิดและบทบัญญัติกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลเป็นหลัก

(ต่อ)

แนวคิดตามกฎหมายไทยเดิมมีอยู่บ้างบางฐานความผิด เช่น ความผิดฐานอั้งยี่ ช่องโจรและปล้นทรัพย์ ศ.ดร.หยุด แสงอุทัย เห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีมากแต่จะต้องรับนิติวิธีของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลมาใช้ด้วย มิใช่ นำหลักกฎหมายแบบคอมมอนลอว์มาใช้กับประมวลกฎหมาย มิฉะนั้นจะเหมือนคนไทยที่ แต่งตัวด้วยเครื่องประดับแขก

2.2 อิทธิพลของกฎหมายภาคพื้นยุโรปในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย

ร่างขึ้นโดยใช้โครงร่างของกฎหมายประเทศภาคพื้นยุโรปเป็นพื้นฐาน เพราะกฎหมายไทยเดิมมีบทบัญญัติในเรื่องนี้น้อยมาก จะมีอยู่เพียงลักษณะง่ายๆ เช่น การกู้ยืม ฝากทรัพย์ จำนำ ครอบครัวและมรดก และมีการแยกส่วนของเอกเทศสัญญาออกมาเป็นบรรพหนึ่งต่างหาก แตกต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งฯ เยอรมัน ที่มี 5 บรรพ เพราะเยอรมันถือว่าเอกเทศสัญญาเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องหนี้และแยกกฎหมายพาณิชย์เป็นประมวลอีกฉบับ

(ต่อ)

แยกพิจารณาตามบรรพจะพบว่า

บรรพ 1 และ 2 นำมาจากกฎหมายเยอรมันด้วยการ
เลียนแบบมาจากกฎหมายญี่ปุ่น ซึ่งแปลเป็นอังกฤษไว้แล้ว

บรรพ 3 มีหลายลักษณะที่มีกฎหมายอังกฤษปนอยู่ เช่น ตั๋ว
เงิน หุ้นส่วนบริษัท

บรรพ 4 ทรัพย์สิน ใช้หลักกฎหมายจากประเทศที่ใช้ระบบ
กฎหมายซีวิลลอว์เป็นหลักเนื่องจากกฎหมายไทยเดิมขาด
หลักเกณฑ์เท่าที่ควร

2.3 อิทธิพลของกฎหมายภาคพื้นยุโรปในกฎหมายวิธีพิจารณาความของไทย

มีการนำแนวคิดแบบสมัยใหม่ของกฎหมายตะวันตกเข้ามาเป็นแบบ โดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จากกฎหมายไทยเดิมที่ว่า ผู้ที่ถูกเจ้าหน้าที่จับตัวมาถือเป็นผู้ร้าย แล้ว ผู้นั้นจะต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนให้ได้ จึงจะพ้นผิด มาสู่ความคิดสมัยใหม่ที่ว่าให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์จากพยานหลักฐานทั้งปวงว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดจริง จึงจะลงโทษได้

- 3. การผสมผสานความคิดสมัยใหม่ให้เข้ากับสังคมไทย

หลักกฎหมายตะวันตกที่รับเข้ามานั้นไม่ว่าจะเป็นหลักเกณฑ์ที่แปลกใหม่ทั้งหมด หลักสำคัญในกฎหมายแต่ละลักษณะก็มาจากรากฐานทางศีลธรรมที่สามารถเข้าใจได้โดยสามัญสำนึกและขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันจะมีความซับซ้อนก็เฉพาะรายละเอียดของแต่ละเรื่องที่ได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นกฎหมายของนักกฎหมาย และบางส่วนการเป็นกฎหมายเทคนิคเท่านั้น

กฎหมายของชาวโรมัน

- ระบบกฎหมายโรมานอ — เยอรมันนิค (**Romano Germanic Law**)
- คำว่า “โรมานอ” หมายถึง กรุงโรม ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศอิตาลี ส่วนคำว่า “เยอรมันนิค” หมายถึง ชาวเยอรมัน การที่ตั้งชื่อระบบกฎหมายเช่นนี้ก็เพื่อเป็นเกียรติแก่ประเทศอิตาลีและประเทศเยอรมัน เนื่องจาก อิตาลีเป็นประเทศแรกที่รื้อฟื้นกฎหมายโรมันในอดีตขึ้นมาปรับใช้กับประเทศของตน โดยเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1110 ประเทศอิตาลีเริ่มมีการพัฒนาประเทศทำให้มีการค้าขายมากขึ้น มีการค้าขายระหว่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรืองขึ้น

ระบบกฎหมายในประเทศซึ่งมีอยู่เดิมใช้บังคับไม่เพียงพอที่จะนำมาปรับใช้บังคับกับข้อเท็จจริงในระบบเศรษฐกิจที่มีความยุ่งยากซับซ้อน จึงได้มีการฟื้นฟูกฎหมายโรมันขึ้นมาใช้ โดยมีการนำมาศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจังในมหาวิทยาลัยที่เมืองโบโลกนา (**Bologna**) ปรากฏว่ากฎหมายโรมันมีบทบัญญัติที่สามารถใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนได้ และเห็นว่ากฎหมายโรมันใช้ได้และเป็นธรรม ประเทศอิตาลีจึงได้รับเอากฎหมายโรมันมาบัญญัติใช้บังคับในเวลาต่อมาและกฎหมายโรมันจึงได้ถูกถ่ายทอดให้แก่นักศึกษาทั่วไป

- ประเทศเยอรมันเป็นประเทศที่สองที่ได้รับเอากฎหมายโรมันมาใช้เช่นเดียวกันกับประเทศอิตาลี ต่อมาประเทศต่าง ๆ ในยุโรป อาทิ ฝรั่งเศส โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ สเปน ได้นำกฎหมายโรมันมาปรับใช้กับประเทศของตนเช่นเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าระบบกฎหมายโรมานอ-เยอรมันนิกนี้มีต้นกำเนิดจากประเทศในภาคพื้นยุโรป
- แต่ปัจจุบันระบบกฎหมายนี้มีอิทธิพลแผ่ขยายไปทั่วโลกในทวีปต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทวีปอเมริกาใต้ เช่น บราซิล เพราะเคยอยู่ภายใต้การปกครองของโปรตุเกส หรือเม็กซิโก ชิลี เปรู อาร์เจนตินา ที่เคยเป็นอาณานิคมของสเปน แม้กระทั่งประเทศในทวีปแอฟริกา เช่น ซาอีร์ ไชมาเลีย รวันดา ซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสก็ได้รับอิทธิพลของระบบกฎหมายโรมานอ-เยอรมันนิกทั้งสิ้น และประเทศแถบเอเชียบางประเทศ เช่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศไทยด้วย

- ลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายโรมาน — เยอรมันนิค คือ
- กฎหมายระบบนี้ถือว่ากฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีความสำคัญกว่าคำพิพากษาของศาล และจารีตประเพณี
กฎหมายระบบนี้ คำพิพากษาของศาลไม่ใช่ที่มาของกฎหมาย แต่เป็นเพียงบรรทัดฐานแบบอย่างของการตีความหรือการใช้กฎหมายของศาลเท่านั้น
การศึกษากฎหมาย ต้องเริ่มต้นจากตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญ จะถือเอาคำพิพากษาศาล หรือความเห็นของนักกฎหมายเป็นหลักเช่นเดียวกับหลักกฎหมายไม่ได้

- กฎหมายระบบนี้มีการแบ่งแยกกฎหมายออกเป็น 2 สาย คือ กฎหมายเอกชนซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยตนเอง เช่น กฎหมายแพ่ง กฎหมายพาณิชย์ กฎหมายเกษตร เป็นต้น และกฎหมายมหาชนเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองของรัฐ เช่น กฎหมายปกครอง กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายภาษีอากร เป็นต้น

ระบบกฎหมายโรมานอ — เยอรมานิค (**Romano Germanic**)
นี้ บางตำราเรียกว่า ระบบประมวลกฎหมาย หรือ ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (**Civil Law**)

ตัวอย่างของกฎหมายในยุคสมัยโรมัน (500 ปีก่อน ค.ศ. — ค.ศ.540) ที่สำคัญ ได้แก่ กฎหมายสิบสองโต๊ะ (**The Twelve Tables Law**) และประมวลกฎหมายจัสติเนียน (**The Justinian Code**)

- กฎหมายของชาวโรมัน
- กฎหมายของชาวโรมัน (**Roman Law**) ที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายปัจจุบันและมักนำมากล่าวกันอยู่เสมอได้แก่ กฎหมายสิบสองโต๊ะ (**The Twelve Tables**) และประมวลกฎหมายจัสเตียน (**The Justinian Code**)

- 1.1 กฎหมายสิบสองโต๊ะ

- กฎหมายสิบสองโต๊ะ อาณาจักรโรมัน ได้ถูกก่อตั้งขึ้น เมื่อปี 753 ก่อนคริสต์ศักราช และได้กลายเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญทางอารยธรรมของทวีปยุโรปในระยะต่อมาในส่วนที่เกี่ยวกับความเจริญทางด้านกฎหมายนั้น ก็ได้มีวิวัฒนาการอย่างกว้างขวางและสอดคล้องกับรูปการปกครองของอาณาจักรโรมันในขณะนั้น เช่น บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นโดย **Comitia Centuriata** เรียกว่า “**lex**” ส่วนกฎหมายที่บัญญัติโดย **Concilium Plebis** เรียกว่า “**Plebiscitum**” แต่ในบางกรณีการใช้ถ้อยคำอาจเปลี่ยนไป เช่น เรียกว่า “**lege**” เป็นต้น

- บทบัญญัติของกฎหมายในรูปแบบต่างๆ ดังกล่าวแล้ว มีความสำคัญต่อวิวัฒนาการของกฎหมายโรมันในยุคแรกพอสมควร แต่บทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งมีความสำคัญและรู้จักกันอย่างกว้างขวางได้แก่กฎหมายสิบสองโต๊ะ เพราะได้จัดทำขึ้นโดยการรวบรวมกฎหมายที่ใช้อยู่ให้รวมเข้าเป็นหมวดหมู่ในรูปแบบของประมวล ตั้งแต่ปี 450 ก่อนคริสต์ศักราช และกล่าวไว้ว่ากฎหมายสิบสองโต๊ะนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกฎหมายโรมันที่แท้จริงและทำให้กฎหมายลายลักษณ์อักษรเริ่มมีคุณค่าเหนือกว่าจารีตประเพณีซึ่งยังคงมีความสำคัญอยู่มากในสมัยก่อน เหตุที่มีการจัดทำกฎหมายสิบสองโต๊ะขึ้น เนื่องจากสมัยนั้นการบัญญัติกฎหมายและการใช้กฎหมายตกอยู่ในมือของพวกคนชั้นสูง ที่เรียกว่าพวก **Patricians** แต่เนื่องด้วยพวกชนชั้นสูงนี้เป็นเพียงชนกลุ่มน้อย

- ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ก่อนหน้านี้เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนชั้นน้อยเท่านั้น แต่ชนชั้นกลางหรือพวก **Plebeians** ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ไม่ได้ล่วงรู้ถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นเลย ดังนั้นพวก **Plebeians** จึงขอร้องให้มีการจัดทำกฎหมายขึ้นใหม่ที่มีลักษณะแน่นอน มีหลักฐานเพื่อสามารถเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปรับรู้และปฏิบัติตาม
- ในปี 452 ก่อนคริสต์ศักราช จึงมีการส่งผู้แทน 3 คน ไปยังประเทศกรีซ เพื่อศึกษากฎหมายของ **Solon** ที่เรียกว่า “**Solon’s Code of Laws**” ซึ่งมีชื่อเสียงมากในขณะนั้นเพื่อเป็นแบบอย่างในการจัดทำกฎหมายโรมัน ภายหลังที่คณะผู้แทนคณะนี้ได้เดินทางกลับถึงกรุงโรม ได้มีการแต่งตั้งบุคคลคณะหนึ่งจำนวนสิบคน ซึ่งประกอบด้วยพวก **Patricians** เป็นผู้จัดทำกฎหมายขึ้น โดยการจารึกไว้บนบรอนซ์จำนวน 10 โต๊ะ

- ในปี 451 ก่อนคริสต์ศักราช และได้รับการรับรองโดยสภา **Senate** และ **Comitia Centuriata** ในระยะต่อมา
- ในปี 450 ก่อนคริสต์ศักราช ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอีกคณะหนึ่ง จำนวน 3 คน ซึ่งเลือกจากพวก **Plebeians** ให้ทำหน้าที่จัดทำกฎหมายเพิ่มเติมอีก 2 โต๊ะ เมื่อรวมกับที่ได้จัดทำไว้แล้ว 10 โต๊ะ จึงมีจำนวนทั้งสิ้น 12 โต๊ะ และรู้จักกันอย่างแพร่หลายในนามของกฎหมายสิบสองโต๊ะ (**The Twelve Tables** หรือ **Lex XII Tabularum**) เป็นที่น่าเสียดายที่กฎหมายทั้งสิบสองโต๊ะได้ถูกทำลายในปี 390 ก่อนคริสต์ศักราช อันเนื่องมาจากชาวโรมถูกชาวไกล (**Gauls**) รุกราน และโรมเองถูกเผาโดยผู้รุกรานนี้ ทำให้กฎหมายสิบสองโต๊ะถูกเผาทำลายไปด้วย และไม่เป็นที่เชื่อได้อย่างแน่นอนว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายสิบสองโต๊ะที่ศึกษาอยู่ในภายหลังจะถูกต้องหรือไม่

- **สาระสำคัญของกฎหมายสิบสองโต๊ะ**ปรากฏตามหลักฐานที่ได้บัญญัติขึ้นจะพบว่ามีสาระสำคัญดังนี้
 - โต๊ะที่ 1,2 และ 3 ได้แก่ วิธีพิจารณาความแพ่งและการบังคับคดี (**Civil Procedure and Execution**)
 - โต๊ะที่ 4 ได้แก่ อำนาจอิสระของบิดา (**Patria Potestas**)
 - โต๊ะที่ 5,6,7 ได้แก่ อำนาจปกครอง มรดก ทรัพย์สิน (**Guardianship, Inheritance and Property**)
 - โต๊ะที่ 8 ได้แก่ การลงโทษทางอาญา (**Crimes**)
 - โต๊ะที่ 9 ได้แก่ กฎหมายมหาชน (**Public Law**)
 - โต๊ะที่ 10 ได้แก่ กฎหมายศักดิ์สิทธิ์ (**Sacred Law**)
 - โต๊ะที่ 11,12 ได้แก่ กฎหมายเพิ่มเติม (**Supplementary Laws**)

- กฎหมายสิบสองโต๊ะ (The Twelve Tables Law)
- ได้เริ่มจัดทำขึ้นเมื่อปี 450 ก่อนคริสต์ศักราช โดยรวบรวมกฎหมายที่มีความสำคัญและรู้จักกันอย่างกว้างขวางในสมัยนั้น เข้าเป็นหมวดหมู่ในรูปของการจารึกไว้บนโต๊ะทองเหลือง เพื่อนำไปตั้งไว้ใกล้กับที่สาธารณะกลางเมือง กฎหมายนี้ได้มีบทบัญญัติที่ครอบคลุมถึงกฎเกณฑ์ที่ควบคุมความประพฤติของสังคมโดยอาศัยจารีตประเพณีที่สั่งสมมาและศาสนาเป็นหลัก

- **สาเหตุ**การผลักดันให้มีการบัญญัติกฎหมายสิบสองโต๊ะเกิดจาก ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคน 2 ชั้น คือ ฝ่าย **Patricians** ซึ่งเป็นชนชั้นสูงได้แก่พวกผู้ปกครองและข้าราชการชั้นสูง และฝ่าย **Plebeians** ซึ่งเป็นชนชั้นที่ถูกปกครอง ได้แก่ ชาวนา ช่างฝีมือ พ่อค้าวานิช รวมทั้งเชลยศึก คนต่างด้าวและทาส ซึ่งในการออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายหรือการชี้ขาดตัดสินคดีเป็นอำนาจของ **Patricians** ทั้งสิ้น
- ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่พวก **Plebeians** ซึ่งไม่มีโอกาสได้ทราบ ว่ากฎหมายที่ใช้มีอยู่อย่างไร ได้มีการเรียกร้องให้นำกฎหมายเหล่านั้นมา เขียนให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร จนในราว 450 ปีก่อนคริสต์ศักราช จึงได้ทำการรวบรวมจารีตประเพณี ที่ใช้เป็นกฎหมายอยู่ในขณะนั้นบันทึกลง บนแผ่นทองเหลือง 12 แผ่น ตั้งไว้ในที่สาธารณะใจกลางเมือง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของหลักการที่ว่ากฎหมายควรเป็นสิ่งที่เปิดเผยให้คนทั่วไป ได้รู้ได้เห็นและศึกษาหาเหตุผลได้

- ไ้๓๓ที่ 1 ไ้๓๓ที่ 2 และ ไ้๓๓ที่ 3
- เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความแพ่งและการบังคับคดี เช่น
 - ถ้าหากคู่ความฝ่ายใดไม่มาศาลก่อนเที่ยงวัน ก็ให้ศาลพิพากษาให้คู่ความฝ่ายที่มาศาลชนะคดี
 - ถ้าหากคู่ความฝ่ายใดหาพยานไม่ได้ก็ให้ร้องตะโกนดั่งๆ ที่ประตูบ้านของตนเพื่อแสวงหาพยาน
 - ในคดีที่จำเลยยอมรับใช้หนี้สินหรือในคดีที่ศาลได้พิพากษาให้จำเลยใช้เงิน ก็ให้จำเลยชำระเงินภายใน 30 วัน

- ไต่เต้าที่ 4

- เป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจของหัวหน้าครอบครัว เช่น
 - บิดาระหว่างที่มีชีวิตมีอำนาจเด็ดขาดเหนือบุตรอันชอบด้วยกฎหมาย บิดาอาจกักขังบุตรหรือเมียนदीหรือล่ามโซ่ ให้ทำงาน หรือมีเหตุไม่ชอบใจจะฆ่าบุตรเสียก็ได้ ตลอดจนจะเอาบุตรไปขายเสียก็ได้
 - ทารกคลอดออกมารูปร่างผิดปกติมากจะเอาไปฆ่าเสียก็ได้

- ไต่ที่ 5 ไต่ที่ 6 และ ไต่ที่ 7
- เป็นเรื่องเกี่ยวกับมรดก และทรัพย์สิน เช่น
 - ชายผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวตายลงโดยมิได้ทำพินัยกรรมไว้ให้ญาติฝ่ายชายที่ใกล้ชิดที่สุดเป็นผู้สืบทอดอำนาจต่อไป
 - ถ้าชายอิสระตายลงโดยไม่มีผู้สืบลำดับ (ผู้สืบลำดับ คือ ลูก หลาน เหลน) ให้ทรัพย์สินของชายคนนั้นตกแก่ผู้อุปถัมภ์
 - ผลไม้หล่นตกไปในบ้านของผู้อื่น เจ้าของต้นผลไม้ยังคงเป็นเจ้าของผลไม้ผู้นั้นอยู่

- ไต่เต้าที่ 9
- เป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจของรัฐ เช่น
 - กฎหมายใดๆ จะก่อให้เกิดเป็นแต่ทางเสียหายอย่างเดี๋ยวกแ่เอกชนนั้นห้ามไม่ให้มีผลบังคับใช้
 - รัฐสภาเท่านั้นที่มีอำนาจออกกฎหมายที่กระทบกระเทือนถึงสถานะของบุคคลได้

- ไต๋เต๋ที่ 10
- เป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายของศาสนา เช่น
 - ห้ามไม่ให้ฝังหรือเผาศพในเขตพระนคร
 - ห้ามมิให้หญิงชู้ดช้วนแก้้ม ร้องให้เกรียวกกราวในงานศพ

- ไต่เต้าที่ 11 และ ไต่เต้าที่ 12
- เป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายเพิ่มเติม เช่น
 - ห้ามมิให้บุคคลต่างชั้นวรรณะทำการสมรสกัน
 - เมื่อทาสทำการลักทรัพย์ หรือทำให้เกิดความเสียหายแก่เขานายทาสต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายหรือส่งมอบตัวทาสให้เขาไป
 - กฎหมายที่ออกมาภายหลังย่อมยกเลิกกฎหมายเดิมที่มีข้อความขัดแย้งกัน

- ไ้๓๓ที่ 8

- เป็นเรื่องเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา เช่น
 - ผู้ใดทำการโฆษณาหมิ่นประมาทว่าเขาทำผิดทางอาญาหรือทางลามกอนาจาร ให้เอาผู้นั้นไปตีเสียให้ตาย
 - ผู้ใดลักทรัพย์เวลาค่ำคืน ให้เอาไปฆ่าเสีย
 - ผู้ใดวางเพลิงบ้านเรือนเขาหรือกองข้าวสาลีของเขา ให้เอามาผูกแล้วเขียนและเผาเสียทั้งเป็น แต่ถ้าเกิดขึ้นด้วยความประมาท ให้เสียเงินค่าทำขวัญแล้วลงโทษพอควร
 - สัตว์สี่เท้าของผู้ใดเข้าไปทำให้ที่ดินเขาเสียหาย เขาจับยึดตัวสัตว์นั้นไว้เป็นของเขาได้ เว้นแต่เจ้าของสัตว์จะเสียเงินค่าไถ่ถอนกลับคืนมาตามราคาค่าเสียหาย

- 1.2 ประมวลกฎหมายจัสติเนียน

- หลังจากได้มีการจัดทำกฎหมายสิบสองโต๊ะ ของชาวโรมันก่อน 753 ปี คริสต์ศักราช และได้ถูกพวกชาวโกลได้เผาทำลายไปในยุคต่อมาได้ทำการจัดทำกฎหมายขึ้นอีกหลายฉบับ เช่น **Edictum** โดย **Savius Julianus** ในปี ค.ศ. 130 **Codex Gregorianus** โดย **Gregorianus** ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 3 **Codex Theodosianus** โดย **Emperor** ในปี ค.ศ. 435 กฎหมายฉบับนี้มี 16 บรรพ มีทั้งเรื่องกฎหมายเอกชน (**Private Law**) กฎหมายมหาชน (**Public Law**) กฎหมายอาญา (**Criminal Law**) กฎหมายเทศบาล (**Municipal**) กฎหมายทหาร (**Military**) และกฎหมายศาสนา (**Ecclesiastical Law**)

- กฎหมายที่มีความสำคัญและเป็นแบบอย่างแก่กฎหมายของภาคพื้นยุโรปใน คริสต์ศตวรรษที่ 12-13 คือ ประมวลกฎหมายจัสติเนียน (**The Justinian Code**) จัดทำโดย **Emperor Justinian** ในประมาณปี ค.ศ. 528-529 และมีชื่อเรียกในภายหลังว่า “**Copus Juris Civilis**” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายแม้กระทั่งในปัจจุบัน เพราะการจัดทำและรวบรวมกฎหมายขึ้นในรูป **Code** ของจัสติเนียน จึงทำให้กฎหมายโรมันมีความแน่นอนและมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้สามารถยึดถือเป็นแบบอย่างรวมทั้งนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวางและทำให้กฎหมายที่ใช้อยู่ดั้งเดิมในยุคเก่าหมดสิ้นความหมายลงไปด้วย

- ความเป็นมาของ“**Copus Juris Civilis**” ในปี ค.ศ.528 จัสดิเนียนได้มีความประสงค์ให้คนในอาณาจักรโรมัน พูดภาษาเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกันและใช้กฎหมายเดียวกัน จึงได้แต่งตั้งกรรมการคณะหนึ่งจำนวน 10 คน นำโดย **Tribonian** ซึ่งเป็นนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงในขณะนั้นเป็นประธานให้มีหน้าที่รวบรวมและจัดทำกฎหมายขึ้นใหม่ จนในที่สุดสามารถประกาศใช้เป็นกฎหมายได้ในปี ค.ศ. 529 .ในปี ค.ศ. 530 จัสดิเนียนได้มอบให้ **Tribonian** จัดทำกฎหมายขึ้นใหม่อีกครั้งให้มีลักษณะกว้างขวางสามารถใช้บังคับทั้ไป มีคณะกรรมการจำนวน 16 คน คณะกรรมการชุดนี้ใช้เวลา 3 ปี ได้จัดทำกฎหมายขึ้น 2,000 บรรพ (**book**) ขนาด - 3,000,000 บรรทัด แต่ในที่สุดถูกตัดทอนลงเหลือ 150,000 บรรทัด และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายในปี ค.ศ. 533

- วิเคราะห์*อิทธิพลของกฎหมาย*โรมันในยุโรปและประเทศอื่นๆ ทั่วโลก
- เมื่อพิจารณาศึกษาถึงบรรดาประเทศต่างๆ ในยุโรปจะมีกฎหมายของตนเองใช้อยู่แล้วก็ตาม แต่กฎหมายของประเทศเหล่านั้นก็ไม่ใช่เป็นกฎหมายประจำชาติที่สามารถนำไปใช้บังคับได้ทั้งประเทศ กล่าวคือ ยังคงเป็นกฎหมายจารีตประเพณีหรือกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้บังคับได้เฉพาะถิ่นนั้นๆ เท่านั้น ดังนั้นกฎหมายโรมันจึงเป็นประโยชน์แก่ประเทศต่างๆ เหล่านี้มาก เพื่อนำไปอุดช่องโหว่ หรือขจัดข้อขัดแย้งระหว่างกฎหมายท้องถิ่นต่างๆ รวมทั้งนำไปเป็นแบบอย่างในการบัญญัติกฎหมายต่อไปด้วย

- แต่การยอมรับกฎหมายโรมันไปใช้เป็นไปในลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือในยุโรปภาคใต้ได้แก่อิตาลี สเปน และภาคใต้ของฝรั่งเศส ได้รับกฎหมายโรมันไปใช้โดยไม่มีปัญหามากมายนัก เพราะเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรอยู่แล้ว แต่ในยุโรปตอนเหนือ การยอมรับกฎหมายโรมันเป็นไปอย่างช้าๆ เพราะประเทศเหล่านี้ต่างมีจารีตประเพณีของตนเองอยู่แล้ว เช่น เยอรมัน และเนเธอร์แลนด์ แต่ในที่สุดก็ได้รับอิทธิพลของกฎหมายโรมันไปใช้ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่สิบห้า และการยอมรับนี้เป็นไปโดยสมบูรณ์ในคริสต์ศตวรรษที่สิบหก เช่นเดียวกับภาคเหนือของฝรั่งเศส

- ในระยะต่อมาเมื่อประเทศต่างๆ ได้จัดทำกฎหมายของตนขึ้นตามแบบใหม่ ประมวลกฎหมายเหล่านี้ต่างก็รับเอาอิทธิพลของกฎหมายโรมันเป็นหลัก หรือเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายประจำชาติ เช่น ในการจัดทำกฎหมายบาวาเรีย (**Bavaria**) ในปี ค.ศ. ๑๗๕๖ และประมวลกฎหมายปรัสเซีย (**Prussia**) ในปี ค.ศ. ๑๗๙๔ แต่ประมวลกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งได้แก่ประมวลกฎหมายนโปเลียน ในปี ค.ศ. 1804 เพราะประมวลกฎหมายฉบับนี้ได้มีอิทธิพลในประเทศต่างๆ มาก เช่น ฮอลันดา สเปน อิตาลี เบลเยียม หลุยเซียนา คิวเบก อียิปต์ และประเทศต่างๆ ในอเมริกาใต้ ซึ่งเหมือนกับว่ากฎหมายโรมันได้แผ่อิทธิพลเข้าไปในประเทศต่างๆ เหล่านี้ด้วย

- สำหรับประเทศเยอรมนี แม้ว่าจะได้รับอิทธิพลมาจากประมวลกฎหมายโปเลียนอย่างมากก็จริง แต่เนื่องด้วยอิทธิพลของ **Savigny (1779-1861)** นักนิติศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงของประเทศเยอรมนี จึงไม่ได้ยอมรับเอาประมวลกฎหมายโปเลียนไปใช้ เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว แต่ได้ศึกษากฎหมายโรมันอย่างกว้างขวาง ในที่สุดได้มีการจัดทำประมวลกฎหมายเยอรมันขึ้นในปี ค.ศ. 1900 ซึ่งกล่าวได้ว่าประมวลกฎหมายฉบับนี้ได้รับอิทธิพลของกฎหมายโรมันมากกว่าประมวลกฎหมายฝรั่งเศส และในที่สุดประมวลกฎหมายเยอรมันได้ถูกใช้เป็นแบบอย่างในการจัดทำประมวลกฎหมายของญี่ปุ่น และบราซิล รวมทั้งมีอิทธิพลต่อประมวลกฎหมายของสวิสด้วย



ประวัติศาสตร์กฎหมาย

บทที่ 10

กฎหมายเองไกล — แซกซอน

- กฎหมายยุคเองไกล แซกซอน
- ถือเป็นกฎหมายที่เก่าแก่ที่สุดของอังกฤษ ส่วนใหญ่เป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ในสังคม โดยมีความพยายามในการจำกัดการแก้แค้นกันเองของคนในสังคม มีการลงโทษโดยการตัดมือ และจมูก และให้มีการชดใช้ค่าเสียหายแก่กันเป็นเงินตรา หากมีการก่อความเสียหายแก่กัน

- **อังกฤษสมัยแองโกล-แซกซัน** (อังกฤษ: **History of Anglo-Saxon England**) (ค.ศ. 410 - ค.ศ. 1066)
- อังกฤษสมัยแองโกล-แซกซันเป็นประวัติศาสตร์ของต้นยุคกลางของอังกฤษที่เริ่มตั้งแต่ปลายสมัยโรมันบริเตนจนมาถึงการก่อตั้งราชอาณาจักรต่าง ๆ ของแองโกล-แซกซัน ในคริสต์ศตวรรษที่ 5 และมาสิ้นสุดลงเมื่อชาวนอร์มันได้รับชัยชนะต่ออังกฤษ ในปี ค.ศ. 1066 ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง คริสต์ศตวรรษที่ 6 เป็นสมัยที่รู้จักกันทางโบราณคดีว่าบริเตนสมัยหลังโรมัน (**Sub-Roman Britain**) หรือที่รู้จักกันตามความนิยมว่า "ยุคมืด" (**Dark Ages**) ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมาก็เริ่มมีการก่อตั้งอาณาจักรที่ใหญ่ขึ้นที่เรียกกันรวม ๆ กันว่า "เจ็ดอาณาจักร" ในช่วงนี้ อังกฤษแบ่งเขตการปกครองระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ ของแองโกล-แซกซันและบริเตน

- การรุกรานของไวกิงในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 8 นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงหลายประการในบริเตน ผู้รุกรานชาวเดนมาร์กโจมตีที่ตั้งถิ่นฐานต่าง ๆ ทั่วบริเตน แต่การตั้งถิ่นฐานของชาวเดนมาร์กต่อมาจำกัดอยู่แต่เพียงในบริเวณทางด้านตะวันออกของเกาะอังกฤษ ขณะที่ผู้รุกรานจากนอร์เวย์ที่เข้ามาทางไอร์แลนด์โจมตีทางฝั่งตะวันตกของทั้งอังกฤษและเวลส์ แต่ในที่สุดแองโกล-แซกซันก็มีอำนาจในการปกครองไปทั่วทั้งเกาะอังกฤษสลับกับเดนมาร์กในบางช่วงในบางครั้ง ทางด้านความสัมพันธ์กับแผ่นดินใหญ่ยุโรปก็ความสำคัญมาจนกระทั่งปลายสมัยแองโกล-แซกซัน

- ที่มาของแองโกล-แซกซ์ันมีด้วยกันต่าง ๆ ทั้งหลักฐานทางเอกสารและทางตำนาน แต่หลักฐานทางเอกสารที่สำคัญมีด้วยกันสี่ฉบับ
- 1. บันทึก "การล่มสลายและการพิชิตบริเตน" (**De Excidio et Conquestu Britanniae**) โดยนักบุญกิลดาส ที่เขียนราวค.ศ. 540 เป็นบันทึกที่หนักไปในทางการวิจารณ์กษัตริย์บริติชมากกว่าที่จะบรรยายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์
- 2. บันทึก "ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศาสนาของชนอังกฤษ" เขียนโดยนักบุญบีด ราว ค.ศ. 731 ใช้บันทึกของกิลดาสเป็นพื้นฐานและก็อ้างอิงหลักฐานอีกด้วย
- 3. บันทึก "ประวัติศาสตร์อังกฤษ" ที่กล่าวกันว่าเขียนโดยนักประพันธ์ชื่อเน็นเนียสที่อาจจะเขียนราว ค.ศ. 800 เน็นเนียสก็เช่นเดียวกับกิลดาสบรรยายเหตุการณ์จากมุมมองของบริติช
- 4. "บันทึกเหตุการณ์ของชาวแองโกล-แซกซ์ัน" ที่บางส่วนมีพื้นฐานมาจากงานของบีดแต่ก็ผสมตำนานเกี่ยวกับการก่อตั้งราชอาณาจักรเวสเซ็กซ์
- แต่ที่สำคัญที่สุดในบรรดาเอกสารสี่ฉบับก็คือ "ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศาสนาของชนอังกฤษ" ของบีด และ "บันทึกเหตุการณ์ของชาวแองโกล-แซกซ์ัน"

- หลักฐานอื่น ๆ ก็ใช้ประกอบหลักฐานทางเอกสาร เช่นหลักฐานการตั้งถิ่นฐานทางโบราณคดีที่เห็นได้จากประเพณีการฝังศพและการใช้ที่ดิน จากการวิจัยซากศพที่พบไม่ไกลจากแอ็บบิงตันอ้างว่าชาวแซกซันตั้งถิ่นฐานอยู่ด้วยกันกับชาวบริเตน ซึ่งเป็นปัญหาในการถกเถียงกันทางด้านการศึกษาว่าการตั้งถิ่นฐานของชาวแซกซันเป็นการตั้งถิ่นฐานแบบแทนที่ หรือเป็นการเข้ามาผสมกับผู้คนชาวโรมัน-บริเตนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่แต่เดิมในบริเวณทางใต้และตะวันออกของบริเตน ดาร์ก ("บริเตนและการล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน" ค.ศ. 2002) และเลย์ค็อก ("รัฐบริทาเนียล่ม" ค.ศ. 2008) ต่างก็ถกกันในหัวข้อนี้และวิจัยจากหลักฐานสนับสนุนต่าง ๆ

- นอกจากนั้น หลักฐานอื่นก็มีกฎหมายเองไกล-แซกซ์ต่าง ๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่ตั้งแต่รัชสมัยของเอเธลเบิร์ตแห่งเคนต์ (**Æthelberht of Kent**) และไอนแห่งเวสเซ็กซ์ (**Ine of Wessex**) และเพิ่มจำนวนขึ้นมากมายหลังจากรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอัลเฟรดมหาราช กฎบัตรเองไกล-แซกซ์ (**Anglo-Saxon Charters**) ที่ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการมอบที่ดินใช้เป็นหลักฐานได้ตลอดสมัย หลักฐานการเขียนอื่น ๆ ก็รวมทั้งวรรณกรรมนักบุญ, จดหมาย (มักจะเป็นการติดต่อระหว่างนักบวชและบางครั้งผู้นำทางการเมืองเช่นชาร์เลอมาญ และออฟฟาแห่งเมอร์เซีย) และกวีนิพนธ์เองไกล-แซกซ์

การโยกย้ายถิ่นฐานและการก่อตั้งราชอาณาจักร (ค.ศ. 400-600)

- การวางรากฐานของลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่โรมันออกจากบริเตนมาจนถึงการก่อตั้งราชอาณาจักรแองโกล-แซกซันเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เหตุการณ์เกี่ยวกับการออกจากบริเตนของโรมันบันทึกใน "ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์อังกฤษ" (**Historia Regum Britanniae**) เขียนโดยเจฟฟรีย์แห่งมอนมOUTH (**Geoffrey of Monmouth**) ซึ่งเป็นบันทึกที่ไม่น่าเชื่อถือเท่าใดนัก
- นอกจากจะใช้เป็นเอกสารสำหรับตำนานจากยุคกลาง และใช้ในการเป็นหลักฐานประกอบกับหลักฐานอื่น ๆ ราชอาณาจักรแองโกล-แซกซันแห่งเคนต์, เบอร์นิเซีย, ไครา และลินชีย์ เชื่อกันว่ามีรากฐานมาจากข้อมูลของภาษาเคลต์ซึ่งทำให้เห็นว่ามีคำตอบเนื่องทางการเมืองกับชนเคลต์ แต่อาณาจักรทางด้านตะวันตกเวลส์และเมอร์เซียเกือบจะไม่มีความสัมพันธ์กับเขตแดนที่มีอยู่ในขณะนั้น

- หลักฐานทางโบราณคดีของคริสต์ศตวรรษหลัง ๆ ภายใต้การปกครองของโรมันแสดงให้เห็นสัญญาณของความเสื่อมโทรมในตัวเมืองและชีวิตในวิลลา นอกจากนั้นก็มีหลักฐานการโจมตีของแซกซันในบริเตนระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 4 และมีการก่อสร้างป้อมปราการตามชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะอังกฤษ แต่นักวิชาการบางคนมีความเห็นว่าที่ตั้งเหล่านี้เป็นที่ตั้งทางการค้าขายที่ชาวแซกซันก่อตั้งขึ้นแทนที่จะเป็นการใช้ทางการทหาร

- กฎหมายแองโกล - แซกซอน
- ร่างของหลักกฎหมายที่มีชัยในอังกฤษตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 จนถึงค. ศ **Norman Conquest (1066)** ร่วมกับกฎหมายสแกนดิเนเวียและสิ่งที่เรียกว่ากฎหมายเถื่อน (**Leges barbarorum**) ของทวีปยุโรปมันทำให้อารมณ์ของกฎหมายที่เรียกว่ากฎหมายเยอรมัน กฎหมายแองโกล - แซกซอนเขียนด้วยภาษาพื้นถิ่นและค่อนข้างปลอดภัยจากอิทธิพลของโรมันที่พบในกฎหมายภาคพื้นทวีปที่เขียนเป็นภาษาละติน โรมันมีอิทธิพลเกี่ยวกับกฎหมายแองโกลแซกซอนเป็นทางอ้อมและกระทำส่วนใหญ่นานคริสตจักร มีอิทธิพลอย่างแน่นหนาในสแกนดิเนเวียต่อกฎหมายแองโกล - แซกซอนอันเป็นผลมาจากการรุกรานของชาวไวกิงในศตวรรษที่ 8 และ 9 เฉพาะกับ **Norman Conquest** เท่านั้นที่กฎหมายโรมันซึ่งเป็นตัวเป็นตนในกฎหมายตรงไปตรงมาทำให้รู้สึกมีอิทธิพลต่อกฎหมายของอังกฤษ

กฎหมายแองโกล — แซ็กซอน

ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ กฎหมายและการเรียกเก็บเงินที่กษัตริย์ประกาศใช้ข้อความที่เชื่อถือได้ของจารีตประเพณีเช่นที่พบในหนังสือ **Domesday Book** ของนอร์มัน และการรวบรวมกฎและการตรากฎหมายแบบส่วนตัว เน้นหลักในกฎหมายอาญามากกว่ากฎหมายเอกชนแม้ว่าเนื้อหาบางส่วนจะเกี่ยวข้องกับปัญหาการบริหารราชการความสงบเรียบร้อยและเรื่องของสงฆ์

ก่อนศตวรรษที่ 10 ประมวลกฎหมายนี้มักจะนำเสนอเพียงรายชื่อของการแต่งเพลง - เงินที่จ่ายให้กับผู้เสียหายหรือครอบครัวของเขา - แต่ในศตวรรษที่ 10 ระบบการลงโทษแบบใหม่ได้พัฒนาขึ้นโดยยึดตามกฎหมายนอกกฎหมาย (ประกาศอาชญากรว่าเป็นคนนอกกฎหมาย) การยึดทรัพย์และทางร่างกาย และโทษประหารชีวิต ถึงเวลานี้ก็มีการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการตำรวจมากขึ้น

ระบบกฎหมายแองโกล - แซกซอนวางอยู่บนความขัดแย้ง
พื้นฐานระหว่าง ชาวบ้านและ สิทธิพิเศษ . คติชนวิทยาคือการ
รวมกันของกฎไม่ว่าจะเป็นรูปแบบหรือไม่ก็ตามที่สามารถเรียกร้อง
ให้เป็นการแสดงออกของจิตสำนึกทางกฎหมายของผู้คนในวงกว้าง
หรือในชุมชนที่ประกอบด้วย เป็นชนเผ่าโดยกำเนิดและมีความ
แตกต่างบนพื้นฐานที่มีการแปลเป็นภาษาท้องถิ่นสูง ดังนั้นจึงมี
ชาวบ้านของชาวแซกซอนตะวันออกและตะวันตก, ชาวเมอร์เซียน,
นอร์ ธ อัมเบเรียน, เดนส์และเวลช์เมนและหน่วยงานหลักของ
ชาวบ้านเหล่านี้ยังคงมีอยู่

แม้หลังจากที่อาณาจักรของชนเผ่าหายไปในศตวรรษที่ 8 และ 9 ความรับผิดชอบในการกำหนดและการประยุกต์ใช้นักเขียนชาวบ้านได้หยุดลงในศตวรรษที่ 10 และ 11 โดยมีกลุ่มไชรท์ท้องถิ่น (ชุดประกอบ) สภาแห่งชาติของอาณาจักรหรือ **witan** ใช้เป็นครั้งแรกเท่านั้น กฎหมายที่เก่าแก่กว่าของอสังหาริมทรัพย์การสืบทอดสัญญาและองค์ประกอบส่วนใหญ่ถูกควบคุมโดยชาวบ้าน กฎหมายจะต้องได้รับการประกาศและบังคับใช้โดยประชาชนในชุมชนของตน

อย่างไรก็ตามนักโฟล์คไรท์อาจถูกทำลายหรือแก้ไขโดยการ ตรากฎหมายหรือการให้สิทธิพิเศษและรากฐานของสิทธิพิเศษดังกล่าวคือพระราชอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออังกฤษกลายเป็น อาณาจักรเดียวในศตวรรษที่ 10 ในลักษณะนี้มีการสร้างสิทธิพิเศษ ในการครอบครองที่ดิน; กฎที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดของเครือ ญาติถูกแทนที่ด้วยสัมปทานของอำนาจพินัยกรรมและการยืนยัน การให้และพินัยกรรมและสิทธิพิเศษในการเรียกเก็บค่าปรับตามกฎหมาย ให้ ในเวลาที่สิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในทุนพระราชสิทธิมาจะเกินดุล **folkright** ในหลายประการและเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับระบบศักดินา

ก่อนศตวรรษที่ 10 การกระทำของแต่ละบุคคลไม่ถือเป็นการกระทำของตนเอง แต่เป็นการกระทำของกลุ่มเครือญาติของเขา การคุ้มครองและการแก้แค้นส่วนบุคคลการสาบานการแต่งงานการคุมขังและการสืบทอดอำนาจทั้งหมดถูกควบคุมโดยกฎหมายเครือญาติ สิ่งที่เกิดขึ้นในฐานะพันธมิตรตามธรรมชาติต่อมากลายเป็นวิธีการบังคับใช้ความรับผิดชอบและรักษาบุคคลที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายให้อยู่ในระเบียบ ในฐานะที่เป็นสมาคมที่ได้รับการพิสูจน์ไม่เพียงพออื่นๆ รวมร่างกายเช่นสมาคมและไตสวนสันนิษฐานว่าฟังก์ชันเหล่านี้ ในช่วงก่อนการพิชิตนอร์มันกฎระเบียบมากมายได้รับการกำหนดอย่างเป็นทางการโดยกฎหมายของกษัตริย์เพื่อปกป้องบุคคล

ระบบกฎหมาย Common Law

ระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law)

ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นั้นมีต้นแบบมาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งเดิมก่อนศตวรรษที่ 11 ประเทศอังกฤษยังไม่เป็นปึกแผ่น โดยแบ่งการปกครองเป็นตามแคว้นหรือเผ่าของตนเอง มีระบบกฎหมายและระบบศาลตามเผ่าของตนเองไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่อมาประมาณศตวรรษที่ 10-15 พระเจ้าวิลเลียม ดยุคแห่งแคว้นนอร์ม็องดีของฝรั่งเศสได้ยกกองทัพเข้ายึดครองเกาะอังกฤษหลังจากการสู้รบกันระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส โดยผลักดันยกกองทัพไปรบ การรบครั้งแรกก็ไม่ได้ชัยชนะ

ต่อมาก็บุกเข้าไปยึดครองอังกฤษได้ เจ้าผู้ครองแคว้นต่างๆ ในอังกฤษยอมสวามิภักดิ์และยอมอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้า วิลเลียมหรือดยุคแห่งนอร์ม็องดี นับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการรวบรวม และปกครองเกาะอังกฤษให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้การนำ ของ ดยุกแห่งนอร์ม็องดี อังกฤษจึงเป็นปึกแผ่นครั้งแรกตาม ประวัติศาสตร์

การปกครองในครั้งนั้นพระเจ้าวิลเลียมมิได้เลิกอำนาจของหัวหน้าเผ่าหรือนำวัฒนธรรม อารยธรรมของนอร์มันดีเข้าไปใช้ในเกาะอังกฤษ แต่ใช้ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ของยุโรปภาคพื้นทวีปผสมผสานไปกับระบบที่เป็นอยู่ของเผ่าต่าง ๆ บนเกาะอังกฤษโดยทรงถือว่าพระองค์เป็นเจ้าของราชอาณาจักรเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แล้วแบ่งดินแดนต่าง ๆ ให้กับขุนนางและยอมรับเจ้าผู้ครองแคว้นต่างๆ ของอังกฤษที่ยอมเข้าสวามิภักดิ์เป็นขุนนางของพระองค์

ดังนั้นระบบศักดินาสวามิภักดิ์จึงเข้าไปฝังรากในอังกฤษด้วยพระเจ้าวิลเลียมเป็นกษัตริย์ มีขุนนางปกครองแคว้นต่าง ๆ ซึ่งส่วนหนึ่งก็ไปจากแคว้นนอร์มันดี เป็นการตอบแทนที่ทำสงครามชนะ อีกส่วนหนึ่งก็คือบรรดาหัวหน้าเผ่าที่ยอมสวามิภักดิ์ การใช้กฎหมายต่าง ๆ ใช้กฎหมายชนเผ่าต่อไปตามเดิม

- ต่อมาพระเจ้าวิลเลียมเห็นความจำเป็นว่าถ้าจะทำให้การปกครองเป็นเอกภาพเป็นปึกแผ่นและอำนาจของพระองค์เข้มแข็ง จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีกฎหมายที่เหมือนกันใช้ร่วมกันทั้งประเทศหรือทั่วทั้งราชอาณาจักร ถ้าปล่อยให้แต่ละแคว้นมีระบบกฎหมาย ระบบการบริหาร ระบบตัดสินคดีความของตัวเองแตกต่างกันไปหมด การที่จะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพความเป็นปึกแผ่นย่อมจะเป็นไปไม่ได้

การที่จะทำให้สังคมชาติมีความเป็นปึกแผ่น มีความเป็นรัฐ
ที่มีการจัดระเบียบที่ดีจะต้องทำอยู่ 2 อย่าง คือ

1. การ**จัดระบบกฎหมาย**เสียใหม่ทั้งรัฐให้เหมือนกัน และ
2. การ**จัดระบบการปกครอง**ที่ทำให้อำนาจนั้นมีเอกภาพ

ดังนั้น พระเจ้าวิลเลียม จึงจัดตั้งศาลพระมหากษัตริย์หรือ
ศาลหลวง (King's Court) ขึ้น

กฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law)

เป็นกฎหมายที่วิวัฒนาการมาจากคำพิพากษาของศาล

พระมหากษัตริย์หรือศาลหลวง (King's Court) อันเนื่องมาจาก
เดิมการพิจารณาคดีของศาลในแคว้นต่างๆ มีการพิจารณาคดีตามจารีต
ประเพณีของแคว้นหรือชนเผ่าตนเอง ทำให้เกิดปัญหาเมื่อมีการกระทำ
ความผิดหรือมีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันเกิดขึ้นต่างแคว้นกัน ศาลในแต่ละ
แคว้นตัดสินแตกต่างกัน ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น ดังนั้น พระ
เจ้าวิลเลียม จึงจัดตั้งศาลพระมหากษัตริย์หรือศาลหลวง (King's
Court) โดยมีการคัดเลือกผู้พิพากษาที่มีความรู้ ความสามารถจาก
ส่วนกลางหมุนเวียนออกไปพิจารณาคดีในศาลท้องถิ่นทั่วทุกแคว้น

ระบบกฎหมาย **commom law**

มีการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวน (**Inquisitorial System**) แทนการพิจารณาคดีแบบเดิม โดยถือว่าเมื่อศาลหลวงมีคำพิพากษาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอย่างใดแล้วศาลอื่น ๆ ต้องผูกพันพิพากษาคดีตามศาลหลวง ซึ่งในระยะต้น ๆ มีปัญหาขัดแย้งในการพิพากษาคดีมาก เพราะแต่ละแคว้นก็มีจารีตประเพณีเป็นของตนเอง การใช้กฎหมายบังคับจึงต้องใช้กฎหมายจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่น แต่ในระยะต่อมาความขัดแย้งเหล่านี้ค่อย ๆ หดหายไปเกิดเป็นจารีตประเพณีที่ถือเป็นหลักเกณฑ์และข้อบังคับที่มีลักษณะเป็นสามัญ (**Common**) และใช้กันทั่วไปในศาลทุกแคว้น ด้วยเหตุนี้กฎหมายคอมมอน ลอว์ จึงเริ่มเกิดขึ้นประเทศอังกฤษนับแต่นั้นเป็นต้นมา

- เนื่องจากจารีตประเพณีที่ใช้บังคับมิได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ศาลจึงเป็นผู้นำจารีตประเพณีมาใช้และพิจารณาพิพากษาคดีโดยอาศัยประเพณีดังกล่าว คำพิพากษาศาลได้มีการบันทึกเอาไว้เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้ผู้พิพากษาคนต่อ ๆ มาใช้เป็นแบบอย่าง (**Precedent**) กล่าวคือ เมื่อศาลใดได้วินิจฉัยปัญหาใดไว้ครั้งหนึ่งแล้วศาลต่อ ๆ มาซึ่งพิจารณาคดี ซึ่งมีข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกันย่อมต้องผูกพันในอันที่จะต้องพิพากษาตามคำพิพากษาก่อน ๆ ซึ่งถือเป็นแบบอย่างนั้นด้วยคำพิพากษาของศาลจึงมีลักษณะเป็นกฎหมายอย่างหนึ่ง

- แม้ว่าศาลจะนำกฎหมายคอมมอน ลอร์ มาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อให้เป็นระเบียบเดียวกันทั่วประเทศแล้วก็ตามแต่กฎหมายคอมมอน ลอร์ ก็ยังมีช่องว่างและไม่สามารถให้ความยุติธรรมได้ทุกเรื่อง อันเนื่องจากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและความซับซ้อนของเศรษฐกิจ คำพิพากษาของศาลที่มีอยู่ไม่อาจใช้บังคับกับข้อเท็จจริงบางเรื่องได้ส่งผลให้ไม่อาจจะนำกฎหมายคอมมอน ลอร์ มาใช้เพื่อให้เกิดความยุติธรรมได้



ต่อมาเมื่อรัฐสภาอังกฤษมีอำนาจมากขึ้น ได้มีการตรา
กฎหมายลายลักษณ์อักษร (**Statutory Law**) ขึ้นใช้บังคับ
อย่างแพร่หลาย โดยถือว่าเป็นกฎหมายเฉพาะเรื่องและเป็น
ข้อยกเว้นของกฎหมายคอมมอน ลอร์ซึ่งเป็นหลักทั่วไป ระบบคอม
มอน ลอร์ ปัจจุบันมีที่ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ
สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และประเทศที่
เคยอยู่ในเครือจักรภพของอังกฤษ เป็นต้น

- ลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ คือ
- 1. คำพิพากษาเป็นบ่อเกิดของกฎหมาย ศาลต้องผูกพันพิพากษาคดีตามแนวคำพิพากษาที่ได้มีมาแต่เดิม ตามหลัก “ข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันย่อมต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกัน”
- 2. คำพิพากษาของศาลมีความสำคัญมากกว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษร กฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นเพียงข้อยกเว้นของกฎหมายคอมมอนลอว์ ในกรณีที่ไม่มีคำพิพากษามาปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น
- 3. การศึกษากฎหมายต้องเริ่มจากการศึกษาคำพิพากษาของศาลที่มีมาแต่เดิมเป็นหลัก
- 4. มีต้นแบบมาจากประเทศอังกฤษ
- ระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ (**Common Law**) นี้ บางตำราเรียกว่า ระบบกฎหมายจารีตประเพณี

กฎหมายไทย

- กฎหมายคืออะไร
- คำจำกัดความของ “กฎหมาย” หมายถึงคำสั่งหรือข้อบังคับ ความประพฤติของมนุษย์ ซึ่งผู้มีอำนาจสูงสุด หรือรัฐอธิปัตย์ เป็นผู้บัญญัติขึ้นผู้ใดฝ่าฝืน มีสภาพบังคับ

ลักษณะสำคัญของกฎหมาย

- 1. กฎหมายจะต้องมาจากรัฐสภาธิปไตย หมายความว่า ผู้บัญญัติกฎหมายต้องมีอำนาจในรัฐ จะเป็นบุคคลหรือคณะบุคคล
- 2. กฎหมายเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ใช้ทั่วไป หมายความว่า กฎหมายจะต้องใช้บังคับได้ทุกสถานที่และแก่บุคคลทุกคนโดยเสมอภาค
- 3. กฎหมายเป็นข้อบังคับที่ใช้ได้เสมอไป หมายความว่า เมื่อได้มีการประกาศใช้กฎหมายเรื่องใดฉบับใดแล้ว กฎหมายนั้นก็จะใช้ได้ตลอดไป จะเก่าหรือล้าสมัยอย่างไรก็ใช้บังคับได้อยู่ จนกว่าจะได้มีการประกาศยกเลิก
- 4. กฎหมายเป็นข้อบังคับที่ต้องปฏิบัติตาม หมายความว่า กฎหมายทุกฉบับประชาชนต้องปฏิบัติตาม จะขัดกับผลประโยชน์ของตนอย่างไรหรือไม่ เห็นด้วยกับกฎหมายฉบับนั้นก็ปฏิเสธไม่ได้
- 5. กฎหมายต้องมีสภาพบังคับ หมายความว่า ผู้กระทำหรืองดเว้นกระทำตามที่กฎหมายกำหนดต้องถูกลงโทษ

- กฎหมายมีความสำคัญหรือมีประโยชน์อย่างไร?
- 1. สร้างความเป็นธรรม หรือความยุติธรรมให้แก่สังคม เพราะกฎหมายเป็นหลักกติกาที่ทุกคนจะ ต้องปฏิบัติเสมอภาค เท่าเทียมกัน เมื่อการปฏิบัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเอาเปรียบคนอื่น ขาดความ ยุติธรรม กฎหมายก็จะเข้ามาสร้างความยุติธรรม ยุติข้อพิพาท ไม่ให้เกิดการเอาเปรียบกัน ดังที่เรา เรียกกันว่า ยุติธรรม สังคม ก็จะได้รับความสุขจากผลของกฎหมายในด้านนี้
- 2. รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองที่จะปฏิบัติต่อสังคม
- 3. ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เช่น การเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมาย การเป็น ทนายความ อัยการ ศาล ทั้งจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยต่างฝ่ายต่างช่วยกันรักษาความถูกต้อง ความยุติธรรม ให้เกิดขึ้นในสังคม

- 4. ประโยชน์ในทางการเมืองการปกครอง เพราะถ้าประชาชนรู้กฎหมายก็จะเป็นการเสริมสร้าง ความมั่นคงของการปกครอง และการบริหารงานทางการเมือง การปกครอง ประโยชน์สุขก็จะตกอยู่กับ ประชาชน
- 5. รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะกฎหมาย ที่ดีนั้นจะต้องให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนเท่าเทียมกัน ประชาชนก็จะเกิดความผาสุกปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อครอบครัว ต่อบุคคลอื่น และต่อประเทศชาติ

- การแบ่งประเภทของกฎหมาย มีการแบ่งตามหลักเกณฑ์ใดบ้าง?
- **1. แบ่งโดยแหล่งกำเนิดของกฎหมาย** แยกได้เป็น
 - กฎหมายภายใน เป็นกฎหมายที่องค์กรของรัฐที่มีอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย บัญญัติขึ้นใช้ภายในประเทศ ได้แก่ กฎหมายไทยฉบับต่างๆที่ประชาชนต้องปฏิบัติตามอยู่ในปัจจุบัน
 - กฎหมายภายนอก เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ หรือ เกิดจากความตกลงระหว่างประเทศที่เห็นพ้องต้องกัน เช่น สนธิสัญญา หรืออนุสัญญา เป็นต้น หรือความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น ข้อตกลงเขตการค้าเสรี เป็นต้น

- 2. แบ่งโดยฐานะและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน
แยกได้เป็น
 - - กฎหมายเอกชน เป็นกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกชน หรือประชาชนทั่วไปด้วยกัน เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติเกี่ยวกับการทำนิติกรรมสัญญาของบุคคล เป็นต้น
 - - กฎหมายมหาชน เป็นกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับรัฐ อำนาจอหน้าที่ หรือภารกิจของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนความสัมพันธ์ของรัฐและประชาชน

- 3 แบ่งโดยเจตนารมณ์และเนื้อหาของกฎหมาย
- แยกได้เป็นหลายประเภท เช่น
- กฎหมายระเบียบบริหารราชการ กฎหมายการเงินการคลัง
กฎหมายธุรกิจ กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ กฎหมาย
สาธารณสุข กฎหมายสวัสดิการสังคม กฎหมายแรงงาน
กฎหมายอุตสาหกรรม กฎหมายส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม
 เป็นต้น

- 4. แบ่งโดยลักษณะการใช้กฎหมาย แยกได้เป็น
 - - กฎหมายสารบัญญัติ เป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิหรือหน้าที่ให้บุคคลปฏิบัติ เช่น กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กำหนดหน้าที่ของนายจ้างในการจัดให้มีระบบความปลอดภัยในการทำงาน เป็นต้น
 - - กฎหมายวิธีสบัญญัติ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของศาล และขั้นตอนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อเกิดการฟ้องร้องเป็นคดีขึ้น เช่น กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น

- 5. การแบ่งโดยสภาพบังคับของกฎหมาย แยกได้เป็น
กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายปกครอง และ
กฎหมายอื่น กฎหมายบางฉบับ
- เช่น กฎหมายโรงงาน มีสภาพบังคับทั้งทางอาญาและทาง
ปกครอง เป็นต้น

- ลำดับชั้นของกฎหมาย
- - รัฐธรรมนูญ
- - พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ
- - พระราชบัญญัติ
- - พระราชกำหนด
- - พระราชกฤษฎีกา
- - กฎกระทรวง
- - กฎหมายที่ตราโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ระบบกฎหมายในปัจจุบัน

- 1. ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law)
- นักกฎหมายบางท่านเรียกว่า ระบบประมวลกฎหมาย (Code Law) หรือสกุลโรมานูเยอมานิค (Romano Germanic) กฎหมายระบบนี้กำเนิดขึ้นในทวีปยุโรป จากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายโรมัน โดยเฉพาะอิतालีกับเยอรมันซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมโรมัน ถือว่าเป็นประเทศที่พัฒนากฎหมายระบบนี้ให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง กฎหมายระบบนี้ให้ความสำคัญกับกฎหมายที่มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
- การศึกษากฎหมายต้องเริ่มจากตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญ คำพิพากษาของศาลไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นบรรทัดฐาน แบบอย่างในการตีความกฎหมาย ปัจจุบันประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ได้แก่ อิตาลี เยอรมัน สวิตเซอร์แลนด์ สเปน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย

- 2. ระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Common Law)
- ตำราบางเล่มเรียกว่า กฎหมายจารีตประเพณี กำเนิดขึ้นในประเทศอังกฤษ กฎหมายระบบนี้ให้ความสำคัญกับจารีตประเพณี โดยใช้เป็นหลักในการพิจารณาตัดสินคดีความต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อตัดสินชี้ขาดแล้วก็กลายเป็นหลักการ เมื่อมีคดีความที่มีลักษณะคล้ายกันเกิดขึ้นก็ต้องใช้หลักของคดีแรกเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินชี้ขาด ปัจจุบันประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และประเทศในเครือจักรภพ

- 3. ระบบกฎหมายประเทศสังคมนิยม (Socialist Law)
- เกิดขึ้นและใช้อยู่ในสหภาพโซเวียตและกลุ่มประเทศบริวาร เกิดจากความต้องการของนักกฎหมายของประเทศสังคมนิยม ตามปรัชญาของลัทธิมาร์กซ์ ซึ่งความจริงก็คือกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั่นเอง
- แต่ก็มีส่วนที่แตกต่างกันก็คือ กฎหมายระบบนี้ต้องการสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสังคม ให้ความสำคัญเรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยรัฐมีอำนาจเข้าไปจัดการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของประชาชนได้ และรัฐเป็นผู้จัดสวัสดิการให้ประชาชนไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ ทั้งสิ้น

- 4. ระบบกฎหมายศาสนา (Religion Law)
- เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศที่ใช้หลักทางศาสนาเป็นแม่บทในการปกครอง เช่น กฎหมายศาสนาอิสลามซึ่งใช้อยู่ในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง กฎหมายระบบนี้ให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติศาสนา การพิจารณาตัดสินคดีความก็จะใช้กฎแห่งศาสนาเป็นหลัก